

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

TikTok jako prostředí rizikového chování žáků

1. stupně ZŠ

Diplomová práce

Autor:	Bc. Pavla Šlesingrová
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Knytl, MCS
Oponent práce:	Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Pavla Šlesingrová

Studium: P20P0041

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **TikTok jako prostředí rizikového chování žáků 1. stupně ZŠ**

Název diplomové práce AJ: TikTok as an Environment of Risky Behavior of Elementary School Pupils

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se věnuje problematice rizikového chování žáků 1. stupně základní školy v prostředí TikToku. Práce představuje sociální sítě se zaměřením na TikTok, jeho vznik, vývoj, popularitu a zejména na rizika a negativní jevy spojené s touto aplikací. Dále popisuje psychický vývoj dětí, jeho činitele a roli sociálních sítí v tomto procesu. Empirická část mapuje rizikové chování žáků 1. stupně základních škol v prostředí TikToku.

BOCAN, Miroslav a kol. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let.* Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. 98 s. ISBN 978-80-87449-24-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu.* Brno: Masarykova univerzita, 2011. 123 s. ISBN 978-80-210-5488-2.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií.* Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi.* Praha: Triton, 2003. 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Ontogenetická psychologie.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. 108 s. ISBN 80-7044-792-3.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Knytl, MCS

Oponent: Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. Martina Knytla, MCS, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Kunvaldu dne 17. 4. 2022

Bc. Pavla Šlesingrová

Poděkování

Velice ráda bych na tomto místě upřímně poděkovala vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Martinu Knytlovi, MCS, za odborné vedení, trpělivost a velmi cenné rady. Děkuji paní doc. PhDr. Janě Marii Havigerové, Ph.D., za cenné rady. Velké díky patří panu PhDr. Janu Hubertovi za vstřícný přístup, ochotu a pomoc. Rovněž děkuji všem školám, respondentům a informantům za spolupráci při dotaznících a rozhovorech.

Anotace

ŠLESINGROVÁ, Pavla. *TikTok jako prostředí rizikového chování žáků 1. stupně ZŠ*. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 125 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje problematice rizikového chování žáků 1. stupně základní školy v prostředí TikToku. Teoretická část charakterizuje rizikové chování, obecně představuje virtuální prostředí, jakož i specifika komunikace v tomto prostředí. Pozornost je orientována též na sociální sítě, jejich charakteristiku a nástrahy. Práce blíže popisuje samotný TikTok se zaměřením nejen na jeho vznik, postavení mezi ostatními sociálními sítěmi, ale také na negativní jevy s ním spojené. V neposlední řadě je pozornost věnována psychickému vývoji dětí v kontextu sociálních sítí a prevenci, spolu s bezpečným chováním na sociálních sítích. Empirická část popisuje kvantitativní i kvalitativní metodologii a výsledky výzkumného šetření, které objasňují roli TikToku v psychosociálním vývoji dětí a odhalují rizikovost jejich chování v rámci užívání této sociální sítě.

Klíčová slova: rizikové chování, virtuální prostředí, sociální sítě, TikTok, psychosociální vývoj dítěte

Annotation

ŠLESINGROVÁ, Pavla. *TikTok as an Environment of Risky Behaviour of Elementary School Pupils*. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2022. 125 pp. Diploma Degree Thesis.

This diploma thesis deals with the issue of risk behaviour of elementary school pupils in the TikTok environment. The theoretical part characterizes risky behavior and generally presents a virtual environment as well as the features of communication in this environment. Attention is also paid to social networks, their characteristics and pitfalls. This work describes TikTok itself in more detail with a focus not only on its birth, position among other social networks, but also on the negative phenomena associated with it. Furthermore, this thesis concentrates on the mental development of children in the context of social networks and the prevention, along with the safe behavior on social networks. The analytical part describes the quantitative and qualitative methodology that provide research results. Those results clarify the role of TikTok in children's psychosocial development and reveal the risks on their behaviour in the use of this social network.

Keywords: risk behaviour, virtual environment, social networks, TikTok, psychosocial development of children

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	10
1 Rizikové chování.....	12
2 Virtuální prostředí	21
2.1 Vymezení	21
2.2 Komunikace ve virtuálním prostředí	23
2.3 Pozitiva a negativa virtuálního prostředí	25
2.4 Virtuální prostředí v kontextu sociální pedagogiky	31
3 Sociální sítě.....	34
3.1 Charakteristika sociálních sítí	34
3.2 Nástrahy na sociálních sítích	40
4 TikTok jako prostředí rizikového chování	43
4.1 Popularita TikToku	43
4.2 Vznik a postavení TikToku mezi sociálními sítěmi	46
4.3 Negativní jevy spojené s TikTokem	49
5 Psychosociální vývoj dítěte v kontextu užívání sociálních sítí.....	52
5.1 Psychosociální vývoj dítěte.....	52
5.2 Role sociálních sítí v psychosociálním vývoji.....	59
6 Prevence a bezpečné chování na sociálních sítích	63
7 Výzkumné šetření se zaměřením na TikTok a žáky 1. stupně ZŠ	70
7.1 Výzkumný problém a hypotézy	70
7.2 Strategie a metody výzkumného šetření	76
7.3 Sběr dat a výzkumný vzorek.....	83
7.4 Výsledky výzkumného šetření.....	88
7.5 Shrnutí výzkumného šetření	104
Závěr	111
Seznam použitých zdrojů	114

Seznam tabulek a grafů.....	124
Seznam příloh.....	125
Přílohy.....	126

Úvod

Ve spojení s virtuálním prostředím lze v několika posledních letech vnímat vzestupný trend, kdy se toto téma stále častěji stává předmětem výzkumných šetření i odborné literatury. Virtuální prostředí je naprosto neohraničený prostor, v němž se zmítají webové stránky, online služby, sociální sítě a mnohé další.

Sociální sítě coby „produkty“ virtuálního prostředí jsou tématem samy o sobě. Pozornost ze strany výzkumníků a odborné literatury si získaly již před několika lety a stále si drží velmi populární postavení mezi výzkumnými šetřeními nejen studentů vysokých škol, ale i odborných institucí.

V očích dětí jsou sociální sítě bezpečným místem, místem plným upřímných přátel. Bohužel s sebou virtuální prostředí spolu se sociálními sítěmi přináší mnohé rizikové jevy. Pojem rizikový jev je pojem mající dlouholetou historii. Stejně jako sociální sítě vzbuzují zájem výzkumníků, vzbuzují také zájem predátorů. Rizikové chování se prostřednictvím rozvoje virtuálního prostředí přesouvá do tohoto prostoru. Predátorům nahrává hlavně anonymita, jež je jednou z hlavních charakteristik virtuálního prostředí, potažmo sociálních sítí.

Stejně jako existuje řada webových stránek, prohlížečů či online služeb, existuje i řada sociálních sítí. Těm nejznámějším představitelům z nich se výzkumná šetření též věnovala a věnují. Pro diplomovou práci byla zvolena poměrně mladá sociální síť nesoucí název „TikTok“.

Vzhledem ke své mladosti se TikToku nevěnovalo zatím mnoho výzkumných šetření ani odborné literatury ve srovnání například s Facebookem. To je jeden z důvodů, proč se právě TikTok stal předmětem zkoumání předloženého výzkumného šetření a celé diplomové práce. Dalším důvodem pro výběr tématu je studovaný obor autorovy práce. V rámci něho bylo několikrát zkoumáno virtuální prostředí či konkrétní sociální sítě, ale TikToku pozornost věnována dosud nebyla.

Cílem práce je nejprve teoreticky vymezit rizikové chování, virtuální prostředí, sociální sítě, TikTok, psychosociální vývoj dítěte a v neposlední řadě prevenci a bezpečné chování na sociálních sítích. Prevence je jak důležitou součástí řešení rizikového chování, tak pojítkem mezi zvoleným tématem práce a studovaným oborem. Následně je na základě výzkumného šetření cílem naplnit výzkumný problém a výzkumný cíl.

Vzhledem k neprobádanosti TikToku jako prostředí rizikového chování je zvoleno smíšené výzkumné šetření. V první fázi je provedeno kvantitativní výzkumné šetření založené na dotazníku vlastní konstrukce, jehož cílovou skupinou jsou žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ. Položky v dotazníku jsou postaveny na pěti hypotézách, jež jsou následně testovány pomocí statistických testů významnosti. V druhé fázi je realizováno kvalitativní výzkumné šetření vycházející ze tří výzkumných a následných dvanácti tazatelských otázek, jejichž cílovou skupinou jsou psychologové. Otázky jsou z velké části postaveny na výsledcích z dotazníkového šetření provedeného v rámci kvantitativního výzkumného šetření. Jednotlivé tazatelské otázky jsou analyzovány prostřednictvím otevřeného kódování. Získaná data jsou použita k zodpovězení výzkumných otázek.

Práce by se mohla na jednu stranu stát předvýzkumem pro následná výzkumná šetření. Na stranu druhou by se její výsledky mohly stát impulsem jak pro rodiče, tak pro školy v oblasti prevence a bezpečného chování na sociálních sítích. Stěžejní je informovanost všech tří stran – dítěte, rodiče i školy o rizicích na TikToku, ale i o jeho vlivu na psychosociální vývoj dítěte.

1 Rizikové chování

První kapitola předestírá základní informace týkající se problematiky rizikového chování. Pozornost je zaměřena na vymezení pojmu „rizikové chování“. V závislosti na tom je představena dílčí teorie a syndrom rizikového chování v dospívání, současně je část kapitoly věnována rizikovým a protektivním faktorům vycházejícím z teorie rizikového chování. Závěr kapitoly je věnován bližší specifikaci rizikové mládeže a rizikových dětí. Je třeba si uvědomit, že rizikovým chováním nejsou ohroženi pouze dospělí či senioři, dotýká se i dětí a dospívajících, u kterých může mít daleko drtivější dopady.

Při snaze jednoznačně definovat pojem „rizikové chování“ lze dojít k závěru, že neexistuje jedna jediná správná definice. Širůček spolu s Širůčkovou a Mackem definují rizikové chování jako „sociální konstrukt shrnující rozmanité formy chování, které nemusejí být nutně taxativně vymezeny. Jsou však identifikovány jako ty, které způsobují zdravotní, sociální nebo psychologické ohrožení jedince samotného anebo jeho sociálního okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané“ (Širůček, Širůčková, Macek, 2007, s. 477).

Mezi autory vymezující tento pojem se dále řadí kupříkladu Dolejš. Pojem „rizikové chování“ definuje jako „takové chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost“ (Dolejš, 2010, s. 9). Autor upozorňuje na úzkou spojitost s jinými pojmy, jakými jsou: delikventní, kriminální, návykové, antisociální a další chování. Též zmiňuje, že zmíněné chování nestojí samo o sobě, neboť je vázáno na kulturní kontext, na urbanizaci společnosti a na společenské vnímání, definování normy a normality (Dolejš, 2010, s. 9).

Rizikové chování se řadí stejně jako chování problémové, maladaptivní, kriminální asociální, delikventní či abnormální do skupiny pojmů, které jsou dle odborné literatury vzájemně propojeny. Zároveň jsou tyto formy chování adolescentů ze strany společnosti nebo kultury, v níž jedinci žijí, neakceptovány, či dokonce bývají i zakázány. Tyto pojmy se v určité části obsahové náplně vzájemně překrývají, a někdy jsou dokonce i vzájemnými synonymy. Výsledkem této různorodosti v pojmosloví je častokrát vzájemné nepochopení dané problematiky ze strany odborníků či praktiků z různých aplikovaných oborů a z různých oblastí (Dolejš, 2010, s. 16–17).

Očima Bendla (2016, s. 73–74) je rizikové chování v současné době vnímáno jako jakýsi zastřešující pojem pro problematiku školní kázně. Přesněji řečeno pro otázky

nevhodného, deviantního či sociálně patologického chování dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních. Je třeba mít stále na paměti pluralitu a nejednotnost ve vymezení rizikového chování. Při zdůrazňování zdravotního a psychosociálního kontextu lze rizikové chování chápat jako aktivity, které vyúsťují ve zdravotní nebo psychosociální poškození člověka. Při zdůrazňování normativního kontextu lze pak pojem „rizikového chování“ chápat především jako aktivity, při nichž dochází k porušování obecně přijímaných sociálních norem a pravidel. V tomto případě se jedná o chování, které je problematické, znepokojující a nežádoucí ve vztahu k normám tradiční společnosti, jejím institucím a autoritám.

Z představených výroků lze shrnout, že pojmem „rizikové chování“ se i přes nejednotnost definic rozumí vždy chování zasahující buď do oblasti sociální, zdravotní, nebo psychické. Dochází k němu ve společnosti obecně či v konkrétnějším prostředí, kterým může být například škola. Tímto chováním pak jedinec v konečném důsledku ohrožuje buď sám sebe, své okolí, či společnost jako takovou.

Zmíněné pojmy jako „norma“, „normalita“ či „rizikové chování“ jsou myšlenkovými pojmovými konstrukty provázejícími Evropany a evropskou společností řadu století. Normy jsou pravidla, která řídí individuální i kolektivní chování a zároveň jsou neoddělitelná od řádu hodnot, který v každé společnosti orientuje chování aktérů a skupin (Boudon, Jochman, 2004, s. 128). Normy dále vymezují určitý stav tzv. „normality“, kdy jedinci, skupiny, národy v dostatečné míře uznávají, respektují společensky stanovené systémy hodnot (Dolejš, 2010, s. 12).

Rizikovému chování ve školství se věnuje Miovský, jehož jméno je v rámci této problematiky poměrně zvučné. Koncept „rizikového chování“ podle Miovského obsahuje nejčastěji šikanu a násilí ve školách (spolu s dalšími formami extrémně agresivního jednání), dále záškoláctví, užívání návykových látek, nelátkové závislosti (gambling, problémy spojené s nezvládnutým využíváním PC atd.), obecně kriminální jednání, užívání anabolik a steroidů, sexuální rizikové chování, rasismus, xenofobii, intoleranci a antisemitismus, komerční zneužívání dětí, týrání a zneužívání dětí atd. (Miovský a kol., 2010, s. 24).

Jmenovaná vymezení rizikového chování odkazují na fakt, že se jedná o problematiku zasahující do několika oblastí života dítěte, dospívajícího, popř. dospělého. Ovlivňuje nejen oblast sociální, ale i zdravotní stránku člověka či jeho psychologické fungování. Stejně tak vykresluje tento pojem Širůčková (2010, s. 30), která

jej popisuje jako pojem odkazující ke komplexní kategorii chování, jímž se zabývají sociální a medicínské obory obvykle zahrnující:

- interpersonální agresivní chování – např. násilné chování, šikanu, týrání, rasovou nesnášlivost a diskriminaci některých skupin, extremismus;
- delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku – např. krádeže, vandalismus, sprejerství;
- sexuální chování – např. předčasné zahájení pohlavního života, promiskuitu, nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk s rizikovými partnery, předčasné mateřství a rodičovství;
- rizikové chování ve vztahu k společenským institucím – např. problémové chování ve škole jako záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole;
- prepatologické hráčství;
- rizikové sportovní aktivity – např. provozování adrenalinových a extrémních sportů.

Problematice rizikového chování se rovněž věnuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) v rámci primární prevence a příslušných doporučení. Ta jsou směřována zejména na následující rizikové projevy v chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;
- c) závislostí chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- e) spektrum poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie);
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování (MŠMT, 2010, online).

Z představeného výčtu autorů věnujících se rizikovému chování je zřejmé, že této problematice je v naší společnosti věnována opravdu značná pozornost. Školství na ni reaguje příslušnými dokumenty a doporučeními. Potřebná je i neustálá reakce na výskyt nových forem rizikového chování, které přináší moderní doba. Dochází k přesunu stávajících forem rizikového chování z prostředí reálného do prostředí virtuálního (např. kyberšikana, kyberstalking, ...) i na tuto skutečnost je nezbytné reagovat.

S pojmem, kterému je zasvěcená tato kapitola, neodmyslitelně souvisí tzv. „syndrom rizikového chování“, někdy nazýván též jako „syndrom problémového chování“. V souvislosti s rizikovým chováním jej popsali Jessor & Jessor v 70. letech 20. století. Své místo v rámci probírané problematiky si tento syndrom získal, protože se často jednotlivé formy rizikového chování vyskytovaly a vyskytují u jedince současně. V žádném případě se nejedná o jev izolovaný. Člověk chovající se rizikově jedním způsobem má tendenci chovat se rizikově i v dalších oblastech svého života. Syndrom je tvořen abúzem alkoholu, kouřením cigaret, užíváním marihuany, abúzem nelegálních látek, delikventním jednáním a předčasným zahájením pohlavního života. V důsledku propojenosti jednotlivých projevů rizikového chování lze hovořit o životním stylu. Praxe nám ukazuje, že pokud se dospívající jedinec zapojí do jedné z forem problémového chování, většinou je velmi pravděpodobné, že se uchýlí i k dalším jeho formám, které jsou dostupné v daném prostředí. Zjednodušeně řečeno, jednotlivé formy rizikového chování se málokdy vyskytují izolovaně, většinou existují vedle sebe, popř. přechází jedna forma do druhé (Bendl, 2016, s. 75).

Ve chvíli, kdy rizikové chování zasahuje do více než jedné oblasti života jedince, je i jeho řešení o to složitější. Nelze ani přehlédnout fakt, že se většinou jedná o posun k „rizikovějším formám chování“, které mohou mít daleko horší následky než rizikové chování stojící na počátku tohoto řetězce.

Jak bylo již opakovaně zdůrazněno, vymezit rizikové chování není a vlastně ani nemůže být zcela jednoznačné. Posouzení rizikového chování, jakož i vnímání jeho závažnosti závisí na kontextu, v němž probíhá. Zpravidla bývá ovlivněno místem, časem, historickou dobou, situací a věkem jeho aktérů. Jinak bychom nahlíželi na konzumaci alkoholu k obědu či k večeři, jinak bychom se dívali na člověka pijícího alkohol hned po ránu. Jinak se díváme na chování malých dětí, jinak hodnotíme chování dospívajících. Zatímco kupříkladu společné zpívání s rockovou kapelou na koncertě považujeme za něco přirozeného a normálního, v případě operního představení by to byla spíše věc nepřijatelná (Bendl, 2016, s. 77)

Za zmínku stojí také „teorie rizikového chování“ hledající odpověď na otázku, jaké faktory (příčiny) se podílejí na rozvoji rizikového chování. V tomto případě hovoříme o tzv. „multifaktoriální“, resp. „multikauzální teorii rizikového chování“, a to z toho důvodu, že projevy rizikového chování nejsou většinou způsobovány jediným faktorem. Multikauzální teorie rizikového chování soustředí svou pozornost nejen na faktory stojící

za jednotlivými projevy rizikového chování, ale i na kontext, ve kterém k rizikovému chování dochází. Jako příklad si lze uvést již zmíněného Jessora a jeho teorii problémového chování. Platnost teorie byla ověřována a potvrzena v různých sociálních kontextech, u různých věkových skupin a různých typů problémového chování, v rámci různých historických období a v posledních letech i vzhledem ke zdravotnímu chování. Teorie stojí na předpokladu, že rizikové chování je výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije. Tento model podporuje názor, že titíž jedinci projevují větší počet souvisejících druhů chování. Tento názor je postaven na dalším předpokladu, že chování má společný soubor předloh. Ze zmíněné premisy, že rizikové chování je výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije, je možné rozčlenit faktory podílející se na vývoji rizikového chování do pěti skupin, resp. systému:

- systém biologický;
- systém sociálního prostředí;
- percipovaný enviromentální systém;
- osobnostní systém;
- systém chování (Bendl, 2016, s. 83–84).

Biologický systém (zahrnující rozumový předpoklad, tělesnou konstituci či vrozené proměnné) a systém sociální jsou faktory, které poskytují nejmenší možnosti ovlivnění rozvoje rizikového chování. Při snaze ovlivňovat rizikové chování je třeba mít na paměti, že stabilní a jedincem obtížně ovlivnitelné sociodemografické charakteristiky (např. povolání, dosažené vzdělání či příjem), či sociální kontext, ve kterém se jedinec nachází (např. škola, rodinné poměry, nebo lokalita, v níž bydlí), ovlivňují rozvoj rizikového chování až prostřednictvím toho, jak je jedinec vnímá, hodnotí a jaký si k nim utvoří postoj. Nejsilnější vliv na rozvoj rizikového chování ze všech proměnných zahrnutých ve zmíněných systémech mají podle Jessora, Donovana & Costy vnímání a hodnocení vztahů s druhými lidmi, zejména rodiči a vrstevníky (Jessor, Donovan, Costa, 1991; In: Širůčková, 2010, s. 35–36). Percipovaný enviromentální systém neboli charakteristiky prostředí, zahrnuje kupříkladu pozitivní vztahy s dospělými, vnímání sociální kontroly a sankcí za přestupky, ale také modely problémového chování přátel apod. Pokud bychom hovořili o systému osobnostním, může se jednat například o pozitivní orientaci na školu, na vlastní zdraví, protipólem však může být rovněž malé očekávání úspěchu, nízký self-esteem či celková beznaděj týkající se života. Zapojení do

prosociálních aktivit (př. dobrovolnictví) či odchod ze školy pro neúspěch spadají do systému chování (Šafářová, 2002, s. 196).

Subjektivita hraje neméně významnou roli, zejména subjektivní výklad okolního světa, věcí a jejich následná interpretace. Širůčková v souvislosti s teorií problémového chování zdůrazňuje následující: „Nejpravděpodobnější konstelace proměnných ze systému subjektivně percipovaného prostředí vedoucí k rozvoji rizikového chování nastane u dospívajícího, který zažívá vysokou míru stresových podnětů ve svém okolí, jehož rodiče nedostatečně kontrolují jeho aktivity, jehož přátelé na něho mají významnější vliv než jeho rodiče, jehož přátelé vyjadřují pozitivní postoj k rizikovému chování a sami se také rizikově chovají“ (Širůčková, 2010, s. 36).

Určitá dispozice k rizikovému chování je rovněž indikována motivací, postoji, sebehodnotou a seberegulačními mechanismy osobnosti. Míra motivace, jakou jedinec disponuje ovlivňuje to, jaké způsoby chování si člověk při naplňování očekávání a úspěchů vybírá. Pokud člověk opakovaně selhává nebo očekává svou opětovnou neúspěšnost, může volit rizikové způsoby chování, které mu pomohou dosáhnout jeho cílů, či mu alespoň umožní se s případnými neúspěchy vyrovnat (Bendl, 2016, s. 84–85).

Své místo zde má i pocit sounáležitosti, zejména to, do jaké míry člověk tento pocit zažívá a do jaké míry přijímá společenské normy, zvyklosti a hodnoty. „Méně ohrožení budou ti, kteří mají zvnitřněné společenské normy, dění okolo sebe vnímají jako ovlivnitelné a cítí se za ně odpovědni. Naopak u těch jedinců, kteří mají tendenci připisovat možné negativní důsledky spíše náhodě či působení vnějších vlivů než vlastnímu chování, bude vyšší pravděpodobnost rozvoje rizikového chování, neboť podceňují negativní následky svého chování“ (Širůčková, 2010, s. 36).

Je zřejmé, že rizikové chování je problematikou, která má mnoho proměnných. Ať už se hovoří o příčinách rizikového chování, ovlivnění místem, časem, či působícími rizikovými a protektivními faktory, ty budou představeny za okamžik. Roli hraje též samotná osobnost člověka, jeho zázemí a mnohé další.

Se zmíněnými pěti systémy, podílejícími se na vývoji rizikového chování, působí rovněž faktory protektivní a rizikové. V teorii problémového chování jsou pod pojmem „rizikové faktory“ viděny prvky, které „pouze“ zvyšují pravděpodobnost zapojení se do rizikového chování. Přitom působí ve třech modalitách (Jessor, Turbin, Costa, Dong, Zhang, Changhai, 2003, online). Neznamená to tedy, že se u každého člověka, který je „vysoce“ ohrožený, musí automaticky rozvinout rizikové chování. První modalita je

tvořena modely rizikového chování vyskytujícími se v sociálním okolí dospívajícího (např. nadměrná konzumace alkoholu v rodině či kouření cigaret). Druhou modalitu tvoří příležitosti k rizikovému chování, a sice ve smyslu dostupnosti zdrojů a realizace rizikového chování (např. dostupný alkohol či cigarety v domácnosti). Mimo jiné do této modality spadají také příležitosti k rizikovým aktivitám (např. členství v asociální partě vrstevníků). Třetí modalitou je náchylnost k rizikovému chování, ta může být způsobena například pocitem selhání či frustrací, což může vyústit v rizikové chování. V tomto pojetí je rizikové chování pojímáno jako reakce na zátěžovou situaci (Širůčková, 2010, s. 37).

Šolcová označuje za rizikové faktory environmentální stresory, zvyšující pravděpodobnost negativních důsledků nebo špatné adaptace v oblasti mentálního zdraví, fyzického zdraví, školního výkonu a sociálního přizpůsobení. Jako příklad uvádí autorka traumatické životní události, chudobu, konflikt v rodině, ale také vážné problémy rodičů (alkoholismus, závislost na drogách, kriminální jednání, ...) nebo dlouhodobé vystavení násilí (Šolcová, 2005, s. 13).

„Protektivní faktory“ nejsou v Jessorově pojetí chápány výhradně jako nižší hodnota rizikových faktorů nebo absence rizika, podobně je tomu např. v medicíně. Protektivní faktory ani nemusí mít nutně negativní vztah k faktorům rizikovým. V rámci tohoto pojetí jsou protektivní faktory chápány jako fenomény působící na rozvoj rizikového chování buď přímo, nebo mohou ovlivňovat působení rizikových faktorů. Protektivní faktory obdobně jako faktory rizikové působí ve třech modalitách. První modalita obsahuje modely konvenčního chování osob nacházejících se v blízkém okolí dospívajícího (např. dobrovolnictví přátel, zdravý životní styl rodičů). Druhou modalitou je kontrola, a to nejen ve formě seberegulace (např. kladný postoj ke škole a jiným společenským institucím, intolerance k rizikovému chování), tak následně ve formě sociální kontroly (např. regulace chování ze strany vrstevníků, dohled rodičů či rodinné prostředí s jasně stanovenými pravidly chování). Třetí modalita je zastoupena sociální oporou ze strany rodičů, učitelů, vrstevníků i širšího sociálního okolí (Širůčková, 2010, s. 37–38).

Velmi dominantní postavení mezi protektivními faktory má „resilience“. Tento pojem je často užíván v souvislosti s rodinou a jejím zdravým fungováním. Také má své místo při zvládnání náročných životních situací, traumat či stresu. Nelze popřít, že je

faktorem, který stojí za úspěšným zvládnutím jakékoliv situace v životě člověka, a právě proto jí je věnována větší pozornost.

Vymezení resilience prošlo v průběhu let svým vývojem. Zpočátku, v 80.–90. letech 20. století, byla pojímána obdobně jako u dospělých jako osobnostní rys. Nositel tohoto rysu byl predisponován k adaptivnímu vývoji a k odolávání nepříznivým okolnostem. Původní statický termín (odolnost, nenáchylnost) byl postupně nahrazen termínem dynamičtějším (resilience). Můžeme o ni hovořit jako o souhrnném výsledku dynamických procesů vzájemného působení mezi dítětem, rodinou a prostředím v průběhu času. Současně je diferencovaná, to znamená, že úspěšné překonání jednoho typu nepříznivých okolností automaticky neznamená úspěšné překonání jiného typu nepříznivostí (Šolcová, 2005, s. 10–11).

Poslední část kapitoly je věnována, v souvislosti s tématem diplomové práce, bližší specifikaci pojmu „problémové děti“. Na to chronologicky navazuje přiblížení pojmu „riziková mládež“.

V obecném smyslu slova jsou „rizikovými dětmi“ takové děti, které se chovají „zvláště“, mají „zvláštní“ sklony a „zvláštní“ povahu a jimž následkem této skutečnosti není snadné porozumět. Tyto tzv. „zvláštnosti“ mohou mít příčinu organickou, psychickou, společenskou, výchovnou apod. Společným rysem takovýchto dětí je to, že na straně vychovatele (někdy i ne-vychovatele, např. sexuálního predátora) svým způsobem provokují nepřiměřeným, nevhodným či zvláštním jednáním. Často takové chování nezapadá do představy, kterou o dítěti daný dospělý má. Nezapadá jak do rozsahu očekávání dospělého, tak do rozsahu jeho tolerance. U takového dospělého může následkem toho dojít ke zklamání, nejistotě, úzkosti, rozpakům (Matějček, 2015, s. 27).

Pojmem „riziková mládež“ lze označit takové skupiny mládeže, u kterých jsou v období dospívání souběhem kulturních, sociálních, psychických a biologických vlivů a předpokladů vytvořeny podmínky pro chování, které vede z dlouhodobějšího hlediska k ohrožení zdravého psychického i sociálního vývoje takovýchto osob. Souvislost mezi rizikovým chováním a mládeží spočívá v etapě psychosociálního vývoje. S touto etapou je spojeno hledání identity, vyžívání biologické, psychické, sociální a profesionální. Rizikovost chování je mimo jiné ovlivněna kumulací sociálních rolí a sociálních vlivů v nepříznivých partnerských, rodinných a dalších společenských situacích (Matoušek, Křišťan, 2013, s. 347–348). Labáth definuje rizikovou mládež následovně: „Za rizikovou mládež považujeme dospívající, u kterých je, následkem spolupůsobení vícero faktorů,

zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti“ (Labáth, 2001, s. 11). Pod pojmem „mládež“ pak rozumíme dospívající populaci v období pubescence a adolescence, to znamená období mezi dětstvím a dospělostí. Člověk, ať už je v jakémkoli věku, může být rizikový z různých hledisek – osobnostního, somatického, zdravotního, sociálního, z hlediska schopností, chování. Autor vyzvedá zejména oné chování. Zdůrazňuje, že každé, jakkoliv patologické, chování člověka má své důvody. Klíčovým při pomoci těmto osobám je pochopení a porozumění, proč se chovají určitým způsobem (Labáth 2001, s. 11–13).

Důležité je uvědomění si, že každý člověk vnímá svět kolem sebe svými vlastníma očima. Naše vnímání je do značné míry ovlivněno našimi dosavadními životními zkušenostmi. To, co se jednomu jeví jako rizikové, jiný může vnímat jako naprosto běžné. Stejný princip pak platí v rámci kultur a jejich normalit. I proto je termín „riziková mládež“ velmi diskutabilní a neexistuje jeho pevná a jednotná definice, stejně jako je tomu u rizikového chování jako takového.

Rizikovému chování je věnována pozornost jak ze strany odborných autorů, tak ze strany MŠMT. Nejednotná definice je následována nepřeborným množstvím rizikových faktorů a předpokladů, které mohou vést ke vzniku tohoto chování. Není však pravidlem, že člověk vystavený rizikovým faktorům musí zákonitě následně jednat rizikově. Svou roli v celém procesu rizikového chování hrají zmíněné protektivní faktory. Ukazuje se, že velkou úlohu sehrává zázemí jedince ať už rodinné, či tvořené přáteli/vrstevníky, resilience a sociální opora. Při řešení jakékoliv formy rizikového chování je třeba brát v úvahu mnoho proměnných a hlavně schopnost efektivně s nimi pracovat. Až na základě pochopení a porozumění celé situaci okolo rizikového jedince je možné poskytnout mu takovou pomoc, která bude mít ambice stát se řešením trvalým a efektivním. Specifikem současné doby je stále častější a hojnější využívání moderních technologií. S tím souvisí i přesun rizikového chování do virtuálního prostředí. Virtuálnímu prostředí a souvisejícím náležitostem jsou věnovány následující kapitoly.

2 Virtuální prostředí

Úvodní část druhé kapitoly je věnována obecnému vymezení pojmu „virtuální prostředí“. Od kořenů tohoto pojmu, přes pojmy úzce související s virtuálním prostředím, po virtuální identitu, která jde s virtuálním prostředím ruku v ruce. Na tyto informace navazuje komunikace ve virtuálním prostředí, její charakteristika a rozdíly oproti komunikaci běžné. Rovněž se kapitola zabývá pozitiviv a negativiv virtuálního prostředí, tedy tím, co virtuální prostředí skrývá, a může to být značně rizikové pro jeho uživatele. Na druhou stranu jsou vyzdvíženy i klady, které s sebou toto prostředí rozhodně přináší. V závěru kapitoly je pozornost věnována virtuálnímu prostředí v kontextu sociální pedagogiky. Zde jsou uvedeny spojitosti vybraného tématu se studovaným oborem.

2.1 Vymezení

„Virtuální prostředí“, jinými slovy „kyberprostor“, je pojem mající své kořeny ve 20. století. Tento pojem byl prvně použit v roce 1982, a to v kyberpunkovém románu „Neuromancer“. V tomto díle je kyberprostor literárně definován Gibsonem: „Kyberprostor. Sdílená halucinace každý den pocíťovaná miliardami oprávněných operátorů všech národů, dětmi, které se učí základům matematiky ... Grafická reprezentace dat abstrahovaných z bank všech počítačů lidského systému. Nedomyšlitelná komplexnost. Linie světa seřazené v neprostoru myslí, shluky a souhvězdí dat, ...“ (Gibson, 1982; In: Kielar, 2010, s. 264).

Začátkem 90. let tento pojem expandoval do sociálních věd a geografie. Došlo k tomu v souvislosti s nástupem postmoderního paradigmatického přístupu a masovou expanzí internetu. Toto období je také známé snahou lépe definovat a současně lépe porozumět charakteru tohoto prostoru. I přes mnoho vědeckých definic a přístupů ke zkoumání kyberprostoru si původní definice stále drží velmi důležitou roli v rámci této problematiky (Kielar, 2010, s. 264).

Lévy (2000, s. 14–15) kyberprostor vykresluje jako nové komunikační prostředí/síť, které povstává z celosvětového propojení počítačů. Tímto termínem je označována nejen hmotná infrastruktura digitální komunikace, ale rovněž i nesmírný tok informací.

Kyberprostor může být též považován za utopickou představu postmoderní doby. Stejně jako utopie i kyberprostor je „nikde-někde“. Robins se také opírá o definici americko-francouzské průkopnice ve virtuální realitě Stenger, říkající, že „kyberprostor je jako OZ – existuje, můžeme se tam dostat, ale nemá žádnou polohu“ (Robins, 2003, online).

Stejně jako nekonečný vesmír, ani kyberprostor nemá ostré hranice či mantinely. Nemůžeme si na něj sáhnout, ale přesto je jeho přítomnost v našem světě nepopíratelná.

Pojmy „virtuální svět“, „virtuální realita“ a „virtuální prostor“ (prostředí) jsou často používány významově shodně jako kyberprostor. V praxi se jedná spíše o pojmy související s vývojem pokročilých technologií sloužících ke zprostředkování plné multisenzorické stimulace. Kyberprostor se odlišuje tím, že může být zprostředkován pouze monitorem, myší a klávesnicí (Kielar, 2010, s. 264–265). Pro účely této práce, která nesouvisí s multisenzorickou stimulací, budou zmíněné pojmy užívány v zaměnitelném slova smyslu ve významu uvedené definice kyberprostoru. Ke kyberprostoru je tedy přistupováno jako ke světu mezi monitory, a v dnešní době rovněž displeji, do kterého lidé aktivně vstupují a potkávání se prostřednictvím svého vědomí, nikoliv fyzicky.

S kyberprostorem úzce souvisí virtuální identita. Na povrch vyvstávají otázky, zda něco takového vůbec existuje, či zda je to z podstaty pojmu naprosto nesmyslné. Podstatou pojmu „identita“ je prožívání člověka a uvědomování si sebe samého, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních. Jedná se o soubor rysů, podle nichž je jedinec znám konkrétní skupině (Hartl, Hartlová, Nepraš, 2010, s. 212). Šmahel (2003, s. 37–40) se v této souvislosti zamýšlí nad tím, jestli lze mluvit o prožívání vlastní identity ve virtuálním prostředí a ve kterém okamžiku vlastně dochází ve virtuálním prostředí ke změně identity. V internetovém prostředí se jedinec nenachází jako fyzický subjekt. Neovlivňuje přímo sám sebe, ale svou virtuální reprezentaci. Ta nedisponuje identitou samou o sobě, jak ji známe v psychologickém slova smyslu. Jedná se o shluk digitálních dat. Naše virtuální reprezentace obvykle zahrnuje nějakým způsobem uchovávanou a uloženou informaci o tom, „kdo jsme“ v internetovém prostředí, jakou zde máme přezdívku, jakého jsme dosáhli virtuálního statusu. Velkou část virtuální identity tvoří projekce ve formě představ, fantazií, nevědomých tendencí, komplexů a přání.

Je otázkou, jak velká propast může existovat mezi identitou reálnou a virtuální. Kyberprostor umožňuje člověku prezentovat se v jeho nejlepším světle, jeho

nedokonalosti může schovat za stín monitoru/displeje. Stejně tak se ale schovávají i predátoři působící v tomto prostředí. Tomu a mnohému dalšímu se bude práce věnovat později.

Pohyb v kyberprostoru v uplynulých letech nabývá neuvěřitelných rozměrů. Svůj podíl na tom nese i současná doba, která je ještě stále značně ovlivněna covidovou situací. V období posledních tří let se do online prostředí přesunula velká část života každého člověka, což se samozřejmě neobejde bez následků. Výuka žáků probíhala a někdy ještě probíhá formou distanční výuky. Dětem se tak otevřel značný prostor pro trávení nejen volného času v kyberprostoru. To, že se online výuka nemůže rovnat výuce prezenční, je zřejmé na první pohled. Do hry však vstupují řady dalších rizikových faktorů, spojených s pohybem v online prostředí.

2.2 Komunikace ve virtuálním prostředí

Komunikace je každodenní součástí života každého člověka. Probíhá nejen slovy, tedy verbálně, ale také tělem, tedy neverbálně. Stejně jako má určitá pravidla komunikace běžná, tak tyto pravidla nalezneme i u tzv. „e-komunikace“. Na následujících řádcích je představen nejen historický vhled do počátku e-komunikace, ale rovněž její specifikace a odlišnosti od komunikace běžné.

Na úvod by bylo příhodné blíže specifikovat komunikaci jako takovou. Jedná se o pojem, jehož význam je relativně jednoznačný. Hartl, Hartlová a Nepraš ve „Velkém psychologickém slovníku“ definují komunikaci jako dorozumívání či sdělování. Obecně se nejedná o specifický lidský jev, existuje i u zvířat na rozdíl od jazyka (Hartl, Hartlová, Nepraš, 2010, s. 258). Musil (2010, s. 11–12) představuje komunikaci jako přenos informace prostřednictvím znakového systému, uskutečňovaný mezi lidmi přímo nebo pomocí technicko-organizačních prostředků. Samotný pojem je pak odvozen od latinského *communicatio* – sdělení nebo sdílení.

V souvislosti s obrovským rozvojem komunikačních a informačních technologií se podstatně zvýšila tzv. „e-komunikace“, tedy komunikace v prostředí internetu, intranetu či mobilních sítí. Elektronická komunikace se od běžné komunikace výrazně liší místní a časovou odděleností účastníků. Samotný přenos sdělení je mimo jiné zprostředkován technikou, ať už mobilními telefony, notebooky, počítači apod. (Kopecký, 2007, s. 7–8).

Kopecný blíže specifikuje elektronickou komunikaci její otevřeností a neřízeností. Komunikace probíhá prostřednictvím různých komunikačních kanálů, za využití rozsáhlého množství komunikačních kódů. Jako příklad si můžeme uvést akronymy, emotikony, grafické a vizuální symboly, jazyk či semigrafické znaky apod. Existují i jistá komunikační pravidla, tzv. „netiketa“, nicméně tu dodržuje velmi málo uživatelů, komunikantů. Obecně se pod netiketou rozumí sada doporučení pro slušné chování v síti. Kopecný ji vysvětluje anonymitou uživatelů, neboť je skoro nemožné přesně identifikovat původce sdělení, což vede k roztržitému odpovědnosti za předané sdělení. Svou vinu na tom nesou i samotné komunikační platformy, které jsou sociálně a komunikačně nejednotné a nestandardizované. Anonymitou je také dáno to, že elektronická komunikace popírá společenské role komunikujících, ti jsou „skryti“ za přezdívkami, avatary či „človíčky“ (Kopecný, 2007, s. 8–9).

Stejně jako etiketa v reálném světě i netiketa má svůj smysl a význam. Vzhledem k tomu, že netiketa není právní normou, tedy státem vynutitelným pravidlem chování, není ani její dodržování vynutitelné. To celé posiluje obrovská anonymita dávající člověku v online prostředí pocit síly a neohroženosti.

Kopecný (2007, s. 9–10) v rámci této problematiky sestavil přehlednou tabulku, věnující se rozdílům mezi běžnou komunikací a e-komunikací (tabulka 1).

Tabulka 1 – Některé rozdíly mezi běžnou komunikací a e-komunikací

Běžná komunikace	E-komunikace
Základním prostředkem komunikace je mluvený jazyk.	Základním prostředkem komunikace je zejména psaný jazyk, menší množství uživatelů využívá jazyk mluvený (Skype a VoIP technologie).
Uživatelé jsou neanonymní.	Uživatelé mohou být anonymní.
Uživatelé zpravidla navzájem komunikují v omezeném počtu, ve skupinách. Uživatelé jsou omezeni prostorem a časem.	Uživatelé mohou současně komunikovat s velkým počtem komunikantů (chat). Uživatelé nejsou omezeni prostorem a časem
Uživatelé využívají prostředky neverbální komunikace (mimika, gestika, haptika, proxemika aj.).	Uživatelé nahrazují neverbální komunikaci zástupnými symboly/ikonami (emotikony, akronymy).
Uživatelé jsou v přímém sociálním kontaktu.	Uživatelé jsou ve zprostředkovaném sociálním kontaktu.

Běžná komunikace	E-komunikace
Uživatelé komunikují (v rámci synchronní komunikace) bez předchozí přípravy.	Uživatelé komunikují (v rámci synchronní komunikace) po přípravě.
Uživatelé mohou ve velmi omezené míře využívat časově náročné (z hlediska doručení informace) asynchronní komunikace (dopisy, hlasové zprávy). Asynchronní informaci je obtížné snadno opravit.	Uživatelé mohou velmi snadno využívat asynchronní komunikace bez časového omezení doručení informace (e-mail, ICQ zpráva, Skype chat). Veškeré textové informace lze snadno upravit.
Uživatelé pro komunikaci nepotřebují žádné specifické zařízení.	Uživatelé pro komunikaci potřebují hardwarové a softwarové vybavení.

Zdroj: Kopecký, 2007, s. 9–10

V důsledku anonymity se komunikace ve virtuálním prostředí stává oproti komunikaci „face to face“ poměrně rizikovou. Anonymita nahrává různým predátorům, jež se mohou za závojem kyberprostoru vydávat za někoho jiného, a zneužívat tak důvěřivých lidí, v horším případě dětí. Tomu a dalším negativům virtuálního prostředí, ale i jeho pozitivům je věnována další podkapitola.

V souvislosti s tématem práce je třeba ještě zdůraznit, že sociální sítě se stávají pro rizikovou komunikaci podle Kopeckého, Szotkowskiho a Dobešové (2021, s. 88) dalším vhodným prostředím. Sociální sítě nabízí příhodné podmínky k rozvoji a realizaci rizikové komunikace kvůli velkému množství sdílených údajů, včetně fotografií, chatu apod.

2.3 Pozitiva a negativa virtuálního prostředí

Virtuální prostředí s sebou na jedné straně nese pozitiva, ale na druhé straně i rizika, tedy negativa. Pozitiva virtuálního prostředí nabízí v podobě komunikace napříč světem, online nakupování, online vzdělávání a mnohým dalším, což vnímá skoro každý. Rizika, která toto prostředí přináší, už nejsou na první pohled tak zjevná. Děti, jež neumí rizika vyhodnocovat, jsou oproti dospělému člověku zranitelnější a naivnější. Pro svou snadnou manipulovatelnost jsou zároveň snadným cílem nejen predátorů, ale i jiných rizikově jednajících osob. Rizika skrývající se ve virtuálním prostředí nejsou často vnímána ani ze strany dospělého člověka, z toho důvodu jim je také věnována pozornost v následující podkapitole.

Digitalizace odstartovala proměnu společnosti industriální ve společnost informační. Současně způsobila značnou změnu kultury 2. poloviny 20. stol. a 1. poloviny 21. století. Prostřednictvím digitálních technologií se do řad široké veřejnosti dostala významná část nashromážděných znalostí lidstva, k nimž lze mít kdykoliv přístup (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021, s. 5).

Vytyčení hranic mezi aktivitami ve virtuálním prostředí, které přináší prospěch, a těmi, které zvyšují riziko jakékoliv újmy, není jednoznačné (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011, online).

Rozhodně se nedá virtuálnímu prostředí upřít jedno veliké plus a tím je fakt, že je obrovským zdrojem informací. S tím také souvisí stále častěji se vyskytující tzv. „fake news“, proto je třeba umět si dané informace ověřovat. Ve srovnání s dobou dřívější má defacto každý nepřetržitý přístup k mnoha datům a informacím z pohodlí domova.

Internet nicméně není pouze zdrojem informací, ale rovněž zábavy, je místem a prostředkem vzdělávání, poskytovatelem nejrůznějších služeb, zboží, pracovním nástrojem, a hlavně komunikačním médiem. Jeho možnosti se pořád rozšiřují jako například v podobě virtuální reality (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021, s. 5).

Internet lze také chápat jako globální síť propojených počítačů, která omotává celou planetu do „informační“ pavučiny. Je součástí kyberprostoru. Komunikaci v této síti nebrání ani fyzické, ani kulturní hranice (Pelcová, Semrádová, 2014, s. 177). Jak už bylo řečeno, v současné době je tato síť tvořena také chytrými telefony, tablety a dalšími moderními zařízeními.

Pro člověka bývá na první pohled snadnější nalézt spíše negativa/chyby ať už na druhém člověku, situaci, či v tomto případě kyberprostoru. Z toho důvodu je značná pozornost věnována i pozitivům. Je důležité připustit, že kyberprostor není jen shlukem nebezpečných jevů ohrožujících psychické či fyzické zdraví člověka, ale že může být do jisté míry velice prospěšný.

Autoři publikace „Risks and safety on the internet: The perspective of European children“ se tématu online dětí věnují opravdu do hloubky, součástí publikace je též výzkum nazvaný „EU Kids Online“. Autoři mimo jiné stanovují tzv. „žebříček příležitostí“ na internetu. Internet představuje pro děti nejen riziko, ale hlavně příležitost. Příležitost ke vzdělávání, k učení se psané komunikaci, učení se sebe prezentaci, vytváření

webových stránek, k práci s programy všeho typu apod. Zmíněný žebříček příležitostí vychází z kreativity, kterou internet nabízí a k níž děti vyzývá. Žebříček je seřazen od nejnižšího po nejvyšší stupeň, podle míry využití příležitostí, které internet nabízí (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011, s. 34).

Žebříček příležitostí:

1. Používání internetu pro práci do školy, hraní her o samotě, nebo proti počítači. Na tomto stupni jsou dle výzkumu EU Kids Online všechny děti používající internet.
2. Dalším krokem k práci do školy a samostatnému hraní her je sledování online videí (YouTube, ...). Internet je pro děti prostředníkem zábavy a rovněž informací.
3. Na třetím stupni se nachází používání internetu ke komunikaci, a to primárně s kamarády, vrstevníky a spolužáky ze školy – děti používají sociální síť (Facebook) a online messenger (Skype, ...). Spadá sem mimo jiné zájem o čtení a sledování zpráv.
4. Tento bod zahrnuje společné hraní her online, stahování hudby a filmů a sdílení obsahů v rámci sítí k tomu určených.
5. Na posledním stupni je vyžadována největší kreativita a znalost v používání internetu – zahrnuje návštěvy chatovacích místností, blogování, trávení volného času ve virtuálních světech (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011, s. 32–33).

Karásková Ulbertová se ve sborníku studií „Děti a online rizika“ též zamýšlí nad pozitivními aspekty internetu v životě dětí. Podle ní pozitiva objektivně vzato převažují. Internet nazývá místem, které slouží k objevování a prozkoumávání světa. Místem nasyceným veškerými informacemi. Internetová síť je ohromným učícím nástrojem. Data a informace, které potřebujeme, jsou nám na webu k dispozici neuvěřitelně rychle – internet sám výrazně zjednodušuje život. A to i v oblastech, které přímo nesouvisí s informacemi a daty (nakupování, hledání práce, mailování, skypování apod. ...). Svě místo zde má již několikrát zmiňované kontaktování s dalšími lidmi, kteří jsou od nás na míle daleko. Stejně jako v žebříčku příležitostí i zde nalezneme zmíněnou relaxaci a zábavu. Hlavní odlišností, jež kyberprostor oproti televizní obrazovce má, je jeho nejednosměrnost. Internet také přispívá k interakci, která nutí dítě myslet a procvičovat mnohé sociální dovednosti, ač by se to tak na první pohled vůbec nemuselo

jevit. Mezi tyto sociální dovednosti patří například navazování kontaktu s druhým člověkem, prosazování a formulace vlastních názorů, argumentace či projevování emocí. Rovněž se prohlubují i jazykové znalosti všech uživatelů. Obecně lze říci, že internet oproti televizi, rozvíjí dětskou fantazii. Autorka pasuje internet i do role rádce v každodenním životě dítěte. Dítě si na něm zjistí, co potřebuje, co ho zajímá, co chce vědět. Z pohledu Karáskové Ulbertové není dobré ani vhodné vnímat internet pouze jako rizikovou oblast života dětí (Karásková Ulbertová, 2012, s. 53–54).

Pelcová ve spolupráci se Semrádovou a s náměty studentů Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové a studentů Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové a rovněž doktorandů Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy vypracovala typologii vyskytujících se pozitivních a negativních charakteristik informačních a komunikačních technik (dále jen „ICT“). Negativa jsou blíže specifikovaná v další části, z toho důvodu bude pozornost věnována pouze vybraným pozitivům:

- „komfort“ komunikace prostřednictvím ICT;
- zjednodušení a urychlení pracovních výkonů;
- demokratičnost prostoru globální počítačové sítě;
- usnadnění přístupu ke vzdělání a k vědeckým poznatkům;
- omezení handicapů způsobenou marginální zeměpisnou polohou místa, kde dříve byly problémy se zapojením do procesu vzdělávání;
- pomoc fyzicky handicapovaným;
- nové organizační formy vzdělávání (odstranění prostorové a časové bariéry);
- omezení finanční náročnosti, např. v případě distančního vzdělávání;
- proměna role učitele, odvrát od stereotypu, lepší zpětná vazba, větší samostatnost žáků;
- možnost naplnění původního významu slova „communicare“, což znamená sdílet, stýkat se, rokovat;
- dochází k hledání společné řeči, společného média komunikace, člověk si uvědomuje, že je součástí nějaké interaktivní vazby a nad stavem této vazby uvažuje (Pelcová, Semrádová, 2014, s. 174–175).

Každá věc má rub i líc a také internet, potažmo kyberprostor, není rozhodně jen dobrý. O rizicích je třeba vědět, otevřeně o nich mluvit a být na ně dopředu připraven.

Za základní negativní rysy internetového prostředí lze označit možnost nepřirozeného úniku do světa fantazie v podobě počítačových her, virtuálních lákadel a „online efektu ztráty zábran“. Je důležité najít správnou míru pro čas strávený na internetu, neboť hodiny na něm strávené vedou k ochlazení a uvádání skutečných vztahů na úkor těch virtuálních (Karásková Ulbertová, 2012, s. 54).

Také příležitosti na internetu jsou úzce provázány s online riziky. Je tedy logické, že s rostoucím počtem online aktivit roste i počet rizik, se kterými se děti v tomto prostředí setkávají. Obecně lze říci, že čím více je dítě na internetu aktivní, tím více času na něm stráví, a v konečném důsledku je zde větší pravděpodobnost, že se setká s nějakým typem rizika či ohrožení. Tento vzorec se však netýká jen virtuálního prostředí, v případě srovnání s trávením volného času na fotbalovém hřišti je pravděpodobnost, že se člověk zraní větší, pokud tam bude trávit více volného času. Internet stejně jako fotbalové hřiště přináší svá pozitiva i negativa (Ševčíková a kol., 2014, s. 34).

Již zmíněná komunikace prostřednictvím e-komunikačních prostředků s sebou nese často i určitá rizika. Největší nebezpečí, jak by se mohlo na první pohled zdát, však nepředstavují technologie jako takové, ale tzv. „lidský faktor“ – tj. důvěřivost uživatelů komunikace. Na základě této důvěřivosti byla vytvořena strategie tzv. „sociálního inženýrství“. Jedná se o soubor technik působících na člověka se záměrem změnit jeho názor, postoj, vzbudit v něm falešnou představu o vybraném problému apod. Zjednodušeně řečeno lze sociální inženýrství definovat jako způsob získávání důležitých informací od uživatelů bez vědomí, že tak činí (Kopecký, 2007, s. 13–14).

Další kapitolou je existence programových kódů a virů napadajících počítače či mobilní zařízení s cílem získat citlivé údaje či jiná data. Pro ilustraci je představen výčet nebezpečných komunikačních praktik ve virtuálním prostředí podle Kopeckého (2007, s. 15–19). Kvůli velkému počtu nebezpečných komunikačních praktik je bližší popis přiložen pouze k jevům, jež se promítnou ve výzkumném šetření:

- adware;
- bullying (týrání) – jedná se o ponižování a šikanování skupin či jednotlivců formou osobních útoků, které jsou vedeny skrze kanály elektronické komunikace, jako jsou např. e-mail, SMS;
- cyber stalking (kybernetický lov) – online komunikace je v tomto případě zneužívána k obtěžování a zastrašování vybraných uživatelů. Tento pojem

zahrnuje pronásledování a obtěžování spamem, zanechávání nepřístojných vzkazů v návštěvních knihách, na chatu, zasílání virů atd;

- flaming;
- grooming – chování vyvolávající v dítěti falešnou důvěru a připravuje ho na schůzku, jejímž cílem je dítě pohlavně zneužít;
- krádež identity;
- pharming;
- phishing;
- spam;
- spoofing;
- spyware.

Obecně lze internetová rizika rozdělit do dvou kategorií, a to na rizika plynoucí z vlastností internetu a na komunikaci na něm, která ovlivňuje naši psychiku. Konkrétně lze uvést psychickou pohodu, postavení a spokojenost v životě a zdravý vývoj osobnosti (Krčmářová, 2012, s. 54).

Karásková Ulbertová rozděluje negativní jevy spojené s prostředím internetu následovně, přičemž v některých bodech se překrývá s přehledem nebezpečných komunikačních praktik ve virtuálním prostředí od Kopeckého:

- Závislost na internetu – trávení ohromného množství času online a neschopnost představit si život bez internetu. Nejčastějšími návykovými aspekty jsou: rychlost, dostupnost a možnost zisku velkého množství dat.
- Kyberšikana – chování odpovídající klasické šikaně, nicméně toto chování je prováděné s pomocí elektronických prostředků.
- Kyberstalking – opakované a stupňované obtěžování a pronásledování oběti, která je pronásledovatelem například bombardována SMS zprávami, e-maily, telefonáty apod.
- Kybergrooming – chování, kterým se uživatelé internetových komunikačních prostředků (chat, skype), vydávající se za jinou osobou, snaží se vylákat nezletilého na schůzku, sexuálně ho obtěžovat či jinak zneužít.
- Sexting – elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií, či videí se sexuálním obsahem. Tyto materiály často vznikají v rámci partnerských vztahů, následně mohou představovat riziko, že jeden z partnerů z nejrůznějších pohnutek tato videa, fotografie apod. zveřejní.

- Pornografické stránky, dětská pornografie – dětská pornografie je samozřejmě trestným činem. Pro zdravý psychický vývoj dětí je nevhodné jak zhlédnutí pornografických materiálů v nízkém věku, tak i vidění jiného dítěte v takovém materiálu.
- Weby s jiným nevhodným obsahem – nevhodnými weby nejsou pouze pornografické stránky, dále jde o stránky nabádající k agresivnímu chování, podporující trestnou činnost, materiály s návody na sebepoškozování či sebevražedné chování, stránky podporující rasismus a nenávist (Karásková Ulbertová, 2012, s. 55–56).

Na závěr kapitoly je citován psycholog Suler: „Je známé, že lidé říkají a dělají v kyberprostoru věci, které by obvykle v normálním (face-to-face) světě neřekli a neudělali. Cítí ztrátu omezení, odhazují svou plachost a vyjadřují se otevřeněji... To je ale meč o dvou ostřích. Někdy tak sice lidé povědí do světa na sebe velmi osobní věci a uvolní tím mnohé své skryté emoce, strachy či přání. Na druhé straně to ale nemusí být jen akt a vlídnost. Často to jsou i sprostoty, drsná kritika, zlost, nenávist, a dokonce i hrozby“ (Suler, 2010, online).

Představený výčet pozitiv a negativ by mohl mylně vést k představě, že negativa jasně převažují. Může to být pouhý jeden úhel pohledu. Stejně jako existují rizika v reálném světě, tak existují i ve světě virtuálním. S tímto vědomím je třeba pracovat. Virtuální prostředí je součástí každodenního života, z toho vyplývá i potřeba rozumět tomuto světu. Mnohem lepším řešením, jak se postavit virtuálním rizikům, je čelit jim, znát je a umět proti nim bojovat, než se snažit jim pouze vyhnout. V případě dětí to platí dvojnásob. Ony samotnou „rizikovitost“ nemusí umět rozlišit. V takové chvíli vstupuje do popředí role rodiče, který by měl dítěti pomoci pochopit tento svět a naučit ho bezpečně se v něm pohybovat.

2.4 Virtuální prostředí v kontextu sociální pedagogiky

V rámci této podkapitoly je pozornost věnována souvislostem mezi vybraným tématem a studovaným oborem. Zmíněné virtuální prostředí jde ruku v ruce se sociálními sítěmi a samotným TikTokem. Virtuální prostředí je místem, bez kterého by sociální sítě, jakožto online služby, nemohly existovat. Sociálních sítí existuje mnoho. Samotný TikTok je jednou z nich. Zjednodušeně řečeno se jedná o jakousi „triádu“ vzájemné

závislosti. Bez virtuálního prostředí by nemohly existovat sociální sítě a bez sociálních sítí by nemohl vzniknout TikTok. Cílem podkapitoly je osvětlit vztah mezi sociální pedagogikou a virtuálním prostředím, potažmo sociálními sítěmi a TikTokem.

Podle Krause a Poláčkové (2001, s. 9–12) se sociální pedagogika zaměřuje na každodenní život jedince, současně analyzuje jeho životní situace a navozuje změny sociálního prostředí napomáhající optimálnímu rozvoji osobnosti a minimalizující rozpor mezi společností a jedincem.

Už v této charakteristice je možné spatřit souvislost sociální pedagogiky s virtuálním prostředím, sociálními sítěmi a samotným TikTokem. Každodenní život člověka v současné době je do značné míry naplněn právě aktivitami ve virtuálním prostředí. Virtuální prostředí se stává součástí života defacto každého člověka. Současně v rámci něj může docházet k rozporům mezi společností a jedincem (př. virtuální kriminalita, kybergrooming, ...). Jak plyne z Krause a Poláčkové, sociální pedagogika se snaží rovněž o minimalizování takového rozporu.

„Sociální pedagogika směřuje svou pozornost na každodennost života jedince, na zvládání životních situací bez ohledu na věk, akcentuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti“ (Kraus, 2008, s. 45–46).

Oné životní situace, zejména ty negativní, mohou být způsobeny nejen faktory reálného prostředí, ale stále častěji jsou vyvolávány faktory prostředí virtuálního. Příkladem může být ztráta zaměstnání na základě informací, které se o daném člověku objevily ve virtuálním prostředí (na sociální síti, na webové stránce, ...).

Vybrané téma diplomové práce se pojí nejen s rizikovými jevy ve virtuálním prostředí, ale též s prevencí. Sociální pedagogika je vědní disciplínou, jejíž jednou ze základních funkcí je funkce preventivní. V praktickém slova smyslu jde zejména o prevenci primární a sekundární (Kraus, Poláčková, 2001, s. 46–47).

Prevence jako taková v poslední době nabývá na významu. Stává se jak součástí různých oborů, tak oblastí života. Do rozvoje osobnosti vstupuje i působení virtuálního prostředí, zejména sociálních sítí v podobě virtuálních přátel, vrstevnických skupin či part. V rámci prevence primární jsou často zapojována témata „Bezpečného chování na internetu“ apod. Při pohledu na prevenci sekundární si lze povšimnout, že se určitým způsobem rizikově chovají také děti, čemuž je věnováno i smíšené výzkumné šetření.

Navzdory tomu, že se prevence stává stále důležitější zejména v období dětství a dospívání, je v dnešní době často nedostatečná, špatně načasovaná či vedená příliš nezajímavým způsobem. Takové nedostatky vedou často k neefektivnosti prevence.

Kraus (2008, s. 42) uvádí, že sociální pedagogika může být vnímána také jako věda o deviacích sociálního chování. V tomto kontextu se hovoří o sociálních deviacích, o sociálně patologických jevech a též o vlivu sociálního prostředí na formy rizikového chování.

Z virtuálního prostředí vychází nejen faktory ovlivňující vznik nepříznivých životních situacích, které jsou předmětem zájmu sociální pedagogiky, ale také zmíněné sociální deviace a sociálně patologické jevy. Nejvíce je tento trend spatřován v přesunu kriminality do virtuálního prostředí, jedná se o tzv. „kyberkriminalitu“. Oficiální webové stránky Policie ČR (2021, online) uvádí jako nejčastější zástupce kyberkriminality podvodné jednání, hacking, blagging, mravnostní trestné činy, násilné projevy a hate crime.

Spojení virtuálního prostředí se sociální pedagogikou jako vědní disciplínou lze nalézt jak v obecné charakteristice disciplíny, tak v jejích hlavních zájmech a základních funkcích. Prolínání světa reálného s virtuálním vyžaduje reakci jak odborníků, tak „obyčejných lidí“. Touto reakcí je mimo jiné zapojení témat virtuálního prostředí do systému prevence, do průřezových témat rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a obecně do osvětové činnosti. Osvětová činnost je zároveň rovina ve které by sociální pedagogika měla nacházet uplatnění.

Prostředím rizikového chování není pouze prostředí reálné, ale rovněž prostředí virtuální. Tento pojem se začíná objevovat od minulého století. V současné době expandoval i do běžného života každého člověka. Přináší nejen pozitiva, například v podobě komunikačního propojení celého světa, ale i negativa. Základní charakteristikou virtuálního prostředí nahrávající „do karet“ predátorům je anonymita. Lidé se ve virtuálním prostředí mohou skrývat pod falešným jménem, fotkou, identitou. Rizikem je i fakt, že to, co jedinec sdílí ve virtuálním prostředí, zde žije svým životem. Kdykoliv se k tomu může dostat kdokoliv jiný. Doba si žádá obezřetnost jak ve světě reálném, tak i v tom virtuálním. Virtuální prostředí se stává součástí zájmu mnoha oborů včetně sociální pedagogiky. Svou pozornost disciplína směřuje též do každodenního života, života, který je naplňován pohybem ve virtuálním prostředí, pohybem na sociálních sítích.

3 Sociální sítě

Třetí kapitola se věnuje fenoménu sociálních sítí. Do této kategorie spadá i TikTok, který se stal obrovským trendem v poslední době. V kapitole jsou stručně charakterizovány sociální sítě spolu s jejich nejznámějšími představiteli. Druhá polovina kapitoly je věnována nástrahám na sociálních sítích. Informace v této části navazují na předcházející kapitolu, zejména na pasáž věnující se negativům ve virtuálním prostředí. Stejně jako virtuální prostředí, tak i sociální sítě se stávají součástí života každého člověka, dospělého, ale i dítěte. Děti pak sociálním sítím věnují příliš mnoho volného času. Pohybují se na nich od velice nízkého věku, což je přímo proti uživatelským pravidlům sociálních sítí.

3.1 Charakteristika sociálních sítí

Definici sociálních sítí lze hledat v sociologii. Z jejího pohledu se jedná o propojenou skupinu lidí, ti se vzájemně ovlivňují, přičemž mohou a nemusí být příbuzní. Sociální síť je tvořena na základě společných rodinných vazeb, zájmů nebo z více či méně praktických důvodů, jako je např. politický, kulturní či ekonomický zájem (Pavlíček, 2010, s. 125).

Jak je z uvedené definice zřejmé pojem „sociální síť“ se nemusí vždy vztahovat výhradně k virtuálnímu prostředí. Pro účely této práce je však pojem „sociální síť“ vnímán jako síť ve virtuálním prostředí, její specifika jsou uvedena na následujících řádcích.

Nalezení komplexní a přesné definice sociálních služeb (sítí) se může jevit jako značný problém. Obecně lze říci, že se jedná o druh online služby umožňující komunikaci a sdílení informací, a to více méně trvalým způsobem. Jako další charakteristický rys lze uvést existenci profilů, které prezentují osoby, jež se nějakým způsobem zapojují do sociální interakce. Podle většiny obecných ustanovení by tyto osoby měly odpovídat firmám či reálným osobám. V praxi to však nemusí být nutně pravda (Zounek a kol., 2016, s. 155).

Na fakt, že v praxi to nutně nemusí být pravda, poukazují i již zmíněné negativní jevy, jako například „grooming“, ke kterému může být využit falešný profil či se může jednat přímo o krádež identity. Pro další část práce je třeba blíže specifikovat pojem „web 2.0“, který se kapitolou místy prolíná.

Kolem roku 2008 probíhala na síti revoluce. Internet se změnil v otevřenou platformu pro aktivní spolupráci mezi miliony uživatelů. Nové webové stránky umožňovaly a stále umožňují vzájemné nacházení lidí, kteří si mají co říct, a dávají jim nástroje umožňující společně spolupracovat. Tato revoluční změna pojmenovaná termínem „web 2.0“ je druhou generací webových služeb, proto i toto číselné označení. Uživatelé mohou sdílet a spoluvytvářet informace novými způsoby (např. skrze sociální sítě, komunikační nástroje či wiki systémy) (Pavlíček, 2010, s. 83). Zjednodušeně řečeno se jedná o soubor principů, kde prvním a základním prvkem je web jako platforma, bez které by nemohl existovat. Toto označení poprvé použili O'Reilly a Medialive International v roce 2004 jako označení nové generace webu (Mašek, 2009, online).

V oblasti webu 2.0 se „sociální sítí“ rozumí každý systém umožňující vytvářet a udržovat seznam vzájemně propojených přátel, kontaktů. Lze sem řadit rovněž systémy, u nichž není budování kontaktů funkcí primární, nýbrž jen jednou z funkcí podporovaných. V rámci systému se mohou lidé vzájemně vyhledávat, a vytvářet tak virtuální „komunitu“. Tu lze definovat jako skupinu lidí, kteří spolu skupinově či dlouhodobě komunikují přes internet či jiná elektronická média (Pavlíček, 2010, s. 36). Prohledávání sociálních sítí je pak pokročilejší forma umožňující nahlížet do seznamu přátel našich přátel – tedy hledání známých druhé a dalších úrovní. Na výše uvedené funkci jsou pak založené další vlastnosti sociálních sítí (socialware). Jako například možnost publikovat různé informace, vkládat fotografie, vytvářet deníčky apod. Socialware mimo jiné umožňuje hledání známých, kolegů či vytváření virtuálních pracovních kolektivů (Bednář, 2005; In: Pavlíček, 2010, s. 125).

„Sociální síť“ jako pojem může mít celou řadu významů. Používal se již dlouho před vznikem a rozšířením internetu. Jak je zmíněno, důležitým oborem pro definování tohoto pojmu byla sociologie, neboť jej definoval sociolog J. A. Barnes v roce 1954. Jednalo se o historicky čistě sociologický termín, který sloužil k popisu sociálních struktur propojených pomocí přátelství, společných zájmů, náboženské či rasové příslušnosti, sexuální orientace či jiného atributu (Pavlíček, 2010, s. 126).

Prostřednictvím sociálních sítí dochází ke vzájemnému obohacování a ovlivňování celé komunity/skupiny. Členem jisté sociální skupiny se stává každý jedinec narozením. Skupinovou příslušností je provázen celý život, projevuje se v jeho myšlení, chování a pocitech. Závislostí na jiných osobách, dochází k formování nejen psychiky jedince, ale i jeho života obecně (Pavlíček, 2010, s. 127).

Člověk je zpravidla členem více skupin současně, přičemž v každé z nich se jinak definuje, chová, komunikuje a jinak k nim přistupuje. Sociální sítě nabývají pomocí rozvoje informačních technologií nový (elektronický) rozměr, na základě čehož vznikají internetové sociální sítě. Internet usnadňuje udržování kontaktů s rodinou, přáteli, spolužáky apod., se kterými se nelze vídat tak, jak bychom si přáli. Celkově otevírají možnost pro sdílení informací, jejich vyhledávání, či vyhledávání přátel. Z toho lze vyvodit, že internetové sociální sítě přenášejí do digitálního (virtuálního) prostředí vazby z reálného světa (Pavlíček, 2010, s. 127).

Každý člověk se pohybuje v určité sociální bublině. V dětském věku a zejména pak v dospívání sociální skupina sehrává důležitou roli v životě jedince. Často důležitější než rodina. Internetové sociální sítě jsou značným pojítkem umožňujícím člověku být s jeho sociální skupinou v neustálém kontaktu.

Jak zaznělo v úvodu kapitoly, definici sociální sítě lze hledat v sociologii. Na tomto místě je příhodné zmínit dva autory, a to Boyda a Ellisona. Ti v „Journal of Computer-Mediated Communication“ poměrně jasně definovali termín sociální sítě založené na webových technologiích. Podle této definice je sociální síť službou založenou na webových technologiích nabízející lidem používajícím tuto síť tři základní možnosti. První z nich je vybudování veřejného či polo-veřejného profilu uživatele v rámci této sítě. Dále se jedná o definování seznamu dalších uživatelů v rámci této sítě, s nimiž je daný člověk propojen. Pojmenování i povaha těchto propojení se mohou v různých sítích lišit. V neposlední řadě síť zprostředkovává lidem seznam uživatelů, který lze zobrazit a procházet (Pavlíček, 2010, s. 130–131).

Šmahel v publikaci „Děti a dospívající online“ konstatuje, že sociální sítě se používají především pro komunikaci a sebe prezentaci jejich uživatelů, přičemž jednotlivé „profily“ lze propojovat mezi tzv. „přáteli“, je možné vytvářet různé skupiny, přidávat se do skupin cizích, přidávat rovněž fotky či je sledovat a komentovat u přátel, posílat si vzkazy prostřednictvím zabudovaného „messengeru“, tedy programu za tímto účelem vytvořeným (Šmahel, 2014, s. 23).

Sebe prezentace na sociálních sítích je často zavádějící. Většina sociálních sítí v dnešní době disponuje nejrůznějšími filtry zahalujícími nedokonalosti. Vytváří tak zdánlivý dojem dokonalosti, a to může v ostatních lidech vyvolávat nejrůznější pocity. Větší měrou však převažují pocity negativní, jako je pocit méněcennosti

či nedostatečnosti. U dětí takové pocity mohou vést k závažnějším problémům, jakými jsou například poruchy příjmu potravy, psychosomatické obtíže a další.

Sociální sítě se vzájemně značně odlišují. Tyto odlišnosti lze nalézt ve více oblastech. První odlišností je tzv. „akcentovaná oblast“. Každá jedna síť má charakteristický nějaký prvek, kterým se odlišuje, a je i do jisté míry jedinečná oproti konkurenci. YouTube je například spojený s videem, kde uživatelé mohou mimo nahrávání videa rovněž jednoduše tvořit nebo upravovat kanály či komunikační prvky (psaní komentářů, seznam oblíbených videí, ...). Oproti tomu Instagram je spojen se sdílením fotek a obrázků. Další oblastí, v níž se sociální sítě liší, je jejich lokální rozprostřenost. Mezi globální sítě patří Facebook. Najdou se však sociální sítě, které se za hranice jednoho či více států nerozšířily, například český web „Spolužáci“ (Zounek a kol., 2016, s. 155–156).

Sociálních sítí je v současné době ve virtuálním prostředí skutečně mnoho. Neustále vznikají sítě nové. Ty, které se neuchytily, zase zanikají. Konkurence je opravdu obrovská. Schopnost zaujmout se stává klíčovou, čehož důkazem je i již zmíněný Facebook, Instagram či YouTube. Facebook, Instagram či YouTube jsou sítěmi, které zná snad každý. Prosadily se a stále si drží místo na prvních příčkách v oblíbenosti a počtu uživatelů. Z toho důvodu si zaslouží větší pozornost.

Facebook

Facebook byl spuštěn v roce 2004, kdy se v první fázi jednalo o sociální systém výhradně určený studentům Harvardské univerzity. V roce 2005 pak dochází k jeho rozšíření i na ostatní vysoké školy v USA a Evropě. V další fázi byl zpřístupněn i mezi zaměstnance vybraných firem. Až v roce 2006 byl Facebook otevřen i pro všechny ostatní, podmínkou je platná emailová adresa a věk nad 13 let. Zakladatelem této velice úspěšné sociální sítě je bývalý student Harvardu, Mark Zuckerberg (Pavlíček, 2010, s. 137).

Co se týče fungování a vzhledu této sociální sítě, jakmile uživatel projde registrací, dojde k vytvoření nového profilu. Oznamovací oblast se nalézá v horní modré liště, ta uživatele informuje o žádostech k přijetí do seznamu přátel, nově přichozích soukromých zprávách a dalších upozorněních. Uživatelé mají k dispozici pole vyhledávání, přes které lze vyhledat nové přátele, různé události či komunity působící na Facebooku. V profilu jsou přístupné i aplikace od oficiálních, které byly vytvořeny přímo

společností Facebook (např. fotky, videa, události, zprávy, ...), po neoficiální, jež byly vyvinuty externě třetí stranou (např. hry, kvízy, dotazníky, ...). Dalšími prvky, které se do sekce aplikací neřadí, jsou zed' a informace. Zed' slouží k veřejné komunikaci s přáteli, ke sdílení nejrůznějších stavů, poznámek, fotek apod. a je hlavním prvkem v celé struktuře profilu. Informace jsou sekcí sloužící k sebe prezentaci uživatele. Uživatel má možnost vyplnit svůj rodinný stav, informace o vzdělání či zaměstnání, o zálibách a mnohé další (Pavlíček, 2010, s. 140).

V roce 2021 křivka zájmu o Facebook lehce poklesla. Mladší generace dávají přednost Instagramu či TikToku. Stále si však drží vedoucí pozici, coby nejpoužívanější sociální síť na světě. K roku 2021 má celosvětově facebookový profil 2,8 miliardy lidí a v ČR je to okolo 6 milionů. Nejaktivnější jsou lidé ve věku 45 až 60 let (Černovský, 2021, online). Obecně uživatelů sociálních sítí přibývá každým rokem víc a víc. Na Facebooku se v roce 2019 aktivně pohybovalo 4,8 milionu uživatelů. Nárůst je tedy více než zřejmý (Semerádová, Weinlich, 2019, s. 7).

YouTube

Vznik tohoto internetového video-hosting serveru se váže k roku 2005. Zakladateli YouTube byli Chad Hurley, Steve Chen, Jawed Karim. Od roku 2006 je ve vlastnictví společnosti Google (Sztokowski, Kopecký, 2018, online). Již do dvou let dosáhl návštěvnost převyšující 100 milionů návštěvníků denně a v nejcitovanějším žebříčku „Alexa Global Top“ se vyšplhal na 3. příčku. Jeho princip je jednoduchý: registrace je zdarma a po jejím učinění lze s ostatními uživateli sdílet videa či filmy. Z ekonomického hlediska stojí celá myšlenka na reklamách, které server zobrazuje spolu s promítaným filmem. Dalším úspěšným počinem bylo spojení několika vlastností:

- Uživatel může ihned po jednoduché registraci nahrávat videa, a to prakticky ve všech běžných formátech.
- Video je posléze automaticky zkonvertováno do odpovídajícího formátu tak, aby nebyly problémy s kompatibilitou.
- YouTube podporuje tagy, RSS kanály, a hlavně umožnilo jako jedno z prvních velmi jednoduše umístit přehrávané video na libovolnou stránku. Toho začala využívat blogosféra. Ukázalo se, že šlo o oboustranně výhodnou strategii – blogeři jednoduše publikovali svá videa a zároveň přilákali své čtenáře na YouTube (Pavlíček, 2010, s. 156).

YouTube využilo i další atributy webu 2.0 od umožnění hodnocení, komentářů, vytváření playlistů po tvorbu komunit. Na serveru se lze setkat s celou řadou komunit, které jsou tematicky zaměřené (politicky, kulturně, sportovně, ...). Princip této sociální sítě je velmi podobný ostatním sociálním sítím. Rozdílem je nahrazení uživatelských profilů za kanály, na kterých lze videa publikovat, komentovat, hodnotit či přidávat do oblíbených. Od zmíněného Facebooku se YouTube také liší registrací, ta není nutná. Anonymní uživatelé mohou zhlédnout obsah videí. K tomu, aby tato videa mohli komentovat či hodnotit, už je ale potřebná registrace (Pavlíček, 2010, s. 159).

Tato sociální síť je druhou nejvíce navštěvovanou službou na světě, hned po Googlu. Účet na něm má v současnosti více než 2,3 miliardy lidí. Nejvíce uživatelů je ve věku 13 až 35 let (Černovský, 2021, online). Dohledat přesná čísla uživatelů jsou kvůli možnosti anonymního sledování obsahu na YouTube nemožné.

Instagram

Instagram je mobilní aplikací umožňující svým uživatelům sdílení fotografií a videí. Z hlediska estetiky a snadnosti používání se Instagram stává stále oblíbenější sociální sítí, a to i ze strany firem. Instagram je z největšího procenta postaven na vytváření příspěvků a fotek. Před zveřejněním takového příspěvku má uživatel možnost upravit fotku pomocí různých efektů a filtru, jež jsou v aplikaci k dispozici, dále lze přidat popisek, polohu, případně označit jiné osoby. Nedílnou součástí příspěvků na Instagramu jsou hashtagy (Semerádová, Weinlich, 2019, s. 109).

Na tomto místě je třeba vysvětlit, co onen pojem „hashtag“, znamená. Neobjevuje se pouze na Instagramu, ale začíná být využíván i na jiných sociálních sítích.

Hashtag je tvořen pomocí symbolu mřížky (# – hash) a výrazem v podobě fráze či slova (tag). V tomto pojetí je jeho hlavní funkcí role klíčového slova. Vznik tohoto symbolu je spojen s programátory. Dříve se jednalo o znak, který značil komentář. Síť sloužící k hromadné komunikaci pak přinesly hashtagu větší slávu. Nejvýrazněji prosadil hashtag Twitter, jakožto další sociální síť. Tam se poprvé objevil v roce 2007 a měl za cíl označovat komunity, témata a značky, tímto způsobem se používá dodnes. Slouží k zjednodušení a zpřehlednění (Langerová, 2019, online).

K březnu 2020 mělo v ČR aktivní účet na Instagramu více než 2,5 milionů uživatelů. Více než polovina uživatelů Instagramu jsou ženy a nejpočetnější skupinou

jsou pak lidé ve věku 18-24 let (Pavličková, 2020, online). V roce 2021 se celosvětový počet uživatelů pohybuje okolo 1,3 miliardy. Řadí se tedy stejně jako Facebook a YouTube k nejpůlárnějším sociálním sítím. V ČR je v současnosti okolo 3 milionů uživatelů. Nejpočetnější věkovou skupinou jsou mileniálové od 18 do 35 let (Černovský, 2021, online).

Sociálních sítí je celá řada a neustále vznikají sítě nové. Mezi nové sociální sítě lze zařadit i TikTok. Ten si v poslední době buduje velice silné postavení. Nejen tomu se věnuje následující kapitola. Ještě předtím je však prostor věnován nástrahám na sociálních sítích.

3.2 Nástrahy na sociálních sítích

Zaměření této podkapitoly doplňuje „pozitiva a negativa virtuálního prostředí“. Sociální sítě jsou součástí virtuálního prostředí, tudíž mezi nástrahy rovněž patří rizika uvedená v kapitole 2.3. Zde je pozornost zaměřena na další rizika, která jsou spjata zejména se sociálními sítěmi. Není však vyloučeno, že se s nimi nelze setkat v kyberprostoru obecně. Nástrahami jsou pak myšleny negativní jevy spojené s používáním sociálních sítí, ale také s přístroji zprostředkovávajícími sociální sítě. Od těchto nejrůznějších rizik a nástrah se pak odvíjí určitá prevence, té je prostor věnován v kapitole šesté.

Jedním z rizik, které je na sociálních sítích celkem časté, je problematika soukromí. Uživatel většinou nemá plnou kontrolu nad tím, kdo má přístup k jím sdělovaným informacím, a to i ve chvíli, kdy chce komunikovat jen s vymezenou skupinou lidí. K těmto informacím mají přístup též další strany (např. firmy vlastníci aplikace) (Ševčíková a kol., 2014, s. 55).

Neuvážené zveřejňování informací může nejen dítě posléze poškodit v budoucnosti. Personalisté v dnešní době běžně prověřují uchazeče nejen podle zaslaného životopisu, ale vyhledávají informace komplexně. Prověřují tedy všechny sociální sítě uchazeče, spolu se všemi fotografiemi, příspěvky. Je tedy třeba rozmyslet si možné důsledky nejen pro daný moment, ale i z hlediska budoucího života (Máca, 2014, online).

Na důsledky vlastního jednání ve virtuálním světě většina děti rozhodně nemyslí, nemyslí do budoucna. O to drtivější je náraz ve chvíli, kdy jim příspěvek z dřívější doby „zavře dveře“ například na vysněné pracovní místo.

Děti, které dříve trávily volný čas venku s kamarády, ho dnes věnují mobilům. Pro Facebook, výrobce telefonů, operátory je dětský čas zboží. Ti všichni cílí na děti, aby byly co nejvíce online, aby co nejvíce chatovaly, sdílely, fotily a hrály hry. Tímto způsobem vychovávají své budoucí zákazníky, ale co je mnohem horší, tak zároveň i „závisláky“ (Müller, 2019, s. 13).

Děti často vědomě lžou o svém věku, kdy při registraci uvádí vědomě nepravé údaje. Většina sociálních sítí má stanovenou určitou věkovou hranici, od které si zde může člověk zřídit profil. Například u Facebooku se jedná o věkovou hranici 13 let. Realita je však taková, že děti začínají s Facebookem již ve věku 10–11 let. Mladí rovněž často zakládají profily druhým, ať už reálným či fiktivním osobám, či využívají více profilů současně (Máca, 2014, online).

Na základě lži o věku jsou děti na sociálních sítích vystavovány mnohým jevům. Nemají však dostatečné kritické myšlení a zkušenosti, aby rozlišily například fake news, falešné profily či přímo predátory. Tato rizika často nedokáží rozlišit ani dospělí lidé.

Problémem je též samotná obranyschopnost dítěte. Dítě často vstupuje do světa sociálních sítí nadšené. Tak nadšené, že se jimi nechá naprosto pohltit. Při setkání s čímkoliv negativním může být dítě vysoce psychicky poznamenáno. Děti se na sociálních sítích stávají též vyhledávanou skupinou, protože se nedokážou efektivně bránit (Máca, 2014, online).

Spíše než nástrahou, je dalším negativním rysem sociálních sítí problém se spánkem. U některých jedinců mohou sociální sítě před spaním vzbuzovat pocity úzkosti a závlsti. Brání nám usnout, protože udržují mozek v pohotovosti. Modré světlo z přístrojů (počítač, mobilní počítač) zase může potlačit uvolňování melatoninu – spánkového hormonu (Ramsden, 2021, s. 10).

Mobil sám je největším problémem. Dospělí si zvykli na to mít ho stále při sobě a děti se je snaží napodobit neboli imitovat. Mobily a sítě „kradou“ dětem nejen dětství, ale „kradou“ jim též rodiče. Výzkumy poukazují na fakt, že největším žroutem času je bezcílné brouzdání po sociálních sítích a nekonečné debaty na chatu. Problém neleží samozřejmě pouze v technologiích, ale zejména v samotných rodinách. Není-li dítě na rodiče a blízké navázané, častěji se připojuje k sociálním sítím. Noří se do nich, aby našlo radost a blízkost, jež nemá v reálném světě (Dočekal, 2019, s. 16).

Na závěr této podkapitoly je zmíněn průzkum britské charitativní organizace „Scope“, která se zabývá rovnými příležitostmi pro zdravotně postižené osoby. V tomto průzkumu téměř polovina z 1 500 osob (ve věku od 18 do 34 let) přiznala, že si kvůli sociálním sítím připadají nepřitažliví. Dalším zjištěním je, že se ženy hodnotí negativně na základě srovnávání s fotkami jiných žen. Dospívající dívky sdílející více selfie používají častěji Photoshop. Takové dívky také vnímají svůj vzhled hůře (Ramsden, 2021, s. 9).

Děti, ač by se na první pohled nemuselo zdát, vnímají své okolí velice brzy. Nápodobou si osvojují vzorce chování svých rodičů či jiných vzorů. V rámci procesu osvojování nerozlišují mezi dobrým a špatným. Být dítěti dobrý vzorem a dát mu zdravý základ do života stojí v první fázi vývoje především na rodičích.

Rok 2008 byl rokem zlomovým. Přinesl internetovou revoluci, která přispěla k obrovskému rozvoji virtuálního prostředí. Začaly vznikat nejen otevřené platformy pro aktivní spolupráci mezi lidmi, webové stránky, ale i sociální sítě. Sociální sítě se staly celosvětově naprostým fenoménem. Asi by ne jednoho člověka překvapilo, jak „malé děti“ už mají účet na Facebooku, Instagramu či TikToku. Realita je však taková, že věkový limit, který se dá překonat vepsáním jiného roku narození, dětem opravdu nezabrání na těchto sítích „surfovat“. Ve spleti nejrůznějších online služeb je stále těžší zaujmout. Jak a proč se podařilo prorazit sociální síti „TikTok“, je objasněno v následující kapitole.

4 TikTok jako prostředí rizikového chování

Sociální sítě se už staly přirozenou součástí života a volného času mladé generace. Tak jako se na televizním trhu neustále objevují nové televizní stanice, tak vznikají nové a nové sociální sítě. Ty jsou často opticky vytvořeny tak, aby uživatele naprosto pohltily a vtáhly ho do virtuálního světa. Takovou sociální sítí je i TikTok, který vznikl poměrně nedávno a těší se obrovskému zájmu jak mezi dospělými, tak mezi dětmi a dospívajícími. Cílem této kapitoly je představit TikTok jakožto sociální síť, spolu s jeho vznikem, popularitou, známými jmény z České republiky i ze zahraničí a v neposlední řadě s negativními jevy vyskytujícími se na této platformě.

4.1 Popularita TikToku

Rychlost, s jakou TikTok vyrostl mezi ostatními sociálními sítěmi za krátký čas, udivuje spoustu lidí. Zde jsou hlavní důvody, proč TikTok získal tak rychle oblibu mezi uživateli:

- Podpora známých osobností – ti mají na sociálních sítích značný vliv. Některé osobnosti jsou opravdu velkými uživateli sociálních sítí a tomu odpovídá i počet jejich sledujících. Když taková známá osobnost podpoří sociální síť tím, že si na ní založí účet a je na ní aktivní, následují ji i její fanoušci. Jednou z prvních celebrit, který TikTok propagoval, byl Jimmy Fallon. Ten aplikaci představil ve svém pořadu a povzbudil diváky k výzvě, kterou začal. Na TikToku jsou různé výzvy, jak již v práci zaznělo, také častým obsahem. Počet uživatelů TikToku na základě této události výrazně vzrostl. Fallon i nadále s TikTokem spolupracuje.
- Lokalizovaný obsah – navzdory tomu, že je TikTok globální aplikací, jeho obsah je současně lokálně zaměřen. Na platformě lze nalézt řadu lokálních výzev, které pomohly k vzestupu uživatelské základny.
- Jednoduchost aplikace – aplikace je opravdu velice jednoduchá na obsluhu. Což umožňuje snadné vytváření a sdílení videí, které uživatelé oceňují. Neexistuje žádný náročný krok. Stačí když uživatel nahraje své video a poté ho hned zveřejní. Jakmile člověk otevře aplikaci TikTok, je velmi snadné přecházet mezi videi, které se přehrávají postupně. Také je velmi snadné nacházet videa, na která se chce člověk dívat (Wayne, 2020, s. 7–9).

Z uvedeného lze shrnout, že TikTok vyrostl a prosadil se pomocí spolupráce se známými jmény, vizuální stránky a jednoduchosti.

Zatímco mnoha jiným čínským aplikacím se nepodařilo uspět mimo Čínu, TikTok se prosadit na zámořském trhu dokázal prostřednictvím aktivizace Musical.ly v listopadu 2017 za 1 miliardu dolarů. První silnou vlnu popularity zajistilo USA, kde na tuto platformu přibylo 80 milionů uživatelů. Odtud se pak TikTok začal šířit i do ostatních zemí a stal se mezi lety 2019 a 2020 nejpopulárnější aplikací. V roce 2019 byl stažen 693 milionkrát a v roce 2020 850 milionkrát. Z těchto statistik lze vyvodit, že TikTok se může stát silným konkurentem Facebooku. TikTok ale také čelil několika kontroverzím. V roce 2019 ho zakázal Pákistán a Indie kvůli „otázkám morálky“, oba zákazy byly však po nějaké době zrušeny. Indie však tento zákaz vydala opět v červnu v roce 2020, ten se týkal i dalších aplikací pocházejících z Číny, protože vzrostlo napětí mezi těmito dvěma zeměmi (Iqbal, 2021, online).

Stejně jako třeba na Instagramu či YouTube jsou tvůrci, kteří svým počtem sledujících dosahují astronomických čísel i na TikToku, jsou „hvězdy“. Nejprve jsou představeni nejznámější tvůrci ze zahraničí a poté z českých řad:

- Charli D’Amelio – je americká dívka, která je na TikToku od roku 2019. Popularitu si získala svým tanečním uměním a kreativitou. V roce 2020 jako první překonala hranici 50 milionů sledujících.
- Lil Huddy – na TikToku je označován jako módní ikona a guru lip-syncingu. Pochází stejně jako Charli z Ameriky. Proslavil se videi, na kterých vystupoval jako Pitbull či Justin Bieber. V současné době má na TikToku přes 32,2 milionů sledujících.
- Avani – je americká dívka, které se věnuje gymnastice a na TikToku vytvořila hashtag #ClownCheck. Tyto videa kombinují perfektní make-up s humornými parodiemi na neohrabané klauny. V současnosti má na TikToku přes 37,4 milionů sledujících (Stanford, 2020, s. 12–22).

Všichni jmenovaní TikTokeri jsou také součástí projektu „Hype House“. Jeho zakladateli jsou Hudson a Petrou. Petrou je zároveň nejstarší člen Hype Housu a v rámci něj řeší všechny záležitosti. Tento dům stojí v Los Angeles ve Spojených státech. Spolu s Avani, Lilem a Charli v něm bydlí další hvězdy TikToku. Jejich úkolem je vytvořit alespoň tři videa denně a hledat další kreativní jedince, kteří by se do Hype Housu mohli přidat (Stanford, 2020, s. 16–17).

I na české scéně se najdou jména, která překonala hranici několika milionů sledujících. Kontent, jinými slovy obsah tvorby, mají různorodý. Představeni jsou ti nejslavnější představitelé TikToku u nás, jinými slovy se jedná o „TikTokery“:

Ondy Mikula – vlastním jménem Ondřej Mikula, je rodák z Ostravy. Na TikToku je aktivní od roku 2018 a jako prvním českému TikTokerovi se mu podařilo překonat hranici milionu sledujících, a to už v dubnu 2019. V polovině roku 2020 ho sledovalo téměř 5,6 milionu uživatelů. Stal se absolutní jedničkou mezi českými a slovenskými TikTokery (Neto, 2020b, online). V současné době má na svém profilu více než 23,1 milionu sledujících a videa má zaměřená hlavně na mladší uživatele (Mikula, 2022, online).

Glittery Chloe – je známá i pod přezdívkou mystery_sparkle nebo _chloe_aesthetics. Vlastním jménem je to Arie Táborská a pochází z Chomutova. Na přelomu roku 2019 a 2020 byla druhou nejsledovanější českou TikTokerkou. Nejvíce sledujících získala pod účtem _chloe_aesthetics, kdy ji v roce 2020 sledovalo přes 4,4 milionu sledujících. Ve své tvorbě se věnuje zejména videím, kde využívá třpytky. V současné době má na TikToku přes 6,7 milionu sledujících (Reiglová, 2020, online). Je nutno podotknout fakt, že než se Arie proslavila na TikToku byla známá pod jmény Paris Devine a Zdeňka Strnádovalá ve filmech pro dospělé (Neto, 2020a, online).

Rostoucí popularita TikToku coby sociální sítě, přináší mnohé „hvězdy“ mající miliony sledujících. S tím se pojí jejich značný vliv na své fanoušky. Zejména děti pak přejímají názory svých „idolů“ za své, aniž by se zamyslely nad tím, zda je to tak správně, či nikoliv. Taková nápodoba se pak může stát značně rizikovou. Za prvé si děti neumí udělat názor vlastní a za druhé přejímání názoru v podstatě cizího člověka může mít za následek nevhodné chování dětí. Například pokud bude TikToker někoho veřejně šikanovat, děti to mohou začít považovat za naprosto běžné, normální a v pořádku. Nápodobou takového jednání se děti snaží přiblížit svému vzoru v podobě influencera. Taková nápodoba však nemusí vždy končit pozitivně jak ve směru k dítěti, jeho okolí či ke společnosti. Dalším negativním jevům spojeným s TikTokem se věnuje následující podkapitola.

4.2 Vznik a postavení TikToku mezi sociálními sítěmi

TikTok k podobě, v jaké je znám v dnešní době, prošel několika proměnami, ať už technickými, odkupem či přejmenováním. Jeho silnou vlastností je vizuální stránka aplikace poutající pozornost a zájem napříč generacemi.

TikTok (dříve Musical.ly) je jednou z nejnovějších sociálních sítí, která si získala popularitu mezi mladými lidmi. Musical.ly byla mobilní aplikace, kde se tvořila patnácti sekundová lip-syncingová videa. „Lip-sync“ označuje situaci, kdy vystupující synchronizuje pohyby svých úst s textem spuštěné zvukové stopy, jež byla nahrána předem (Axis, 2019, s. 3).

Kořeny této aplikace sahají do Číny. V roce 2014 aplikace odstartovala pod názvem „Musical.ly“ a na „TikTok“ se změnila až v roce 2017. V roce 2019 měla tato sociální síť na kontě více než miliardu stažení (Stanford, 2020, s. 8).

Společnost v Pekingu s názvem „ByteDance“ vyvinula aplikaci „Douyin“ (čínská verze TikToku) za pouhých dvě stě dní. Zpočátku byla aplikace uvedena pouze na čínském trhu, společnost spustila aplikaci na mezinárodním trhu až v roce 2017. Společnost ByteDance koupila musical.ly, to bylo vytvořeno start-upem v čínském Shainghai, který měl také kancelář v Santa Monice ve Spojených státech. To pomohlo ByteDance vybudovat větší „video“ komunitu (Wayne, 2020, s. 5).

Podstatou TikToku je vytváření krátkých patnácti vteřinových videí. Stejně jako u předešlého Musical.ly aplikace rostla lip-syncingovými videi do populárních písní. Nejtalentovanější tvůrci ze všech se stali na základě těchto videí největšími influencery na platformě Musical.ly (Wayne, 2020, s. 5).

Krátká videa spolu s vizuální stránkou sociální sítě působí na člověka velice návykově. Brouzdání na této aplikaci se může protáhnout z minut na hodiny. Poměrně lehce pak dospělý člověk, ale i dítě sklouzává k závislosti. Několikahodinové sledování videí má zákonitě negativní vliv i na další složky lidského života jako například na trávení volného času, na spánek a celkové fungování člověka. Tato skutečnost je zahrnuje i do výzkumného šetření.

TikTok používá také stále více uživatelů z České republiky. Jedná se především o děti, častěji tuto aplikaci využívají dívky. Je třeba zmínit, že veškerá videoprodukce, kterou děti i dospělí na TikTok sdílejí a umísťují, se v základním nastavení aplikace stává naprosto veřejnou a snadno šířitelnou. K aplikaci nejsou potřeba žádné uživatelské účty,

každý má okamžitý přístup k nekonečnému množství videí, vše lze snadno komentovat, lajkovat, nahrávat, zkrátka aplikace je extrémně jednoduchá (E-Bezpečí, 2020b, online).

Jednoduchost aplikace spolu s její vizuální stránkou je obrovským lákadlem nejen pro děti, ale dokonce i pro dospělé. Zvědavost dětí a současné trávení volného času ve virtuálním prostředí více než kdy dříve, vede ke zvyšujícímu se počtu uživatelů dětského věku. K tomuto zvyšování dětských uživatelů dochází nejen na TikToku, ale na sociálních sítích obecně.

Na TikToku je také možné nahrávat videa dlouhá až šedesát vteřin pro sdílení tzv. „stories“, ale hlavní složkou na TikToku jsou videa dlouhá patnáct vteřin a méně. Cílovou skupinou TikToku, formálně Musical.ly, jsou teenageři a mladiství ve věku od 13 do 24 let. Rozmach této aplikace změnil i rozmanitost nahrávaných videí. Nyní lze na této platformě nalézt mnohem více než pouhá lip-syncingová videa. Naleznete zde i komediální vystoupení, mnoho prank videí, tanečních videí, videí o módě a mnohé další. Na TikTok nahrávají videa lidé s jakýmkoliv talentem. Také jsou zde tvůrci nahrávající videa, kde ukazují jejich oblíbené produkty (kosmetiku, pomůcky na cvičení apod.) (Wayne, 2020, s. 5–6).

Samozřejmě že všichni uživatelé TikToku videa na tuto platformu nenahrávají. Je to stejné jako například na Instagramu či YouTube. Mnoho uživatelů pouze sleduje obsah na této stránce a sleduje videa, která jej baví a zajímají. Uživatel na TikToku nemusí vysloveně sledovat konkrétní osoby, může zhlížet videa z oblastí, které ho baví. Videa lze vyhledávat pomocí klíčových slov nebo speciálních hashtagů (Wayne, 2020, s. 5–6).

Tvorbu na TikToku lze rozdělit do následujících kategorií:

- Hudební videa – ta vychází z předcházející Musical.ly platformy, kde právě lip-syncingová videa na slavné písničky tvořila samotnou aplikaci. Takže není žádným překvapením, že typ takových videí je stále velice populární i na TikToku.
- Komediální videa – na TikToku lze nalézt opravdu spousty videí majících za cíl člověka rozesmát.
- Videa se speciálními efekty – TikTok umožňuje upravit videa pomocí řady speciálních efektů. Například jsou zde k dispozici desítky obličejových filtrů, které mohou videa učinit skutečně zajímavými. Taková videa jsou na této platformě velmi populární.

- Duety – na videa nahraná na TikToku lze reagovat také tzv. „duetem“. Funkce „duet“ umožňuje vytvořit vlastní video vedle videa původního za použití stejné hudby. Dodnes je to velice populární funkce.
- Výzvy – populární na TikToku jsou též hashtag výzvy. Cílem je motivovat, co nejvíce uživatelů, aby se zapojili do určité výzvy. Např. hodit s poloplnou fľaškou tak, aby dopadla na víčko. Tyto výzvy jsou označovány speciálními hashtagy, pomocí kterých je lze snadno vyhledat a zviditelnit (Wayne, 2020, s. 13–14).

Všechny kategorie se mohou stát do určité míry rizikovými. Příkladem to lze demonstrovat na videích se speciálními filtry. Filtry mohou v člověku vyvolávat dojem, že všichni okolo něj jsou krásní a dokonalí, i když realita je jiná. Filtry jsou často tak přesvědčivé, že domnělá dokonalost se může na první pohled jevit jako skutečná. Nejen u dítěte mohou videa takového typu vyvolávat pocity nedostatečnosti či méněcennosti. Výzvy jsou pak kapitolou samou o sobě. Jim bude větší pozornost věnována později, důvodem je i jejich místo v dotazníkovém šetření.

Za posledních pár let se zájem o aplikaci TikTok velice navýšil. V roce 2019 si tato aplikace místo mezi nejpoužívanějšími aplikacemi nevybojovala. Na výsluní se stále držel Facebook, Instagram, LinkedIn a Twitter. Nicméně už v té době se ukázalo, že se jedná o zajímavou aplikaci, v růstu jí však bránila prozatímní nemožnost realizace placených kampaní v českém prostředí (Klement, 2020, online).

V roce 2021 TikTok překročil hranici tří miliard stažení, to se podařila kromě mobilních her pouze aplikacím spadajícím pod Facebook. Největší úspěch má mezi nejmladší generací. Tato platforma v současnosti prolamuje ledy různých kategorií a oslovuje čím dál více lidí. V roce 2021 se řadí mezi nejstahovanější aplikaci světa. S meziročním růstem o 158 % zaujal TikTok druhé místo mezi světově nejrychleji rostoucími firmami. K velkému růstu TikToku pomohla pandemie COVID–19, kdy se lidé v době sociálního oddělení snažili zůstat v kontaktu s blízkými skrze různé platformy. K růstu této aplikace přispěl také unikátní algoritmus. Obecně lidé tráví na TikToku více času než na YouTube či Facebooku (Jurková, 2021, online).

V roce 2021 používá TikTok v České republice 1,5 milionů uživatelů, v průměru na něm tráví 83 minut denně. Co se týče struktury uživatelů podle pohlaví, převažují ženy 60 % ku 40 % mužů (TikTok Partner, 2021, online).

Zůstává otázkou, kam až se TikTok dokáže vyšplhat v žebříčku nejpoužívanějších sociálních sítí. Rozhodně se během pár let posunul o obrovský krok kupředu. Jeho popularita zejména mezi mladými lidmi a dětmi s sebou však přináší i zájem různých predátorů. Predátorům a dalším rizikovým jevům je pozornost věnována dále.

4.3 Negativní jevy spojené s TikTokem

TikTok lze v České republice označit za novou sociální síť. Z toho titulu není tolik probádán výzkumy a články zaměřujícími se na jeho negativní jevy. Prvním, kdo se o to na území ČR zasloužil, je projekt „E-Bezpečí“. Cílem kapitoly je osvětlit negativní stránku této sociální sítě spolu s nejrůznějšími rizikovými jevy, které se za ní skrývají. Některé z představených jevů se objevují i na jiných sociálních sítích, některé z nich jsou „výsadou“ TikToku.

Stejně jako je tomu u jiných sociálních sítí a služeb, prostřednictvím kterých děti sdílejí svůj vlastní videoobsah, se i v prostředí TikToku vyskytuje celá řada problémů od zmíněné kyberšikany, kybernetické agrese, přes úniky či cílené nahrávání sexuálně laděného či doslova pornografického obsahu, přes různé druhy vydírání, obtěžování, zesměšňování apod. I přes nastavený věkový limit na 13 let, obdobně jako u ostatních služeb tohoto typu, je TikTok využíván podstatně mladšími uživateli. Podle výzkumu E-Bezpečí TikTok využívá 28 procent českých dětí, včetně dětí ve věku 10–12 let (E-Bezpečí, 2020b, online)

Kromě negativních jevů zmíněných v druhé a třetí kapitole se na TikToku vyskytují další rizika:

- Tzv. „killingstalking“ – jedná se o „umělecká videa“, která zachycují chlapce vzájemně si příkládající nože na hrdla, předstírající vzájemné týrání apod. Je zde zjevná inspirace stejnojmenným manga-komixem „Killing Stalking“ o sadistickém vrahovi, ten unese a následně týrá svou oběť. Na TikToku je to zpracováno jako cosplay.
- Sebepoškozování – na této platformě se také vyskytují videa zaměřená na sebepoškozování, pro označení takových videí jejich autoři používají hashtagy jako #selfharm, #cutter, #selfhate.

- Sebevražedné jednání – rovněž se zde objevují videa, která zachycují různé způsoby, jak spáchat sebevraždu označované #suicide.
- Propagování anorexie/morbidní obezity – na TikToku se také často vyskytují videa, která vykreslují anorexii, a naopak morbidní obezitu jako něco, co je v pořádku.
- Výzvy – jak bylo již zmíněno v úvodu této kapitoly, velkou část obsahu na TikToku tvoří právě výzvy, ať už jde o výzvy zábavné a bezpečné, až po výzvy nebezpečné. Výjimkou nejsou ani různé druhy adrenalinových videí, v nichž tvůrci žádají lajky právě za to, že riskovali svůj život (šlo například o procházení po nebezpečných římsách domů, skákání před rozjetá auta a autobusy – např. v rámci populární výzvy Nillu Nillu Challenge, aj.).
- Speciální hashtagy – k přístupu ke konkrétnímu typu závadného obsahu se využívají speciální hashtagy tak, aby je umělá inteligence videa nemohla blokovat. Využívají se například hashtagy #thot, # sxy, # whooty, # sin apod. (E-Bezpečí, 2020b, online).

Rizikovitost TikToku není jevem izolovaným. Zhlédnutí závadného videa samo o sobě nemusí mít výraznější dopad do života dítěte. Dítě mající sociální oporu je odolnější. Sociální oporu v podobě rodičů, jež vědí o jeho aktivitách. Rodičů, jež dítěti vysvětlují věci, kterým nerozumí nebo které se na první pohled jeví jako neškodné. Rodič je ten, který musí říct „tohle ale není správné, není to normální“. Realita je v dnešní době taková, že rodiče na jedné straně často ani nevědí o pohybu jejich dětí na TikToku. Sami TikTok neznají, nerozumí mu, nevědí, jak funguje, a už vůbec se nezamýšlí nad riziky skrývajících se v hloubi této aplikace. Na straně druhé není ojedinělým případem situace, kdy tvoří videa na TikTok spolu se svými dětmi a opět se vůbec nezamýšlí nad riziky, která se zde mohou skrývat, a nad důsledky jejich vystupování na TikToku.

Na významu nabývá potřeba rozšířit povědomí o této sociální síti jako takové i s jejími riziky do široké populace. Dalším markantním svárem je neexistence řádné kontroly obsahu. Pokud se například na Facebooku či Instagramu objeví nějakým způsobem nepatřiční příspěvek (např. týrání zvířat, násilí, vraždy, ...), zpravidla je do pár minut blokován ze strany tzv. „moderátorů“ příslušné sociální sítě. U TikToku se tak neděje. Autoři příspěvků se také snaží obejít tuto „kontrolu“ tím, že náhledový obrázek videa změní na něco neškodného. Po spuštění videa se však sledujícímu ukáže právě

video, které může být opravdu do očí bijící až traumatizující. Autorka práce má s tímto obcházením kontroly osobní zkušenost. Po spuštění videa, na jehož náhledovém obrázku byl buď pes, řeka, či něco obdobného, se na videu nacházelo týrání zvířat, lidí, či pokusy o sebevraždu. Ve chvíli, kdy člověk, zejména pak dítě, něco takového nečeká, není na to emočně připraven, může dojít až k traumatizování. Taková situace může mít velmi negativní dopad do psychosociálního vývoje dítěte. Dítě je bytostí velmi křehkou, bytostí potřebující oporu, vysvětlení a porozumění. Zmíněný psychosociální vývoj, jež je součástí vývoje psychického, je nezbytným a složitým procesem v životě každého člověka. V následující kapitole je představen spolu se svými složkami, determinantami a procesy.

5 Psychosociální vývoj dítěte v kontextu užívání sociálních sítí

Následující kapitola se věnuje psychickému, respektive psychosociálnímu vývoji dítěte v kontextu užívání sociálních sítí. Psychický vývoj je složitý proces mající určité determinanty a činitele. Jedním z determinantů jsou i samotné sociální sítě, zejména jejich obsah. Psychický vývoj je procesem plným mnoha fází a změn, jež jsou relativně stálé a zákonité. Vývoj psychosociální je jednou z hlavních oblastí vývoje psychického. S ohledem na cílovou skupinu kvantitativního výzkumného šetření je součástí kapitoly také bližší specifikace žáka 1. stupně základní školy.

5.1 Psychosociální vývoj dítěte

Nejprve je blíže vysvětlen pojem „psychika“, následovaný bližší specifikací psychického vývoje, který je jeho neoddělitelnou součástí. Pro účely práce je pozornost zaměřena také na hlavní části psychického vývoje, neboť jednou z nich je vývoj psychosociální, který je důležitý pro předložené výzkumné šetření.

„Psychika“ je termínem obecné psychologie. U nás se používá, spíše než pro označení jména podstatného, jako přídavné jméno, tedy „psychický“. Tento termín označuje to, co je mentální, vztahuje se k mysli a k osobnosti. Označujeme jím protiklad k termínu somatický (tělesný) nebo fyzický (Trpišovská, 1996, s. 25).

U každého jedince můžeme v průběhu jeho života sledovat řadu kvalitativních i kvantitativních změn, které nastupují zákonitě v určitých věkových obdobích. Takové změny jsou nezvratné a relativně stálé, jen do určité věkové hranice znamenají zdokonalování psychických funkcí, pak naopak začíná docházet ke změnám involučním (Trpišovská, 1996, s. 23).

Vývoj psychiky je procesem nepřetržitým, nicméně to není proces zcela rovnoměrný a plynulý. Probíhá v určitých, více či méně dlouhých etapách nastupujících v zákonitém sledu. Vývojový proces má důležitý znak a tím je celistvost. Ta vyplývá ze vzájemného ovlivňování tělesného a psychického vývoje. Jednotlivé funkce se nevyvíjejí izolovaně, ale ve vzájemné závislosti a v závislosti na celku. Většina vývojových psychologů se shoduje na tom, že psychický vývoj jedince je determinován komplexem podmínek (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 14).

Snahy členit vývoj člověka na určitá období a na základě toho pak jednotlivce zařazovat do společenského života se objevují už ve starověku. Hippokrates a Aristoteles

lidský život dělili po sedmi letech, Cicero pak rozlišuje čtyři základní období v lidském životě a charakterizuje dětství slabostí, mládí divokostí, dospělost vážností a stáří zralostí (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 20).

I samotný psychický vývoj má čtyři hlavní části, které jsou uvedeny pro lepší přehlednost:

- Biosociální vývoj – jedná se o tělesný vývoj spolu se všemi jeho proměnami, zabývá se i faktory, které tento vývoj ovlivňují. Jde například o sociokulturně podmíněné postoje k lidskému tělu a jeho vývojovým etapám.
- Kognitivní vývoj – zahrnuje veškeré psychické procesy spolupodílející se na lidském poznávání.
- Psychosociální vývoj – spadají do něho proměny osobnostních charakteristik a mezilidských vztahů, respektive sociální pozice. Značně je ovlivněn vnějšími faktory, zejména sociokulturními. Například jde o působení rodiny, ale i dalších sociálních vrstev a skupin, do nichž jedinec patří.
- Emoční vývoj – zahrnuje proměny způsobu prožívání (Wedlichová, 2010, s. 6).

Vývojové změny psychiky spolu s potřebami praxe přispěly ke vzniku členění vývoje člověka na určité životní etapy (fáze, stádia, ...). Příkladem je členění od Trpišovské. V „Úvodu do psychologie“ uvádí následující dělení s tím, že hranice uvedených fází jsou pouze orientační vzhledem k tomu, že duševní vývoj má individuální ráz:

- a) stádium nitroděložního vývoje – prenatální období,
- b) novorozenecké období – zhruba jeden měsíc po porodu,
- c) kojenecké období – do jednoho roku,
- d) batolecí období – do tří let,
- e) předškolní věk – tři až šest let,
- f) školní dětství – šest až jedenáct let,
- g) puberta – zhruba jedenáct až patnáct let,
- h) adolescence – završení dospívání, přibližně do dvaceti let,
- i) dospělost – dělí se na mladou, střední a pozdní,
- j) stáří – nad šedesát let (Trpišovská, 1996, s. 24).

Determinace psychiky

Z psychologického hlediska „determinace“ znamená na jedné straně to, že celý obsah lidské psychiky podmiňují/determinují jisté činitele, které lze vymežit, a na straně druhé to, že každý projev psychického života je realizován podle zákonitostí, jež jsou poznatelné. Souhrnně psychiku determinují činitele biologičtí (nervová soustava aj.), sociální činitele, tím je míněna i společenská podmíněnost psychiky a činitele vývoje (vývoj ontogenetický, fylogenetický, antropogenetický). Člověk spolu se svým vědomím je determinován komplexním, vzájemně se podmiňujícím systémem determinantů (Trpišovská, 1996, s. 18).

Stejně jako celistvost psychického vývoje, tak i systém determinantů je složitou spleť vzájemně se ovlivňujících a závislých podmínek či činitelů. K porozumění celému procesu determinace je třeba představit i její aktéry.

Nejprve je blíže popsána biologická determinace psychiky. Biologickými činiteli nelze vysvětlit celý psychický vývoj člověka, nicméně je nesporné, že mají determinující význam a že psychická činnost je závislá na činnosti nervové soustavy. O čemž svědčí i následující závěry:

- Vědomé psychické obsahy přímo závisí na funkční schopnosti mozku.
- Kvalita psychické činnosti přímo závisí na kvalitě mozkové hmoty. Mozkové defekty a poškození mají přímo za následek zhoršení psychické činnosti.
- Úroveň psychického vývoje závisí na vývoji mozku, to se vztahuje jak na fylogenezi (složitý a dlouhodobý vývoj organismu), tak na ontogenezi (vývoj od početí do smrti). Čím ve fylogenezi stojí organismus výše, čím dokonalejší má nervovou soustavu a zejména mozek, tím diferencovanější a dokonalejší jsou jeho psychické reakce.
- Poruchy v duševním životě způsobují i nižší složky nervové soustavy, např. poruchy vegetativní nervové soustavy ovlivňují poruchy v emocionálním životě.
- Některé projevy v činnosti psychických procesů i některé vlastnosti osobnosti jsou přímo podmíněny zákonitostmi nervové činnosti nebo vlastnostmi nervové soustavy, např. vlastnosti pozornosti, temperamentu a jiné.
- Vnější projevy činnosti nervové soustavy jsou v některých případech též vnějšími projevy prožívání (Trpišovská, 1996, s. 19).

Co se týče sociální determinace psychiky, ta zahrnuje již zmíněnou společenskou podmíněnost. Objektivně je dána společenská podmíněnost psychiky tím, že jedinec vždy žije v určité historické době, ve skupině lidí řídicích se určitými obecně platnými normami, a tato skupina je spojena strukturou vzájemných vztahů. Člověk ve vztahu k prostředí nevystupuje jako pasivní produkt, naopak je pro něj charakteristický aktivní vztah k přírodě, přizpůsobování si přírodních podmínek. Evoluce homo sapiens od jeho vzniku byla ovlivněna více sociálně než biologicky. Psychika člověka je aktivně měněna spolu s prostředím prostřednictvím neustálého styku a vzájemné spolupráce s ostatními lidmi (Trpišovská, 1996, s. 21).

Interakcí s prostředím, lidmi či dalšími jevy člověk posouvá nejen sám sebe, ale i své okolí. Na druhou stranu, pokud se člověk obklopuje lidmi jednajícími rizikově a žijícími v rizikovém prostředí, on bude proti takovému vzorci jednání těžko bojovat. Zmíněná interakce nemá zákonitě pozitivní linii, záleží na každém, jaký směr si zvolí.

Činitelé psychického vývoje

Psychický neboli duševní vývoj je tedy procesem postupných změn, vzniku a zdokonalování psychických vlastností i procesů a integrace osobnosti realizující se rozvíjením vrozených dispozic v interakci s prostředím. Působení dvou základních faktorů, kterými jsou dědičnost a prostředí, mají za výsledek vývoj jedince:

- Dědičné dispozice jedince – genotyp neboli genová výbava označuje souhrn součtu náhodně vybrané poloviny dědičných dispozic otcovského a mateřského organismu v době početí. Již ve chvíli početí v sobě genotyp jedince zahrnuje určité změny, které jsou způsobeny vlivem prostředí v zárodečných buňkách rodičů nebo v organismu jejich předků. Takové změny se mohou projevit různým způsobem, neboť jsou v jedinci zakódovány (např. ve formě mutací genů).
- Činitelé vnějšího prostředí – s genotypem souvisí také fenotyp označující konkrétní realizaci genotypu v daném prostředí. Dědičné předpoklady, dané organismu ve formě genotypu, se realizují určitým způsobem vlivem vnějších podmínek života. Fenotyp tedy označuje individuální organismus, z psychologického hlediska osobnost s jeho charakteristickými projevy, vzniklý vývojovým procesem (Vágnerová, Valentová, 1991, s. 9).

Prostředí v rámci psychologie lze chápat jako relativně trvalý systém okolí člověka, důležitý pro jeho chování a život. Jedná se o souhrnné pojmenování pro množství vlivů působících na lidský organismus zvnějšku. Je pojmem užším než realita, jsou to ty úseky reality, které jsou přiřazeny k organismu. Obsahuje i subjektivní složku, vlastní svět člověka (Trpišovská, 1996, s. 30).

Genotyp představuje pouze dispozice a jejich konkrétní projev je závislý na intenzitě a kvalitě stimulů vnějšího prostředí. Pro přehlednost lze faktory vnějšího prostředí rozdělit buď podle typu prostředí, nebo z časového hlediska podle období, ve kterém působí:

- a) Vliv prostředí v prenatálním období – v této době jsou všechny exogenní vlivy zprostředkovány organismem matky, ten je primárním prostředím plodu. V tomto období je plod schopen reagovat na různé podněty. Mohou však zapůsobit i vlivy poškozující normální vývoj. Dědičné předpoklady spolu se souhrnem těchto vlivů vytváří vrozené vlastnosti, jejichž vznik trvá až do narození.
- b) Vlivy prostředí v postnatálním období – tyto podněty tvoří vnější podmínky psychického vývoje, určující konkrétní vlastnosti a realizaci vývojového programu. Prostředí je pojmem velice širokým, proto je rozděleno na tři hlavní skupiny:
 - 1) Klimatické, přírodní prostředí – ovlivňuje hlavně rychlost zrání a do určité míry i typ temperamentu se všemi jeho projevy.
 - 2) Materiální prostředí – věcné prostředí sytí zejména potřebu učení a stimulace, do této kategorie se řadí veškeré podněty nemající sociální charakter.
 - 3) Sociálně-kulturní prostředí – hraje důležitou roli pro uspokojování všech základních psychických potřeb, ale zejména pro vznik specificky psychických vlastností, které se realizují v sociální interakci (řeč, osvojení sociálních norem, citové vazby, ...). Socializační činitelé zahrnují jak široké sociokulturní vlivy dané společností, tak specifitější vlivy větších či malých sociálních skupin. Pro psychický vývoj je pak nejdůležitější rodina (Vágnerová, Valentová, 1991, s. 9–10).

Lze vyvodit, že psychický vývoj je výsledkem interakce dědičných dispozic a vlivů vnějšího prostředí. Je třeba neopomenout, že dítě v průběhu psychického vývoje vystupuje jako aktivní činitel (Vágnerová, Valentová, 1991, s. 10).

Ještě dnes se najdou lidé, mylně se domnívající, že děti, obzvlášť ty malé, nerozumí všemu a nevnímají vše, co se kolem nich děje. Opak je pravdou. Děti vnímají chování rodičů vůči sobě navzájem, vůči jejich okolí. Vnímají nálady, atmosféru. To vše je později může ovlivnit nejen v pozitivním, ale také negativním směru.

Na závěr je třeba zmínit, že psychický vývoj se realizuje dvěma vývojovými procesy, učením a zráním. Jde o dva aspekty jednotného procesu a je možné je oddělit pouze teoreticky, nicméně oba mají svá specifika:

- Zrání je – endogenní, nespecifické, nevědomé, nezávislé na obsahu, irreverzibilní, závislé na věku, účinné v mladším věku, vztažené k tělu.
- Učení je – exogenní, specifické, vědomé, závislé na obsahu, reverzibilní, nezávislé na věku, účinné ve starším věku, méně vztažené k tělu (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 16).

Vzhledem k zaměření diplomové práce je třeba definovat také žáky 1. stupně základní školy. Toto vývojové období je cílovou skupinou výzkumného šetření, a je tedy nutné blíže ho specifikovat.

Žáci 1. stupně základní školy

Školní věk představuje 8 až 9 let, nabitých vývojem duševním a tělesným i problémy z obou těchto oblastí, a to doslova. Problematika čtrnáctiletého dítěte je naprosto odlišná od dítěte sedmiletého. Někteří psychologové se přiklánějí k dělení na fáze tři – mladší, střední a starší (Matějček, Pokorná, 1998, s. 77–78).

Matějček na toto dělení apeluje i ve své novější publikaci z roku 2015. „Střední školní věk“, který je důležitý pro tuto práci, autor definuje jako velkou výchovnou epochu. V tomto období se více či méně vyrovnávají individuální rozdíly mezi dětmi a navenek se toho moc neděje. Vývojové výboje a zisky mladšího školního věku se zpracovávají, systematizují, zarovnávají a připravuje se „zázemí“ pro další vývojový skok, kterým je onen starší školní věk (Matějček, 2015, s. 57–58).

Navenek by se mohlo zdát, že vývoj „stagnuje“ dochází však k důležité fázi vývoje, i když se jedná o fázi latentní. „Je připravována půda pro další vývoj dítěte.“

Trpišovská a Vacínová pojmenovávají vývojovou etapu mezi šestým až desátým, respektive jedenáctým rokem života dítěte jako „školní dětství“ – období mladšího žáka. Tato etapa začíná vstupem do základní školy, v důsledku čehož se zásadně mění celkový

způsob života dítěte. Do pozadí ustupuje hravá činnost, a naopak činností hlavní se stává učení. Žák je nucen podřizovat se požadavkům školy, je mu ukládána řada povinností, mění se jeho denní režim a zčásti i jeho postavení v rodině (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 47).

Toto období přináší dítěti zvýšenou duševní i tělesnou zátěž a je třeba, aby se těmto novým podmínkám brzy přizpůsobilo. Předpokladem pro toto úspěšné přizpůsobení je školní zralost dítěte, ale i respektování věkových zvláštností dítěte a vhodné pedagogické postupy učitele (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 16).

Vstup na základní školu je důležitou součástí psychického vývoje člověka. Ve své podstatě se začíná učit určitou disciplínu, respekt vůči ostatním, odpovědnost sám za sebe a mnohé další. Člověk nabývá nové zkušenosti, které ho spolu s ostatními faktory, jakými je např. působení rodiny či vrstevníku, formují do podoby člověka, jakým se stane v dospělosti. Důvodem posuzování školní zralosti je přesvědčení se, že dítě dokáže zmíněnou změnu přijmout a vyrovnat se s požadavky, nově na něj kladenými. V některých případech pomůže překonat tuto náročnou fázi spojenou s přechodem na základní školu tzv. „odklad“. Tím je myšlen o rok pozdější vstup do první třídy.

Langmeier a Krejčířová toto stejné období nazývají obdobně, a to jako „mladší školní období“. Toto období je spojeno rovněž s prvními známkami pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy. Někdy se hovoří jednoduše o „školním věku“, ale povinná školní docházka trvá ještě i v období pubescence, to pak můžeme nazývat také „starším školním věkem“. Na první pohled by se toho období mohlo jevit jako vcelku klidné, ve srovnání s předškolním věkem či následujícím obdobím dospívání. Psychoanalýza označuje tento věk jako období „latence“. Četné vývojově psychologické studie však ukazují, že tomu tak není. Vývoj pokračuje plynule a trvale a dítě dosahuje ve všech směrech výrazných pokroků, které jsou pro jeho budoucnost často rozhodující (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 118).

Z psychologického pohledu lze toto období celkově smysluplně charakterizovat jako „věk střízlivého realismu“. Školák je plně zaměřen na to, co je a jak to je, na rozdíl od menšího dítěte, jehož vnímání, myšlení i jednání je závislé na jeho vlastní fantazii a přáních, a na rozdíl od dospívajícího, pro kterého je často důležitější vědět, co by mělo být „správné“. Školák chce pochopit okolní svět a věci v něm „doopravdy“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 118).

Erikson pak charakterizuje mladší školní věk (který chápe jako věk od 6 do 11 let) jako období snaživosti. Výraznými vývojovými riziky jsou možnost podlehnout pocitům méněcennosti, úzkosti, že dítě na věci a svět kolem sebe nestačí. Stejně jako psychoanalytici Freudovy školy hodnotí tuto životní etapu jako období sexuální latence (Erikson, 1997; In: Vágnerová, Valentová, 1991, s. 80).

Pocity méněcennosti a úzkosti z toho, že dítě na svět kolem sebe nestačí, mohou být virtuálním prostředím prohlubovány.

V této životní etapě se také dítě v oblasti citových projevů a emocionálního vývoje zčásti odpoutává od rodiny a navazuje četnější interakce především s vrstevníky (Vágnerová, Valentová, 1991, s. 85). Tato skutečnost může rovněž zvyšovat rizikovost tohoto věkového období, kdy se dítě doma příliš nesvěřuje s případnými problémy ať už v reálném, nebo virtuálním světě a vrstevníci s těmito riziky dítěti nejsou schopni pomoci, protože jejich rizikovost sami nemusí vidět a umět s ní zacházet.

5.2 Role sociálních sítí v psychosociálním vývoji

TikTok se řadí mezi sociální sítě, které byly v této práci zmíněny již několikrát v různých souvislostech. Nyní nezbyvá než se na ně podívat také z pohledu psychologického. Na jejich roli v psychickém vývoji dětí. Je zřejmé, že psychický vývoj má i svá rizika. Na tomto místě nebude pozornost věnována rizikům organického poškození, ale s ohledem na téma práce bude následující prostor věnován rizikům vyplývajícím ze sociálního prostředí.

Vliv médií, zejména jejich negativní dopad na děti, se stal předmětem zkoumání odborníků již po mnoho let. Děti oproti dospělým nedisponují dostatečnými sociálními a komunikačními kompetencemi a životními zkušenostmi. Z toho vychází jejich snížená schopnost správně interpretovat obsah, který jim je v médiích prezentován. Děti hůře rozlišují mezi fakty, zábavou, realitou a reklamou, to z nich činí tvory lehce manipulovatelné a ovlivnitelné (Jedlička, 2015, In: Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021, s. 6).

Velkou kapitolou samou o sobě je násilí v médiích. Na rozdíl od násilí prožívaného v rodinách a jiných společenských skupinách není násilí v televizi, v časopisech, ve videofilmech, v počítačových hrách a v technické virtuální realitě skutečné, nýbrž jen představované, možné, zobrazené. Bývá však často označováno za nejnebezpečnější

pachatele, protože se stává nejčastějším a nejdostupnějším. Stovky prací, laboratorních i klinických výzkumů, hovoří o vlivu násilí v médiích na psychický vývoj dětí, dospělých i celé společnosti. Z toho důvodu není poskytnutí stručného přehledu možné (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 302–303). Lze však konstatovat, že naprostá většina studií se shoduje v závěru, ke kterému došli psychologové již v 80. letech, a to, že „dlouhé sledování televizního násilí může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování a k antisociálnímu násilí všech typů“. Uvádějí to Huesmann a Eron v roce 1983 po dvaceti čtyř letém studiu (Huesmann a Eron, 1983; In: Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 302–303). Dnes se sledování násilí z televizní obrazovky přesouvá i na mobilní telefony, přičemž zmíněný výrok lze uplatit i v tomto případě. Nezáleží na přístroji, prostřednictvím kterého je sledováno určité video, ale důležitý je jeho obsah.

V důsledku sledování násilí v médiích, kdy už je to takovým každodenním chlebem, dochází k emocionálnímu oploštění celé populace. Dříve jakákoliv zpráva v televizi týkající se násilí diváky vyděsila. Dnes už na to nijak zvlášť nereagují, protože si na to doslova „zvykli“. U dětí je takové oploštění stonásobně nebezpečnější. Děti se na rozdíl od dospělých nebojí smrti. Do určitého věku ani pořádně nevědí, co to je. V souvislosti s násilnostmi, které vidí v médiích, dochází k případům, kdy dítě omylem zabije kamaráda, protože ho chtělo pobodat jako v nějaké hře, kde to hrdina přežije jakoby nic. Jenže v reálném životě člověk nemá několik životů. Má jen jeden.

Vlivu masmédií, a tedy i sociálních sítí, na vývoj dítěte se věnují i Kraus a Poláčková v publikaci „Prostředí-člověk-výchova“. Autoři se zmiňují o komunikačních médiích a jejich funkcích při utváření osobnosti nedospělého jedince. Osobnost člověka ovlivňují masmédiá komplexně a ve všech jeho společenských rolích. Míra takového ovlivňování je značně individuální. Média také spoluutváří hodnotnou strukturu každého z nás. Zejména počítač a internet se stávají náhražkou skutečného života (Kraus, Poláčková, 2001, s. 73–74).

Dalším negativem/rizikem nejen sociálních sítí, ale masmédií obecně, majícím dopady do oblasti psychické, je ochuzování všech příjemců (bez ohledu na věk, vzdělání a osobní zkušenosti) o přímý styk s autorem zprávy. Propast mezi těmito osobami se postupně zvětšuje a jejich vzájemný vztah krok za krokem ztrácí lidský rozměr. Postmoderní člověk hledá možnost obhájit svou identitu ve světech umělých, protože ve vlastním životním prostředí tuto možnost ztratil v důsledku agresivity civilizačních

institucí. Identita dnešního člověka a sociální svět je pod silným vlivem virtuální reality. V důsledku toho vzniká nový problém, a tím je „problém náhražkovitosti“. Paradigmata komunikačního chování recipientů (příjemců) se zjednodušují a zužují. Nabývají charakter standardů, pod jejichž vlivem dochází zejména u mladých, nedospělých příjemců ke stereotypizaci jednání, chování a myšlení. Odtud už jen málo chybí k manipulaci s příjemcem, s jeho postoji, názory, vědomím (Kraus, Poláčková, 2001, s. 73–74).

Spitzer ve své publikaci „Digitální demence“ mimo jiné vychází z poznatků vědců z kalifornské Stanfordovy univerzity pod vedením Roye Peeye. Z jejich studie vychází, že četné sledování videa, telefonování a čas strávený online má nepříznivý vliv na úspěšné sociální vztahy. Dívky komunikující face to face se cítí normálnější a méně jako „outsiderky“, a také jsou úspěšnější ve svých sociálních vztazích (Spitzer, 2014, s. 104–105).

Kdo má vlastní mobil, je častěji online a méně spí. Spánek je důležitý pro naše zdraví, ale především pro procesy učení. Ze zmíněné studie Stanfordovy univerzity také vyplývá, že pouze deset procent dotázaných dívek přiznalo, že v nich jejich online přátelé vzbuzují pozitivní pocity. Naopak polovina dotázaných uvedla, že se u nich online kontakty pojí s pocity negativními. Sociální síť, která se může jevit jako zdroj přátel a štěstí, je ve skutečnosti pouhou „prázdnou bublinou“. Ve skutečnosti digitální sociální sítě dělají naše děti a mladistvé osamělými a nešťastnými (Spitzer, 2014, s. 106).

Při zaměření se na sociální chování lze podle Spitzera konstatovat, že kdo své sociální kompetence získal obvyklým způsobem (face to face, offline), tomu sociální sítě uškodí jen stěží. Oproti tomu ten, kdo měl dosud jen málo příležitostí rozvíjet své sociální chování a v dětství nebo mládí si značnou část sociálních kontaktů utvořil na internetu, a tudíž sociálně žije na síti, je u něho velká pravděpodobnost, že bude ve svém chování značně zaostávat za stavem žádoucím. Mladí lidé vědí méně a méně, jak to ve vztazích chodí, co mohou od druhých požadovat, co si k nim mohou dovolit. Zkrátka mají příliš málo příležitostí poznat to prostřednictvím reálných setkání v reálném čase, při osobním kontaktu s druhými lidmi (Spitzer, 2014, s. 117).

Na tomto místě bude pozornost zaměřena na zdánlivě nesouvisející oblasti, které jsou narušeny používáním sociálních sítí. Při hlubším zamyšlení je však zřejmé, že například i zmíněný spánek do značné míry ovlivňuje jak fyzickou, tak psychickou složku

osobnosti člověka. Během spánku dochází nejen k regeneraci těla, ale i ke třídění a zpracovávání informací.

K nejčastějším nežádoucím efektům používání digitálních médií, a tedy i sociálních sítí rozhodně patří nespavost. Ruku v ruce s rostoucím výskytem poruch spánku jde užívání médií především večer. Na první pohled by se mohlo zdát, že nejde o nic tak závažného, to je však omyl. Dlouhodobě má nedostatek spánku za následek sníženou imunitu, a zvyšuje se tím pravděpodobnost výskytu rakovinových onemocnění či infekčních nemocí. Rovněž je prokázáno, že se zvyšuje riziko kardiovaskulárních onemocnění, chorobné nadváhy či diabetu (Spitzer, 2014, s. 234–236).

Chronický nedostatek spánku může vést až k depresím a ty opět zpětně narušují spánek. Vzniká začarovaný kruh narušený spánek–špatná nálada–pocity vyčerpanosti a malátnosti. Několik výzkumů také doložilo, že u lidí závislých na počítači a internetu se deprese vyskytuje mnohem častěji než u jedinců užívajících média v normální míře (Spitzer, 2014, s. 236–237).

Sociální sítě mohou mít na člověka negativní psychické dopady, které jsou vidět na první pohled, jako je například závislost na internetu apod. Mnohem horší jsou však situace, kdy člověka ničí sociální sítě zevnitř. Ať už pocity méněcennosti ve srovnání s ostatními „dokonalými“ lidmi, či narušením spánku v důsledku neustálého brouzdání ve virtuálním prostředí, až po deprese, s kterými si člověk málokdy dokáže poradit sám. Děti jsou v tomto případě zranitelnější, ony nemají kritické myšlení, pomáhající rozpoznat realitu od „fikce“.

Vývoj člověka od narození do smrti je spojen s řadou procesů. Jedním z nich je i psychický vývoj. Stejně jako většina procesů vývoje člověka jde o složitý proces plný mnoha změn a fází. Tyto změny jsou zákonité, nezvratné a relativně stálé. Psychika se nevyvíjí sama o sobě, ale působí na ni řada determinantů a činitelů. Jedním z nich jsou i sociální sítě. Zejména obsah sociálních sítí. Ty se řadí do činitelů společenské podmíněnosti. V období mladšího žáka dochází rovněž k určitému psychickému vývoji. Na první pohled se toto období může jevit jako klidné, nicméně dochází k rozvoji latentnímu. Psychologové toto období nazývají jako „období střízlivého realismu“. Dítě se zaměřuje na to, co je, jak to je. I přes tento realismus je ale schopnost rozlišovat rizika na sociálních sítích, jakými je např. manipulace, reklama, fake news a další, oproti dospělé populaci, značně snížena. V současné době s přibývajícím riziky virtuálního prostředí nabývá na významu i prevence, které se věnuje následující kapitola.

6 Prevence a bezpečné chování na sociálních sítích

Prevence je důležitou součástí fungování naší společnosti. Mnohem lepším krokem je věnovat se prevenci, než se spoléhat na represii ve chvíli, kdy už dojde k problému. Prevence se objevuje de facto ve všech oblastech lidského života, a to ve vztahu například ke zdraví, kriminalitě apod. V kapitole je krátce definován i pojem „volný čas“ a proměny, ke kterým postupně v rámci trávení volného času dětí došlo. Trávení volného času je důležitou součástí života dítěte, v rámci nějž může docházet k rizikovému chování. Z toho důvodu je třeba vysvětlit i tento pojem. Souvisí jak s prevencí, tak s bezpečným chováním na sociálních sítích, vzhledem k tomu, že děti tráví na sociálních sítích spoustu času.

Dřívější generace nebyly vystaveny rizikům sociálních sítí, potažmo virtuálního prostředí, protože mobily a počítače měl jen málokdo. V dnešní době, kdy se člověk bez těchto moderních komunikačních technologií prakticky neobejde, to s sebou přináší již popsaná rizika.

„Pedagogický slovník“ volný čas popisuje jako čas, s kterým člověk nakládá na základě svých zájmů a svého uvážení. Je to doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného péči o rodinu a domácnost, práci/škole, péči o vlastní fyzické potřeby (Průcha a kol., 2013, s. 341). Charakteristickým rysem volného času dětí a mládeže je skutečnost, že je žádoucí, aby byl pedagogicky ovlivňován. Děti nemají tolik zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech zájmových oblastech, potřebují citlivé vedení. Vedení by mělo být nenásilné, nabízené činnosti pestré a účast na nich dobrovolná, aby byly tyto aktivity účinné (Pávková, 1999, s. 15–16).

V roce 2020 provedla třetí největší česká agentura marketingového výzkumu nesoucí název „NMS Market Research“ průzkum, jak tráví děti a mládež svůj volný čas. Z výsledků vyplynulo, že moderní technologie ovlivňují volný čas dětí velkou měrou. Největší vliv pak mají mobilní telefony a tablety, následované notebooky a stolními počítači. Například 67 % chlapců na základní škole hraje každý den videohry. Na střední škole dramaticky stoupá zase zájem o sociální sítě, více než 2,5 hodiny denně na nich tráví téměř 80 % dospívajících (NMS Market Research, 2020, online). Kopecký (2007, s. 48) už v roce 2007 postavil internet statisticky na druhé místo v rámci trávení volného času dětí s médii.

Rozdíl mezi trávením volného času dnešních dětí a generací dřívější vnímá dokonce i široká veřejnost. Dříve si děti hrály na venkovních hřištích, pobíhaly po městech/vesnicích a trávily většinu času mimo domov. Dnes sice děti na hřišti mohou být spatřeny, ale ve velkém procentu mají v ruce mobil, společně se skoro nebaví a jsou raději online. Na tomto místě se práce přesouvá plynule k definování pojmu prevence. Ta bývá někdy nedostatečná a podceňovaná, zejména tedy prevence primární.

I v běžném životě se často můžeme setkat s pojmem prevence. Pojem „prevence“ lze definovat jako soustavu opatření, která mají za úkol předcházet nějakému nežádoucímu jevu, např. sociálním konfliktům, nemocem, zločinům, nehodám apod. (Bělík, Hoferková, 2018, s. 35). Miovský spolu s autorským kolektivem pak dodává, že prevence „zahrnuje veškeré typy výchovných, zdravotnických, vzdělávacích, sociálních či jiných intervencí, které směřují k předcházení výskytu rizikového chování, zamezují další progresi, zmírňují již existující projevy a formy rizikového chování nebo napomáhají řešit jeho důsledky“ (Miovský a kol., 2015, s. 29). V „Pedagogickém slovníku“ je prevence popsána obdobně jako: „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně-patologickým jevům“ (Průcha a kol., 2013, s. 219).

Prevence je většinou autorů obecně dělena na primární, sekundární a terciární. Toto dělení se užívá zejména v oblasti rizikového chování a zahrnuje všechny typy rizikového chování:

- Primární prevence – zahrnuje komplex činitelů působících na jedince. Jde zejména o školu a rodinu, nesmíme opomenout ani působení lokálního prostředí především skrze občanská sdružení. Těžištěm primární prevence je ovlivňování výchovy, vzdělávání, volnočasových aktivit, své místo zde má také poradenství a práce s hodnotami dětí a mládeže. Adresátem tohoto druhu prevence je dosud nezasažená populace. Primární prevence se může dále dělit ještě na specifickou a nespecifickou (Bělík, Hoferková, 2018, s. 36–37):
 - a) Specifická primární prevence – adresátem je populace, u níž lze v případě absence systému aktivit a služeb zaměřených na tuto skupinu předpokládat další negativní vývoj. Tento systém se také snaží předcházet nebo omezovat nárůst výskytu negativního vývoje. Součástí systému jsou Standardy primární prevence. Na základě nich se při naplňování preventivních aktivit očekává dodržení jejich potřebné úrovně a kvality (MŠMT, 2019, online).

- b) Nespecifická primární prevence – obsahuje všechny přístupy a metody umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení zájmů, nadání a sportovních a pohybových aktivit. Na rozdíl od specifické primární prevence se nezaměřuje ani na cílovou skupinu, ani na konkrétní problém (MŠMT, 2009, online).
- Sekundární prevence – zabývá se skupinami osob a rizikovými jedinci, u nichž je větší pravděpodobnost, že se stanou oběťmi nebo pachateli trestné činnosti. Instituce zabývající se sekundární prevencí jsou zejména krizová centra, poradny, střediska preventivně-výchovné péče apod. (Bělík, Hoferková, 2018, s. 38–39).
- Terciární prevence – její snahou je předcházet rizikům a usiluje o resocializaci narušených osob. Je do ní zařazován pojem „harm reduction“ označující snižování rizik vyplývajících z už vzniklé sociální deviace (odchylky od společenské normy). Harm reduction prosazuje nenátlakový, neodsuzující přístup a poskytování servisu komunitám či jedincům (Bělík, Hoferková, 2018, s. 39).

V oblasti internetu, tedy i virtuálního prostředí, se prevence stává zásadní otázkou. Internet je stále tzv. „územím nikoho“, a to jak z pohledu legislativy, tak z pohledu relativní anonymity účastníků (Pavlíček, 2010, s. 161).

Komunikační a informační technologie jsou fascinujícími nástroji umožňující navazování virtuálních vztahů, skupin lidí. Vztahů a skupin, které by se v „reálném“ životě jen těžko setkaly. Důvěryhodný však není každý uživatel internetu. Anonymita uživatelů internetu stěžuje odhadnutí toho, s kým komunikujeme. Tak, jak se rychle rozvíjí samotný internet, se bohužel rozvíjí i počítačová kriminalita, a to v těch nejrůznějších podobách (Burdová, Traxler, 2014, s. 3).

S vědomím této závažnosti se v roce 2014 rozhodl Středočeský kraj zařadit do programu prevence kriminality a programu primární prevence rizikového chování téma počítačové kriminality. Současně se rozhodl zaměřit tuto prevenci nejen na žáky a pedagogické pracovníky, ale rovněž na rodiče žáků (Burdová, Traxler, 2014, s. 3–4).

Je důležité opakovaně zdůraznit, že je potřeba, aby i rodiče, potažmo učitelé znali veškerá rizika virtuálního prostředí, aby znali sociální sítě, jež jejich děti používají. Až teprve tehdy mohou sami předcházet rizikům, a tedy jednat preventivně ve vztahu ke svým dětem. Osvěta na toto téma se stává stále potřebnější součástí prevence jako takové.

K zajištění „počítačového bezpečí“ je třeba nejen technické zabezpečení počítače (antivirové programy, těžce dešifrovatelná hesla k účtům a aplikacím), ale hlavně prevence již od útlého dětství a informovanost rodičů i dětí z hlediska osobního bezpečí na internetu. Žádoucí je hned od počátku užívání internetu naučit děti několik důležitých zásad bezpečného pohybu ve virtuálním prostředí (Burdová, Traxler, 2014, s. 6–7).

V publikaci „Bezpečně na internetu“ lze nalézt následující desatero bezpečného používání a chování se na internetu.

- Používání komunikačních a informačních technologií vždy k předem stanovenému cíli.
- Nevěnování virtuálnímu světu nadbytek volného času, využít čas efektivně.
- Chovat se tak, abychom svými činy neubližovali jinému a zároveň chránili sami sebe před možným nebezpečím.
- Používat techniku, které rozumíme.
- Instalovat jen předem ověřené a známé programy. Neotvírat soubory, které neznáme nebo které přišly v nevyžádané mailové poště.
- Používat kvalitně zabezpečení počítač, notebook, mobil.
- Pamatujte, silné heslo by mělo obsahovat velké písmeno, malé písmeno, číslici a nestandardní znak. Délka by měla být alespoň 8 znaků.
- Nezapomínat na veškeré aktualizace používaného operačního systému.
- Mít nainstalované vhodné programy chránící bezpečí a zařízení před útočníkem.
- Nedůvěřovat všem informacím nacházejícím se na internetu – nejsou vždy pravdivé.
- Nešířit nepravdivé informace, jejichž pravdivost nemáme dostatečně ověřenou.
- Udržovat hesla v naprosté tajnosti, s nikým je nesdílet.
- Komunikovat ve virtuálním světě jen s tím, s kým dobrovolně chceme. Neodpovídat na nezačatou komunikaci s člověkem, kterého bezpečně neznáme.
- Nebát se nevhodnou komunikaci ukončit a říct jasně NE.
- Za žádných okolností nikomu nesdělovat žádné osobní informace (jméno, příjmení, bydliště, školu, datum narození, ...).
- Nikdy nikomu neposílat intimní fotografie či videa.
- Nepoužívat webovou kameru s neznámou osobou. Záběry si může ukládat a následně je použít.

- Uvědomme si, že informace, které o sobě sdílíme na sociálních sítích, jsou přístupné de facto všem. Útočník je vždy o krok napřed před postupným zabezpečováním (Burdová, Traxler, 2014, s. 39–40).

Ramsden učinil něco obdobného, ovšem konkrétnějšího. V publikaci s názvem „Jak říct ne sociálním sítím“ předestírá sto snadných tipů, jak se nenechat ovládnout sociálními médii. V této práci je uveden pouze reprezentativní výčet několika z nich:

- Dávejte pozor – Shromažďujte údaje o svém chování, jak se cítíte po užívání např. Facebooku. Jak na vás působí telefon, když bliká či vibruje. Jak se cítíte, když otevíráte Facebook či Instagram. Ved'te si deník. Díky vedení si poznatků a postřehů o svých zvycích na sociálních sítích si můžete vytvořit pevný základ pro budování pozitivních nových návyků.
- Dopřejte si digitální dietu – Jak by vám bylo, kdybyste celý den jedli nezdravé jídlo? A jak by vám bylo, kdybyste jedli vyváženou stravu? Sociální média jsou jako fastfood: jsou snadno dostupná, hned uspokojí vaše tužby, mají však velmi málo dlouhodobých přínosů. Kdybyste čas strávený na sociálních sítích omezili, byli byste bdělejší a měli byste dostatek energie a času na aktivity skutečně pozvedající náladu i kondici.
- Sledujte čas – Kolik času podle sebe trávíte na sociálních sítích? Váš tip si запиšte a porovnejte ho se skutečností. Měřit čas strávený na sociálních sítích umí dnes již spousta mobilních aplikací (např. Moment, Offtime).
- Krůček po krůčku – Provádějte malé, snadno proveditelné krůčky a vychutnejte si pocit úspěchu. Například si stanovíte den, kdy nebudete lajkovat žádné příspěvky, nebo den, kdy bude vaše ložnice zónou bez sociálních sítí.
- Nastavte si limity – Pro začátek si nastavte budík. Ať se vám nestane situace, kdy si k mobilu sednete na dvě minuty a odkládáte ho po hodině. Doba záleží na vás – jde o to trávit čas na sociálních sítích s rozmyslem.
- Uklid'te si – Zeptejte se sami sebe, jaké aplikace, které máte v mobilu, jsou pro vás potřebné. Jaké jste vlastně nikdy nepoužili. Zkrátka smažte aplikace beroucí váš čas a energii.
- Vypněte si upozornění – Koho by nerozptyloval pípající a vibrující telefon? Ustavičné zvonění a bzučení je rozptylující a udržuje vás v neustálé pohotovosti. Snadným řešením je vypnutí notifikací.

- Pamatujte – není to realita – Sociální média nejsou realita. Fotka vaší kamarádky v plavkách u bazénu? Už však není vidět, že sdílela až dvacátou fotku, protože se jí prvních devatenáct nelíbilo.
- Užijte si více času pro sebe – Udělat si čas sám na sebe a na věci, které máme rádi, je velmi důležitý krok. Je jedno, jestli si na sebe dáte pyžamo a budete sedět doma u knížky, nebo půjdete na dlouhou procházku se psem. Věnování sám sobě vám prospěje, a navíc se zbavíte pocitu, že vám něco uniká.
- Buďte laskavější sami k sobě – Vaše sebevědomí může být sociálními sítěmi dost poznamenáno. Ve srovnání s příspěvky ostatních se možná cítíte jako nezajímaví. Poslouchejte sami sebe. Kdyby se na vás otočil váš kamarád a označil se za ubožáka, jistě byste pozvedli jeho silné stránky a vyvrátili jeho názor. Udělejte to samé pro sebe – buďte sami sobě přítelem (Ramsden, 2021, s. 17–63).

V neposlední řadě je na místě krátce představit netiketu, která je definovaná v druhé kapitole. Netiketa je další složkou bezpečného chování na internetu. Samy děti mohou přitáhnout nežádoucí pozornost a s tím spojená rizika svým vlastním jednáním na internetu.

I v běžném životě se člověk řídí určitými pravidly slušného chování, obdobně je tomu i na internetu. Následují obecná pravidla netikety.

- Nikdy nezapomínej na to, že na druhém konci spojení není pouze stroj, ale člověk jako ty.
- Obecná pravidla slušnosti v běžném životě platí i na internetu. Vše, co je špatné a nevhodné v obvyklém životě, je tedy analogicky nevhodné i na internetu.
- Pokud komunikuješ s nějakým cizincem, snaž se taktně zjistit, s kým mluvíš. Existují totiž základní rozdíly pramenící z náboženských, politických a kulturních pohledů každého z nás.
- Vždy ber ohled na druhé. Každý nemusí mít poslední výstřelky techniky.
- Jsme trochu lenoši. Když píšeš bez diakritiky, vždy se snaž psát srozumitelně a bez zkratk, které nedávají smysl, ať příjemce ví, o čem píšeš.
- Nerozesílej žádné lži ani polopravdy či soukromé informace o někom druhém.
- V internetových diskusích partnerům pomáhej. Když má někdo v komunikaci nějaký problém, pomoz mu, pokud znáš odpověď. Na oplátku někdo jiný zase pomůže tobě.

- Vždy respektuj soukromí ostatních. Pokud ti někdo omylem doručí zprávu, která ti nepatří, smaž ji a odesílatele slušnou formou upozorni na jeho chybu.
- Odpouštěj ostatním chyby a omyly. Vždyť i ty se jich dopouštíš.
- Nešíř nevyžádané zprávy, polopravdy, podvody, lži a výmysly.
- Nikdy nerozesílej spamy a reklamu všeho druhu, jen zbytečně škodí a ubírají čas.
- Neporušuj autorská práva (Vaňkátová, Mertin, Jiroušková, 2013, s. 62–63).

Jak v Netiketě, tak ve výčtu z publikace „Bezpečně na internetu“ se autoři dotkli šíření nepravdivých informací. Tzv. „fake news“ se v poslední době stávají velikým nešvarem. Nejen děti, ale i dospělí si nedohledávají zdroje informací. Ty nepodložené šíří dál, a tím se šíří i obrovské dezinformace. Ty mohou mít za následek rozpory ve společnosti a mnohé další.

Ideálním řešením, jak vést efektivní prevenci rizikového chování spojeného s internetem je kombinace přímé edukace zaměřené na ohroženou cílovou skupinu a osoby, které s touto skupinou pracují, s mediálními kampaněmi zaměřenými na jednotlivé fenomény (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2012, s. 44).

Doktor Hnízdil pronesl: „Moderní technologie nám usnadňují život. Je dobré, abychom je my i naše děti ovládali. Je zlé, pokud ony začnou ovládat nás. Pokud se ocitneme v jejich síti. S nevelkou nadsázkou říkávám – skutečné schopnosti a dovednosti člověka se prokáží, když nejde proud“ (Hnízdil, 2019; In: Dočekal, 2019, s. 11).

Dnešní dítě žije ve fyzickém a současně v digitálním světě od malička, oproti dospělým, kteří ze značné části sociální sítě nepoužívají. Sebrat dítěti mobil je krátkozraké a nefunkční. Děti musí zákonům „digitální džungle“ porozumět, neboť před ní neutečou (Dočekal, 2019, s. 17).

Bezpečné chování na internetu je třeba brát vážně, ne pouze jako prázdné rady. Už tím, že se děti budou chovat podle rad představených v této kapitole, značně snižují pravděpodobnost, že se stanou obětí nějakého „online predátora“. Důležitým krokem v rámci prevence je rozhodně včasná a důkladná informovanost všech stran – dětí, pedagogů, rodičů. Je nemožné bojovat proti neznámému. Rizika je třeba poznat, aby bylo možné je řešit a bojovat proti nim. K tomu je třeba děti vést od útlého věku, neboť ve stejném věku již tráví čas „online“.

7 Výzkumné šetření se zaměřením na TikTok a žáky 1. stupně ZŠ

Závěrečná kapitola se věnuje smíšenému výzkumnému šetření. V první části je provedena kvantitativní strategie formou dotazníků, mající za cíl objasnit podrobnosti užívání TikToku mezi dětmi 1. stupně základní školy. Cílovou skupinu tvoří žáci 4. a 5. tříd 1. stupně základní školy. Na kvantitativní strategii navazuje strategie kvalitativní formou polostrukturovaných rozhovorů s psychology, mající za cíl objasnit rizikovost tohoto jednání a roli TikToku, coby sociální sítě v psychosociálním vývoji uvedené cílové skupiny.

7.1 Výzkumný problém a hypotézy

Výzkumné šetření zkoumá TikTok jako prostředí rizikového chování žáků 1. stupně základní školy. Tato sociální síť je jednou z nejmladších sociálních sítí posledních let. TikTok svou vizuální stránkou a obsahem láká i nejmladší generace. Pojí se s ním, stejně jako s jinými sociálními sítěmi, řada rizik a ve vztahu k dětem jsou tato rizika o to problematictější. Čím je dítě mladší, tím je jeho schopnost rozlišovat a bránit se proti rizikům menší.

TikTok je sociální sítí, která není kvůli své mladosti na internetovém trhu prozatím dopodrobna prozkoumána odbornými výzkumy. V České republice je významným jménem v rámci této problematiky Kopecký spolu s projektem „E-Bezpečí“.

V současnosti TikTok využívá přibližně půl miliardy uživatelů z celého světa. V roce 2018 byla aplikace TikTok jednou z nejstahovanějších na světě a svou oblibu si drží i v současnosti, a to nejen mezi dospělými, ale zejména mezi dětmi. V prostředí TikToku se objevuje řada problémů, od kybernetické agrese a kyberšikany, přes úniky či cílené nahrávání sexuálně laděného (či přímo pornografického) obsahu, přes různé druhy obtěžování, vydírání, zesměšňování apod. (E-Bezpečí, 2020a, online). Velmi rychle narůstá počet dětských uživatelů TikToku, zároveň tato aplikace oslovuje velmi malé děti, často ve věku 10–12 let, přičemž po překročení hranice 13 let počet aktivních uživatelů klesá (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021, s. 27).

Cílovou skupinu kvantitativní fáze smíšeného výzkumného šetření tvoří záměrně žáci 4. a 5. tříd 1. stupně základní školy. Důvodem je nastavení minimální věkové hranice pro užívání sociální sítě TikTok na 13 let. Do jisté míry je už samotné používání TikToku žáky zmíněných tříd rizikové, protože nenaplnují podmínku věku. Druhým důvodem je

předpoklad, že takto staré děti TikTok používají. Výzkumnice považuje za důležité zdůraznit, že v době realizace vlastního výzkumného šetření byl TikTok pouze mobilní aplikací. V současné době je dostupný i z jiných zařízení (PC, tablet, ...). Pro účely předložené práce bude tedy TikTok pojímán pouze jako mobilní aplikace.

Základem jakéhokoliv výzkumného šetření je stanovení výzkumného problému. Chráska uvádí, že „stanovování problému obvykle začíná tzv. předběžnou teoretickou analýzou“ (Chráska, 2007, s. 12–13). Touto analýzou je myšleno sesbírání co největšího množství informací o zkoumané problematice. Využívá se jak odborná literatura, tak mnohé další zdroje, mezi které lze zařadit i internet a jeho informační databáze. Ondrejko (2017, s. 144) toto tvrzení doplňuje o fakt, že jedním z prvních kroků v rámci provedení výzkumného šetření, je právě stanovení onoho výzkumného problému. Každý vědecký výzkum se začíná u výzkumného problému, který je třeba řešit pomocí vědeckých metod a technik.

Výzkumným problémem je zjištění rizikového chování žáků 4. a 5. třídy 1. stupně ZŠ v prostředí TikToku a současně vlivu na psychosociální vývoj dítěte.

Gavora v „Úvodu do pedagogického výzkumu“ upozorňuje na definování hlavních pojmů výzkumného problému. Tímto krokem výzkumník jednak objasňuje sám sobě, o co mu jde, ale také umožňuje jiným lidem správně pochopit jeho výzkum. Definováním hlavních pojmů je odstraňována rozkolísanost a nejednoznačnost ve výzkumu (Gavora, 2000, s. 29). Z toho důvodu následuje definování hlavních pojmů výzkumného problému předložené práce.

Rizikové chování – neexistuje jedna jediná správná definice. Širůček spolu s Širůčkovou a Mackem definují rizikové chování jako „sociální konstrukt shrnující rozmanité formy chování, které nemusejí být nutně taxativně vymezeny. Jsou však identifikovány jako ty, které způsobují zdravotní, sociální nebo psychologické ohrožení jedince samotného, anebo jeho sociálního okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané“ (Širůček, Širůčková, Macek, 2007, s. 477). Pro účely kvantitativního výzkumného šetření se jím rozumí vybrané formy rizikové chování, viz dotazník.

Žáci 1. stupně základní školy – patří do vývojové etapy mladšího školního žáka. Do pozadí ustupuje hravá činnost, a naopak činností hlavní se stává učení. Žák je nucen podřizovat se požadavkům školy, je mu ukládána řada povinností, mění se jeho denní režim a zčásti i jeho postavení v rodině (Trpišovská, Vacínová,

2006, s. 47). V předkládaném výzkumném šetření je pozornost věnována konkrétně žákům 4. a 5. tříd, tedy dětem ve věku 9 až 11, výjimečně 12 let.

TikTok – TikTok (dříve Musical.ly) je jednou z nejnovějších sociálních sítí, která si získala popularitu mezi mladými lidmi (Axis, 2019, s. 3). Pro účely kvantitativního výzkumného šetření se jím rozumí pouze sociální síť/aplikace mobilní.

Psychosociální vývoj – spadají do něho proměny osobnostních charakteristik a mezilidských vztahů, respektive sociální pozice. Značně je ovlivněn vnějšími faktory, zejména sociokulturními. Například jde o působení rodiny, ale i dalších sociálních vrstev a skupin, do nichž jedinec patří (Wedlichová, 2010, s. 6–7). Pro účely předloženého výzkumného šetření je pozornost věnována psychickému vývoji se zaměřením na tuto hlavní oblast.

Cílem výzkumného šetření je zjistit rizikovost chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ v prostředí TikTok a současně objasnit vliv TikToku na psychosociální vývoj žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ.

V rámci kvantitativně orientované výzkumného šetření je třeba k výzkumnému problému a výzkumnému cíli formulovat hypotézy. Hypotézy označují operacionalizované předpoklady. Je to pokus najít ukazatele schopné potvrdit, nebo zamítnout naše předpoklady (Ondrejko, 2017, s. 148). Hypotéza je vědeckým předpokladem, je tedy vyvozená z vědecké teorie. Z toho, co je o daném problému teoreticky zpracováno. Může se stát, že o daném jevu není dostatečně rozvinutá teorie. V tom případě se hypotézy vyvozují ze všeobecnější teorie. Výzkumník vystupuje „o jedno poschodí výš“ (Gavora, 2000, s. 50).

Pro představené výzkumné šetření byly stanoveny následující hypotézy:

H1: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ mající veřejný profil na TikToku se častěji setkávají s rizikovými jevy než ti, kteří mají neveřejný profil.

Z online průzkumu „Bud' safe online“ vyplývá, že 52 % respondentů, kterými byly české a slovenské děti pohybující se v online světě, má profil na TikToku, ale až 35 % z nich neví, že jejich profil je ve výchozím nastavení veřejný. Dále vyplynulo, že 22 % respondentů neví, jak přepnout svůj účet na soukromý a 30 % vadí, že jejich profil je v základním nastavení veřejný (Vohanková, 2021, online). Orság pod vedením doc. Mgr. Kopeckého, Ph.D., který je mimo jiné spoluzakladatelem projektu „E-Bezpečí“, zkoumal fenomén TikToku u žáků 2. stupně ZŠ. V rámci výzkumného

šetření došel na základě sesbíraných dat k závěru, že s rizikovými jevy se na TikToku setkalo 7,7 % respondentů. Jednalo se zejména o kyberšikanu, sexting, urážení od ostatních uživatelů, nabádání k provedení nebezpečných výzev, fyzické sledování, urážky a pomluvy (Orság, 2020, s. 70). Na základě těchto zjištění lze vyslovit předpoklad, že veřejné profily se častěji setkají s rizikovými jevy, protože zde velkou roli hraje právě anonymita, kterou pachatelé v online prostředí mají.

H2: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ komunikující na TikToku s neznámými lidmi jsou častěji vystaveni rizikovým jevům než žáci komunikující pouze s lidmi, které znají.

Děti běžně komunikují v kyberprostoru s lidmi, u kterých nemají ověřenou identitu a neznají je osobně. Tomuto kontaktu jsou uzpůsobeny zejména sociální sítě umožňující dětem být v kontaktu s jinými lidmi či dospělými. Z výzkumného souboru čítajícího 5 675 respondentů přiznala komunikaci s cizími lidmi více jak polovina dotázaných dětí (50,50 %) (Kopecký, Szotkowski a Dobešová, 2021, s. 41). Kopecký a kolektiv v rámci problematiky utajování vzájemné komunikace v prostředí internetu pomocí výzkumného šetření došel k závěru, že 22,57 % dětí potvrdilo, že byli svým internetovým přítelem požádáno o utajení jejich vzájemné komunikace. Tento požadavek často vznáší sexuální predátoři, je to součástí jejich manipulace, nicméně tento požadavek může vznést i samotné dítě (Kopecký, Szotkowski a Dobešová, 2021, s. 89). Na základě představeného výzkumného šetření je hypotéza postavena na předpokladu, že kontakt s cizími lidmi na sociálních sítích s sebou nese větší riziko setkání, například s kybergroomingem apod.

H3: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ používající TikTok jsou častěji ohroženi problémy duševního zdraví než ti, kteří TikTok nepoužívají.

Časopis „NC Medical Journal“ se v jednom ze svých článků zabýval vlivem sociálních médií na duševní zdraví mládeže. Mnoho výzkumných šetření zkoumalo, zda souvisí s používáním sociálních médií i častější výskyt různých problémů duševního zdraví, včetně deprese, obav o vzhled, poruch příjmu potravy apod. Obecné poznatky z těchto výzkumů byly smíšené, nicméně mnohé odhalily sice malý, ale významný negativní vliv sociálních médií na duševní zdraví mládeže (Nesi, 2020, online). Na základě tohoto článku je ve vlastním výzkumném šetření vysloven předpoklad, že žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ budou častěji ohroženi problémy duševního zdraví. Důvodem je rovněž méně zkušeností této věkové kategorie a její větší zranitelnost a důvěřivost oproti časopisem zkoumané mládeži.

H4: Dívky ze 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ jsou častěji vystaveny rizikovým jevům na TikToku než chlapi ze 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ.

Studie Kopeckého nesoucí název „Kybergrooming, nebezpečí kyberprostoru“ konstatuje, že oběťmi tohoto typu manipulace jsou zpravidla děti a mládež nejčastěji ve věku 11–17 let. Častějšími oběťmi jsou dívky (Kopecký, 2010, s. 3–4). Výzkumné šetření z roku 2012 se věnovalo problematice rizikové komunikace, a to již po třetí. Účastnilo se ho 10 830 respondentů ve věku 11–17 let. Výzkumný soubor tvořilo 52,34 % chlapců a 47,66 % dívek. Toto věkové období bylo rozděleno do dvou kategorií: 11–14 let a 15–17 let. Z výzkumného šetření vyplývá, že s některou z forem či projevů kyberšikany se setkalo 56,53 % českých dětí (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2012, s. 10–15). Přehledová studie nesoucí název „Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky“ analyzuje vybrané výzkumné studie volného času ze zahraniční a české provenience s relací k tématům sociální pedagogiky. Z jednoho z výzkumů vyplývá, že počítače, a především jejich rozmanité spektrum aplikací přináší mládeži a dětem příležitost pro zábavu a též komunikaci s přáteli, a tudíž hrají v portfoliu volnočasových aktivit významnou roli (Kolaříková, Němec, 2017, s. 13). Dle výzkumu Žumárové jde o v průměru až od dvě až tři hodiny denně, které děti tráví u počítače. Komunikaci prostřednictvím sociálních sítí preferují zejména dívky, nicméně obě pohlaví si neuvědomují plně rizika spojená se zveřejňováním fotografií nebo s internetovou komunikací s neznámými lidmi (Žumarová, 2014; In: Kolaříková, Němec, 2017, s. 13). Na základě uvedených výzkumných šetření je vyslovena hypotéza v tomto znění s předpokladem, že dívky budou častěji vystaveny rizikům skrze jejich častější aktivitu na sociálních sítích.

H5: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ mají větší zkušenosti s výzvami než s tzv. „killingstalkingem“.

Výzvy tvoří na TikToku značnou část obsahu, jak bylo řečeno v kapitole 4.1. Jednou z nejrizikovějších výzev poslední doby objevující se na internetu (rovněž na TikToku) je „Choking Game Challenge“. Má mnoho variant a také označení např. space monkey, purple dragon, blackout game atd. Výzva je spojena s různými druhy dobrovolného škrcení. Uživatelé se snaží dosáhnout libého pocitu, který následuje po uvolnění krevního oběhu. V důsledku tohoto jednání bylo zmařeno již nespočet lidských životů jak z Evropy, tak USA a dalších zemí (E-Bezpečí, 2020a, online). Projekt E-Bezpečí se dále věnoval nebezpečným výzvám v online prostředí formou naučného

videa. Upozorňuje v něm na fakt, že tyto nebezpečné výzvy nabádají k nebezpečnému chování, které může způsobit uživatelům internetu (především dětem a dospívajícím) vážnou zdravotní újmu. Tyto výzvy se šíří na oblíbených platformách, mezi které patří i TikTok. Kromě zmíněné „Choking Game Challenge“, která je nejnebezpečnější, jde například o „Tide Pod Challenge“, ve které jde o nabádání k polykání barevných kapslí určených na praní prádla. Kapsle však obsahují celou řadu toxických chemikálií (E-Bezpečí, 2021, online). „Killingstalking“ je označením pro „umělecká videa“ zachycující chlapce, dnes už i dívky, kteří si vzájemně přikládají nože na hrdla či předstírají vzájemné týrání. Inspirace je zjevná ve stejnojmenném manga-komixu „Killing Stalking“ pojednávající o sadistickém vrahovi (E-Bezpečí, 2020b, online). Na základě zmíněných výzkumu a informací je vysloven předpoklad, že s výzvami se děti 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ setkaly častěji, neboť samotných výzev se na TikToku objevuje více, co do množství, tak do různých druhů výzev. Killingstalking je na TikToku spojován s cosplayem, je tedy zaměřen na užší cílovou skupinu než zmíněné výzvy.

Cílovou skupinou kvalitativní fáze výzkumného šetření tvoří odborníci z oboru psychologie. Důvodem je cíl výzkumného šetření, tedy objasnění vlivu TikToku na psychosociální vývoj žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ.

Vzhledem ke smíšenému výzkumnému šetření je třeba blíže si charakterizovat také kvalitativní výzkumné šetření. Hendl (2016, s. 47–48) uvádí, že někteří metodologové kvalitativní výzkum pojmají pouze jako doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií. Jiní jej vnímají naopak jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k vědě. Postupem času si i kvalitativní výzkum získal rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Hendl, 2016, s. 46). Gavora (2000, s. 142) toto tvrzení doplňuje o hlavní rysy kvalitativního výzkumného šetření, kterými jsou dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis.

Výzkum kvalitativní se tedy od výzkumu kvantitativního liší již od filozofického základu. Filozofickým základem kvantitativního výzkumného šetření je existence jedné objektivní reality, světa venkovního, jenž nezávisí na našich citech a přesvědčení, tedy pozitivismus. Opakem je výzkumné šetření kvalitativní, to je postaveno na existenci více

realit. Podle toho, jak je skupiny nebo jednotlivci vymezují. Filozofickým základem tohoto smýšlení je fenomenologie. Tento směr zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí (Gavora, 2000, s. 33).

V rámci kvalitativně orientované výzkumného šetření je třeba k výzkumnému problému a výzkumnému cíli formulovat výzkumné otázky. Švaříček, Šed'ová a kolektiv konstatují, že „výzkumné otázky jsou jádrem každého výzkumného šetření. Plní dvě základní funkce. Za prvé pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu s předem stanovenými cíli. Za druhé ukazují cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být nejen v souladu se stanovenými cíli, ale i výzkumným problémem. Lze říci, že představují další konkretizování a zúžení výzkumného problému“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 69).

Pro objasnění vlivu TikToku na psychosociální vývoj žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ jsou zformulovány následující výzkumné otázky.

VO1: Jakou roli sehrávají sociální sítě v psychosociálním vývoji dítěte?

VO2: Jaké jsou biopsychosociální projevy fungování dětí na sociálních sítích se zaměřením na TikTok?

VO3: Jaké jsou dopady rizikového užívání sociální sítě TikTok?

7.2 Strategie a metody výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření je zvoleno výzkumné šetření smíšené. Hendl definuje smíšené výzkumné šetření jako obecný přístup, v rámci něhož se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigmaty (Hendl, 2008, s. 58–59).

První část výzkumného šetření je postavena na kvantitativně orientovaném výzkumu. Společenskovědní metodologie odvozuje často označení „kvantitativní výzkum“ od toho, že tento typ výzkumu zahrnuje velký počet, tj. velká kvanta respondentů. Nejedná se však o charakteristiku klíčovou, nýbrž o jeden z obvyklých znaků těchto šetření. Kvantitativní výzkumná strategie především odkazuje na způsob práce s daty, na jejich číselné vyjádření neboli kvantifikaci, které je spojeno jak se způsobem měření empirické reality, tak se způsobem analýzy (Novotná, Špaček, Jantulová Šťovíčková, 2019, s. 95).

Chráška (2016, s. 11) upozorňuje, že pedagogický výzkum musí splňovat následující fáze, aby mohl být určitým způsobem efektivní:

1. stanovení problému;
2. formulace hypotézy;
3. testování (ověřování, verifikace) hypotézy;
4. vyvození závěrů a jejich prezentace.

Stanovení problému spolu s formulací hypotézy bylo již provedeno v předešlé podkapitole. Testování hypotézy a vyvození závěrů spolu s jejich prezentací bude teprve následovat v dalších podkapitolách.

V rámci kvantitativního výzkumného šetření byl jako metoda sběru dat zvolen dotazník. Podle Gavory (2000, s. 99) samotné slovo „dotazník“ nasvědčuje spojení s „dotazováním“, s otázkami. Jde o způsob písemného kladení otázek s následným získáváním písemných odpovědí.

Z hlediska potřeby výzkumného šetření byl sestaven dotazník nestandardizovaný vlastní konstrukce (viz Příloha A). S dotazníkem byl proveden předvýzkum ověřující, zda respondenti rozumí zadání a jsou schopni na jednotlivé položky odpovědět. Předvýzkum byl proveden s dvaceti žáky ze 4. a 5. tříd základní školy. Na základě průběhu a následných na půl vyplněným dotazníku, byla poupravena metodika vedení dotazníkového šetření.

Dotazník je složen z předmluvy, tří částí a poděkování. Celkem se dotazník skládá z dvaceti čtyř otázek. První dvě otázky jsou určeny pro všechny respondenty. Současně druhá otázka respondenty dělí na dvě skupiny. První skupinou jsou žáci používající aplikaci TikTok, těm jsou k vyplňování určeny otázky číslo 1–14. Druhá skupina je tvořena žáky, kteří TikTok nepoužívají. Těm jsou k vyplňování určeny otázky 1–2 a poté 15–21. Poslední sadu otázek 22–24 týkající se demografických informací o respondentech vyplňují všichni žáci. Dotazník je tedy sestaven následovně:

Část I: TikTok

Část II: Doplnující informace

Část III: Základní informace

První část dotazníku směřuje přímo k samotné aplikaci TikTok. Skládá se z osmi uzavřených (Q1, Q2, Q3, Q4, Q6, Q9, Q11, Q12) a čtyř otevřených (Q5, Q7, Q10, Q14) otázek, u zbývajících dvou položek je vytvořena mřížka výběru z možností (Q8, Q13).

Uzavřené otázky zjišťují v úvodu základní informace týkající se užívání aplikace TikTok. Zda respondent aplikaci zná, používá, jak má nastavený účet, jak často TikTok používá a kolik času na něm denně stráví (Q1–Q5). Následná část je zacílena na rizikovitost TikTok. Otázky zjišťují, zda respondent komunikuje s cizími lidmi, popř. jak často, jak se cítí po prohlížení příspěvků na TikTok (Q6, Q7). První mřížka výběru z možností (Q8) je zaměřena na pojetí sebe sama ve srovnání s tvůrci na TikTok, respektive na ohrožení problému duševního zdraví. Mřížka je složena z následujících tvrzení vztahujících se k TikTok: „Nejsem dost dobrý/á jako ostatní“, „Nejsem dost hezký/á jako ostatní“, „Nejsem dost oblíbený/á jako ostatní“, „Nejsem dost štíhlý/á jako ostatní“, „Nemám tolik kamarádů jako ostatní“. Na každé tvrzení respondent odpovídá „ano/ne“ podle toho, jestli se tak cítí/necítí po prohlížení příspěvků na TikTok. Závěrečná sada otázek v druhé části dotazníku je věnována setkání s vybranými rizikovými jevy na TikTok (Q9–Q14). Konkrétně se dotazník doptává na setkání s nebezpečnými výzvami, sextingem, kyberstalkingem, kybergroomingem, kyberšikanou a killingstalkingem. U uzavřených otázek (Q9, Q12) a druhé mřížky výběru z možností (Q13) má respondent na výběr z následujících možností: „ano, opakovaně“, „ano, více než jednou“, „ano, ale pouze jednou“, „ne, nesetkal/a“. Otevřená otázka Q10 je dobrovolná a zjišťuje název nebo typ konkrétní výzvy, se kterou se respondent setkal. Uzavřená otázka Q11 se doptává na vlastní zkušenost s vyzkoušením výzvy, tedy jestli respondent sám nějakou výzvu vyzkoušel či nikoliv. Respondent má na výběr ze tří možností: „ano, ale pouze jednou“, „ano, více než jednou“, „ne, nevyzkoušel/a“. Poslední otevřená otázka druhé části je dobrovolná a ptá se na setkání s jinými rizikovými jevy než těmi, které jsou uvedeny v Q13.

Druhá část počínaje mřížkou výběru z možností (Q15) následovaná šesti otevřenými (Q16, Q17, Q18, Q19, Q20, Q21) otázkami je určena, jak již bylo vysvětleno, pouze respondentům, kteří TikTok nepoužívají. Otázky míří do oblasti problémů duševního zdraví. Mřížka výběru z možností je složena stejně jako v případě Q8 z následujících tvrzení: „Nejsem dost dobrý/á jako ostatní“, „Nejsem dost hezký/á jako ostatní“, „Nejsem dost oblíbený/á jako ostatní“, „Nejsem dost štíhlý/á jako ostatní“, „Nemám tolik kamarádů jako ostatní“. Na každé toto tvrzení respondent odpovídá „ano/ne“ podle toho, jestli se takto někdy cítí/necítí. Navazující otevřené otázky jsou dobrovolné. Pokud respondent uvede u některého ze zmíněných tvrzení „ano“, v otevřených otázkách má možnost napsat, v jakých situacích se takto cítí.

Poslední část dotazníku je věnována základním údajům o respondentech. Je složena z jedné uzavřené (Q22) a dvou otevřených (Q23, Q24) otázek doptávajících se na respondentovo pohlaví, věk a navštěvovanou třídu na základní škole.

Pro zjištění výsledků kvantitativního výzkumného šetření a následnou verifikaci výzkumných hypotéz je využit program zvaný „JASP“ a zejména jeho „T-testy“. JASP je bezplatný statistický program umožňující standartní a pokročilejší statistické techniky (Goss-Samson, 2018, online). V souvislosti s použitím statistického programu je třeba blíže vysvětlit pojem „test významnosti“ a „statisticky významný vztah“, se kterými je v rámci verifikací hypotéz operováno. Pomocí statistických testů významnosti je ověřováno, zda mezi proměnnými existuje vztah, respektive statisticky významný vztah. Jestliže výzkumník dojde k závěru, že určitý výsledek výzkumného šetření je statisticky významný, má se tím na mysli, že je velmi nepravděpodobné, že by to bylo způsobeno pouhou náhodou (Chráška, 2016, s. 63).

Ve statistických testech významnosti má rozhodnutí vždy charakter pravděpodobnostní. Pravděpodobnost, že bude nulová hypotéza, tedy tvrzení, že se od sebe průměry neodlišují, neoprávněně odmítnuta se nazývá „signifikance“ (významnost). Při realizaci testů významnosti výzkumník rozhoduje, jak velké riziko chyby je v dané výzkumné situaci ještě přijatelné. Jedná se o tzv. „hladinu významnosti“ (Chráška, 2016, s. 63). V praxi se obvykle volí hladina významnosti (HV, *significance level*, označována jako α -level) HV = 0,05 neboli 5% riziko chyby. Z čehož vyplývá i následující pravidlo pro induktivní statistiku:

- Vysoká hladina významnosti (tj. $\alpha > 0,05$) – drží se nulová hypotéza.
- Nízká hodnota významnosti (tj. $\alpha \leq 0,05$) – zamítá se nulová hypotéza (Mareš, Rabušic, Soukup, 2015, s. 227).

Jak již bylo zmíněno, k verifikaci hypotéz jsou použity v rámci JASPU T-testy. T-testy jsou parametrické testy významnosti, což znamená, že mají určitý předpoklad. T-test předpokládá, že proměnná, se kterou výzkumník pracuje, pochází z normálně rozložené populace. Pokud jsou o tomto rozložení vážné pochybnosti, je třeba použít alternativní, tzv. „*distribution-free*“ test neboli neparametrický test. Test nezávislý na rozložení proměnné. Pro parametrický T-test je neparametrickou alternativou tzv. „Mannův-Whitneyův“ test. Pokud v obou druzích testu dojde výzkumník k témuž závěru, je vše v naprostém pořádku (Mareš, Rabušic, Soukup, 2015, s. 225–226). Při vyhodnocování hypotéz je též použit „Paired Samples T-test“. Tento test lze použít

v případě, že jsou zkoumané skupiny na sobě nezávislé. Typickým příkladem je příslušnost k pohlaví. Respondent může být pouze v ženské nebo mužské skupině, nikoliv v obou (Goss-Sampson, 2018, online).

Prvním krokem nezbytným k analýze dat dotazníku vlastní konstrukce v souvislosti s vyhodnocováním ve statistickém programu, kterým je JASP, je třeba provést operacionalizaci sledovaných proměnných. „Sociologická encyklopedie“ (Buriánek, 2017, online) definuje operacionalizaci jako převod výzkumného problému do testovatelné podoby. V užším pojetí je tím myšlen proces transformace pojmů do podoby empirických indikátorů, znaků. Zjednodušeně řečeno jsou převáděny pojmy hypotézy na objektivně měřitelné znaky. Následuje operacionalizace sledovaných proměnných předložené diplomové práce:

Chlapec/dívka: Dítě buď narozené jako dívka nebo jako chlapec. V dotazníku viz položka číslo 22.

Žák 1. stupně ZŠ: Osoba plnící povinnou školní docházku na základní škole od čtvrté do páté třídy. Chlapci a dívky ve věku 9–11, popř. 12 let. V dotazníku viz položka číslo 23 a 24.

TikTok: Mobilní aplikace a sociální síť nesoucí tento název. V dotazníku viz položka číslo 1 a 2.

Setkávání s rizikovými jevy: Setkání na TikToku s následujícími jevy – kyberstalking, kybergrooming, kyberšikana, sexting, nebezpečné výzvy, killingstalking. V dotazníku viz položka číslo 12 a 13.

Veřejný/soukromý účet: Nastavený profil na TikToku jako veřejný/soukromý. V dotazníku viz položka číslo 3.

Neznámí lidé: Lidé, které žáci 4. a 5. tříd znají pouze z TikToku. Nikdy se s nimi neviděli ve světě reálném. V dotazníku viz položka číslo 6.

Problémy duševního zdraví: Pocity dítěte, které se cítí nebýt dost hezké, hubené, oblíbené, štíhlé jako ostatní. V dotazníku viz položka číslo 8 a 15.

Setkávání s výzvami: Určitý formát videa, nabádající ostatní k napodobování obsahu. V dotazníku viz položka číslo 9 a 11.

Setkávání s killingstalkingem: Setkání s videi zachycující chlapce či dívky, vzájemně si přikládající nože na hrdla, předstírající vzájemné týrání apod. V dotazníku viz položka číslo 12 a 13.

Položky číslo 4, 5, 7, 10, 14, 16, 17, 18, 19 a 20 jsou vytvořeny pro zajímavost a doplnění dotazníku. Položky číslo 4 a 5 se doptávají na frekvenci, s jakou žáci 4. a 5. tříd TikTok používají. Položka číslo 7 z jiného úhlu pohledu doplňuje položku číslo 8. Položka číslo 10 zjišťuje pro zajímavost název či typ konkrétní výzvy, s jakou se žáci 4. a 5. tříd setkali. Položka číslo 14 doplňuje pro zajímavost položku číslo 13. Položky číslo 16–21 pro zajímavost zjišťují, kdy se žáci 4. a 5. tříd setkávají s pocity vyvolávajícími problémy duševního zdraví.

Data získána prostřednictvím dotazníkové šetření jsou přepsána do Google Formuláře a následně předpřipravena v Microsoft Excelu. V takzvané fázi „preprocesingu“ je provedena kontrola dat a jejich kódování, nezbytné pro následnou statistickou analýzu. Kódováním se rozumí zjednodušení proměnných na číselné kódy tak, aby s nimi vybraný statistický program dokázal správně pracovat.

Druhá část výzkumného šetření je založena na kvalitativně orientovaném výzkumu. Podle Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 24) a kolektivu je podstatou kvalitativního výzkumu do široka rozproštěný sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Současně nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, která byla již předem vybudována. Cílem je prozkoumat do hloubky definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.

Fáze, které musí každý výzkum splňovat, se z části překrývají s fázemi zmíněnými u kvantitativně orientovaného výzkumného šetření. Hendl (2016, s. 38–39) první fázi označuje jako fázi přípravy, která v sobě zahrnuje kromě vymezení problému, vymezení účelu výzkumu a výzkumných otázek. Nejdůležitějším krokem je pak plán výzkumu. V této fázi je navrhován celý výzkum, uvažujeme o výběru zkoumaných objektů, děláme rozhodnutí o podrobnostech výzkumu. Také určujeme, kde a kdy výzkum provedeme, s kým se setkáme, koho budeme pozorovat nebo oslovovat. Volí se rovněž v závislosti na metodologické orientaci výzkumníka určité metody sběru dat. Třetí fázi je samotné provedení studie. Hlavním bodem je sběr dat a jejich analýza s cílem zodpovědět výzkumné otázky. Závěrečným krokem je zpráva o výsledcích výzkumu završující badatelskou činnost.

Příprava spolu s plánem výzkumu byla již provedena v předešlé podkapitole a úvodu práce. Provedení studie a zpráva o výsledcích výzkumu dostane prostor až v následující části práce.

V rámci kvalitativního výzkumného šetření byl jako metoda sběru dat zvolen polostrukturovaný rozhovor. Zandlová (2019, s. 322) popisuje polostrukturovaný rozhovor jako rozhovor mající částečně připravenou strukturu. To v praxi znamená, že si výzkumník připraví tematické okruhy nebo širší otázky. Na ty se během rozhovoru ptá. „Guide list“ může mít podobu buď rámcové tematické osnovy rozhovoru, nebo jasně formulovaných a přesně seřazených otázek, a to dle povahy výzkumného problému nebo praxe v určitém oboru. Pokud odpověď na položenou otázku není jasná, výzkumník se dále doptává, dokud odpovědi přesně neporozumí.

Pro potřeby kvalitativního výzkumného šetření byl sestaven polostrukturovaný rozhovor čítající dvanáct otázek. Následující tazatelské otázky položené během rozhovorů vychází ze stanovených výzkumných otázek a slouží k jejich zodpovězení. Tazatelské otázky číslo 1–3 zodpovídají první výzkumnou otázku. Otázky číslo 4 a 5 zodpovídají druhou výzkumnou otázku a třetí výzkumná otázka je zodpovídána tazatelskými otázkami číslo 6–12.

TO1: Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

TO2: Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

TO3: Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

TO4: Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

TO5: Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

TO6: Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

TO7: Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

TO8: Jak podle Vás může setkání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

TO9: Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

TO10: Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

TO11: Jestliže dítě pociťuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

TO12: Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Tazatelskými otázkami jsou zjišťovány biopsychosociální projevy fungování dětí na sociálních sítích se zaměřením na TikTok. Pozornost je směřována také na roli sociálních sítí v psychosociálním vývoji dítěte obecně. V neposlední řadě jsou zjišťovány dopady rizikového užívání sociální sítě TikTok.

Všechny rozhovory jsou zaznamenány pomocí diktafonu a následně přepsány a zpracovány do písemné podoby. Přepsané rozhovory jsou součástí práce v přílohách (viz Příloha B, Příloha C, Příloha D, Příloha E, Příloha F, Příloha G, Příloha H). Zvolenou metodou k vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů je technika otevřeného kódování následovaná interpretací analyzovaných dat.

Otevřené kódování se pro svou jednoduchost používá ve velmi široké škále kvalitativních projektů. Smyslem této techniky jsou operace, pomocí kterých jsou údaje z rozhovorů rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Vzniklým jednotkám jsou přiděleny kódy/jména vystihující fragmenty textu. Jednotkou může být jedno slovo, sekvence slov, ale i odstavec (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 211).

V předloženém výzkumném šetření je otevřené kódování provedeno ručně. Výzkumnice si všechny rozhovory v tištěné podobě podrobně prošla a zakódovala. Kódy jsou ve většině případů přiřazeny, s ohledem k výzkumnému problému, k celým odstavcům či souvětím.

7.3 Sběr dat a výzkumný vzorek

Sběr dat pro potřebu kvantitativně orientovaného výzkumného šetření probíhal mezi prosincem 2021 a únorem 2022. Vzhledem k nízkému věku cílové skupiny byl sběr dotazníků prováděn výzkumnicí osobně, nikoliv elektronicky. Takto dlouhé časové rozmezí bylo způsobeno komplikovanou komunikací se školami. V první vlně byly školy opakovaně kontaktovány přes email, vždy buď ve směru k řediteli či jiné odpovědné

osobě. To se však jevílo jako zbytečné, školy odpověděly v mizivém procentu. V druhé vlně byly školy obvolávány. Značná část odmítla výzkumné šetření bez udání důvodu, druhá polovina jej odmítla skrze covidovou situaci. Malé procento s výzkumným šetřením souhlasilo, a právě v těchto školách bylo dotazníkové šetření realizováno. Z oslovených šedesáti pěti škol spolupráce proběhla pouze s osmi.

Jak již z názvu celé práce vyplývá, cílovou skupinou kvantitativního výzkumného šetření se stali žáci prvního stupně základní školy, konkrétně žáci 4. a 5. tříd. Důvodem pro zvolení této věkové kategorie je za první fakt, že minimální věková hranice pro užívání TikToku je nastavena na 13 let, a za druhé předpoklad, že i žáci 4. a 5. tříd, tedy děti ve věku 9–11, popř. 12 let, budou mít s touto sociální sítí nějakou zkušenost.

Výběr respondentů, tedy základních škol, proběhl na základě výběru záměrného. Gavora (2000, s. 64) konstatuje, že výzkumník někdy nemůže uskutečnit výběr náhodný. V tom případě přichází na řadu výběr záměrný. Ten je prováděn na základě určení relevantních znaků, tj. těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro dané zkoumání. V případě této práce se jedná o skutečnost, že respondent chodí do 4. nebo 5. třídy na základní školu.

Výzkumného šetření provedeného prezenčně na základních školách se zúčastnilo 385 respondentů. Po provedeném předvýzkumu byla změněna metodika dotazníkové šetření. Zprvu byly po úvodních pokynech dotazníky rozdány. Každý respondent vyplňoval dotazník samostatně, kdykoliv mohl zvednout ruku a na cokoli se doptat. Po předvýzkumu a konzultaci s pedagogem se ukázalo, že tato věková kategorie není schopná dotazník sama vyplnit. Děti byly buď nepozorné, líné nebo se bály zeptat, i když otázce nerozuměly. Po tomto zjištění byly před rozdělením dotazníků požádány o spolupráci pedagogové nacházející se ve třídě. S žáky, kteří TikTok používají, dotazník vyplňovala výzkumnice otázku po otázce tak, aby vizuálně zkontrolovala, že mají vše vyplněno. Současně žákům například rizikové jevy více popisovala a uváděla příklady konkrétních situací, aby si daný jev žáci dokázali představit. Žáci, kteří TikTok nepoužívají, byli kontrolováni vizuálně učitelem. Tento postup se velice osvědčil. Změna vedení dotazníkového šetření zajistila 100% návratnost dotazníků, jež jsou validním výzkumným vzorkem.

V následujících přehledových tabulkách jsou uvedeny charakteristiky výzkumného vzorku.

Tabulka 2 – Struktura respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Chlapci	201	47,7 %
Dívky	184	52,3 %

Výzkumného šetření se zúčastnilo 385 respondentů. Z toho celkem 201 chlapců – žáků 4. a 5. tříd základní školy a celkem 184 dívek – žákyň 4. a 5. tříd základní školy. Rozložení dle pohlaví je tedy téměř vyrovnané.

Tabulka 3 – Struktura respondentů dle věku

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
9	80	20,8 %
10	179	46,5 %
11	116	30,1 %
12	10	2,6 %

Výzkumné šetření je z věkového hlediska zastoupeno žáky ve věku 9–12 let. Nejpočetnější skupinou jsou žáci ve věku 10 let (46,5 %). Následují žáci ve věku 11 let (30,1 %). Početně na třetím místě jsou žáci ve věku 9 let (20,8 %). Žáci ve věku 12 let tvoří značnou menšinu (2,6 %) výzkumného vzorku. Tato věková kategorie nebyla záměrnou cílovou skupinou výzkumného šetření, jde o žáky mající odklad, případně žáky opakující ročník.

Tabulka 4 – Struktura respondentů dle navštěvované třídy

Třída	Absolutní četnost	Relativní četnost
4	187	48,6 %
5	198	51,4 %

Z 385 respondentů navštěvuje čtvrtou třídu na základní škole 187 žáků (48,6 %) a pátou třídu na základní škole navštěvuje 198 žáků (51,4, %). Na první pohled je zřejmé, že obě skupiny jsou poměrně vyrovnané, žáci z páté třídy mají jen nepatrnou převahu.

Tabulka 5 – Struktura respondentů dle studované základní školy

Název školy	Absolutní četnost	Relativní četnost
ZŠ Kunvald	20	5,2 %
ZŠ Velký Osek	63	16,4 %
ZŠ Žamberk, 28. října	45	11,7 %
ZŠ Žamberk, Nádražní	72	18,7 %
ZŠ Letohrad	45	11,7 %
ZŠ Nádražní Česká Třebová	62	16,1 %
ZŠ Ústecká Česká Třebová	54	14 %
ZŠ Klášterec nad Orlicí	24	6,2 %

Výzkumného šetření se zúčastnilo 8 základních škol. Nejpočetněji se zapojila ZŠ Žamberk, Nádražní, a to se 72 žáky (18,7 %). Téměř shodným počtem 63 a 62 žáků se zapojily základní školy z Velkého Oseku (16,4, %) a České Třebové (16,1 %). Základní škola Ústecká opět v České Třebové se zapojila s 54 žáky (14 %). Shodným počtem 45 žáků se zapojily školy ZŠ Žamberk, 28. října a ZŠ Letohrad (11,7, %). S nejmenším počtem žáků se zapojily základní školy v Kunvaldu s 20 žáky (5,2 %) a v Klášterci nad Orlicí s 24 žáky (6,2 %). Počty žáků zapojených do výzkumného šetření jsou ovlivněny velikostí základních škol. V případě škol, které přispěly větším dílem, šlo o školy nacházejících se ve městech. Naopak zmíněný Kunvald a Klášterec nad Orlicí jsou školy vesnické.

Pro účely kvalitativně orientovaného výzkumného šetření probíhal sběr dat v březnu 2022. Rozhovory byly provedeny během tří týdnů. Za psychology bylo ve většině případů dojížděno do jejich pracoviště. V jednom případě byl rozhovor kvůli covidové situaci proveden online. Kvalitativního výzkumného šetření se zúčastnilo sedm psychologů. Jednotlivé rozhovory trvaly mezi 20–40 minutami. Každý psycholog měl týden před konáním rozhovoru k dispozici materiály týkající se TikToku. Výzkumnice předpokládala, že ne všichni budou aplikaci znát natolik, aby o jejím vlivu mohli mluvit. Z toho důvodu byla pro psychologii zpracována prezentace. Prezentace obsahovala nejen základní údaje o aplikaci, ale zejména rizikové jevy, jež se na ní vyskytují spolu s videoukázkami. Psychologům byla dále poskytnutá teoretická část diplomové práce, zejména kapitoly pojednávající o nástrahách na sociálních sítích a negativních jevech spojených s TikTokem. Cílem tohoto kroku bylo předejít případné neznalosti ze strany odborníků z důvodu novosti TikToku.

Cílovou skupinou kvalitativního výzkumného šetření se stali psychologové. Důvodem pro zvolení těchto odborníků je znění výzkumného problému. Předpokladem je, že zvolená cílová skupina je schopna zhodnotit vliv rizikového chování v prostředí TikToku na psychosociální vývoj dítěte.

Výběr informantů byl stejně jako v případě dotazníkového šetření záměrný. Podmínkou bylo absolvování pětiletého studia v oboru psychologie. Záměrný výběr proběhl s pomocí PhDr. Jana Huberta, který se výzkumného šetření sám zúčastnil, ale také pomohl zkontaktovat další kolegy z oboru. Ostatní psychologové byly kontaktovány výzkumníci. Před zahájením každého rozhovoru byl odborník dotázán, zda souhlasí s nahráním rozhovoru a uvedením jména ve výzkumném šetření, s čímž souhlasili všichni. K zaznamenání rozhovorů byl použit diktafon z toho důvodu, aby nebyl průběh rušen ze strany výzkumnice. Rozhovory byly následně přepsány a jsou součástí příloh (viz Příloha B, Příloha C, Příloha D, Příloha E, Příloha F, Příloha G a Příloha H). Pro zachování anonymity konkrétních odpovědí nejsou u rozhovorů uvedena jména psychologů.

V následující přehledové tabulce jsou uvedeni psychologové, s nimiž rozhovor proběhl.

Tabulka 6 – Základní informace o odbornících

Jméno a příjmení	Oblast psychologie	Praxe
Mgr. Andreas Aulich	policejní psychologie	1 rok
Mgr. Gabriela Tabachová	policejní psychologie	21 let
PhDr. Jan Hubert	policejní psychologie	42 let
PhDr. Jan Pokorný	policejní psychologie	17 let
Mgr. Lucie Mačková	školní psychologie/psychoterapeut	10 let
Mgr. Sylvie Tichotová	psychoterapie zaměřená na děti a dospívající	16 let
PhDr. Lenka Vlášková	policejní psycholog/psychologie práce	22 let

Výzkumného šetření se zúčastnilo 7 psychologů. Z hlediska pohlaví mají převahu ženy v počtu 4:3 mužům. Délka praxe se pohybuje u většiny mezi 10–22 lety. Výjimkou je Mgr. Aulich, mající praxi pouze rok, a na druhé straně PhDr. Hubert, mající dvojnásobně dlouhou praxi oproti ostatním odborníkům. Převažující oblastí psychologie je psychologie policejní. To je zapříčiněno záměrným výběrem za spolupráce

PhDr. Huberta, na druhou stranu se tito odborníci ve své praxi setkávají například s důsledky kyberšikany a s důsledky dalších rizikových jevů, jež byly předmětem dotazníkového šetření.

7.4 Výsledky výzkumného šetření

Výsledky kvantitativního výzkumného šetření zjišťují prevalenci rizikového chování v prostředí TikToku za období uplynulých 5 let. Vzhledem k tomu, že TikTok se na mezinárodní trh, a tedy i do České republiky, dostal až v roce 2017. V případě výsledků kvalitativního výzkumného šetření nejsou odpovědi ohraničeny časem s ohledem na zvolenou metodu a stanovené výzkumné otázky. Oproti dotazníkovému šetření umožňují výsledky polostrukturovaných rozhovorů proniknout do hloubky stanoveného výzkumného problému.

Výzkumné šetření dokládá aktivní používání TikToku ze strany dětí, jež nesplňují věkovou hranici stanovenou pro užívání aplikace. Diplomová práce předkládá nejen výsledky týkající se setkání s vybranými rizikovými jevy v prostředí TikToku, ale také popisuje, jaké pocity aplikace v žácích vyvolává a kolik volného času jí věnují. Následně je objasněno, jaký vliv tyto proměnné mají nejen na psychosociální vývoj dítěte, ale i na jeho celkové fungování ve společnosti.

Jak již zaznělo, hypotézy jsou verifikovány pomocí T-testů. Sledovanou hodnotou pro přijetí či zamítnutí hypotézy je pak zmíněná signifikance. Prvním krokem je použití „Independent-Samples T-testu“, který slouží k porovnání dvou průměrů pocházejících z výběrového souboru. Druhým krokem je aplikace „Mann-Whitneyova testu“ viz strategie a metody výzkumného šetření. Je třeba upozornit na provedený krok v případě třetí hypotézy. Před její verifikací byla data z otázek 8 a 15, tedy otázek týkajících se ohrožení problému duševního zdraví, v Microsoft Excelu sloučena do jedné proměnné. Sloučení umožnilo vyhodnocení hypotézy rovněž prostřednictvím Independent-Samples T-testu. Verifikace je tím přehledná sama o sobě a zapadá i do komplexu ostatních hypotéz vyhodnocených pomocí testů významnosti. V případě verifikace poslední hypotézy je použit T-test pro párová data neboli „Paired-Samples T-test“.

H1: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ mající veřejný profil na TikToku se častěji setkávají s rizikovými jevy než ti, kteří mají neveřejný profil.

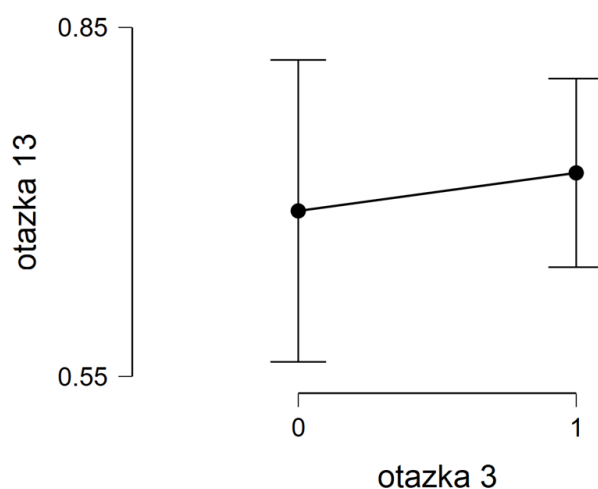
Tabulka 7 – Verifikace H1

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p
Otázka č. 13	Student	-0.434	170	0.332
	Mann-Whitney	2911.500		0.333

Pozn.: Alternativní hypotéza u všech testů uvádí, že skupina 0 je menší než skupina 1.

Hypotéza je testována pomocí Independent Samples T-Testů. Výsledek signifikance neumožňuje zamítnout nulovou hypotézu, která tvrdí, že průměry se od sebe neodlišují. Výsledek signifikance Independent Samples T-testů je u Studentova T-Testu 0,332 a u Mann-Whitney T-Testu 0,333. Tyto hodnoty jsou vyšší než 0,05. Na základě toho lze dojít k závěru, že se **H1 zamítá**. Statisticky se tedy H1 nepotvrzuje, nicméně vizuálně rozdíl vidět lze (viz graf 1).

Graf 1 – Popisný graf H1

Z celkového počtu 385 respondentů se hypotéza týká 172 z nich, tedy žáků používajících aplikaci TikTok. Soukromý profil na TikToku má nastaveno 52 žáků (zakódováno na 0) a zbylých 120 má profil nastaven jako veřejný (zakódováno na 1). V grafu lze vidět nepatrnou převahu veřejného profilu v setkání s rizikovými jevy nad profilem soukromým.

H2: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ komunikující na TikToku s neznámými lidmi jsou častěji vystaveni rizikovým jevům než žáci komunikující pouze s lidmi, které znají.

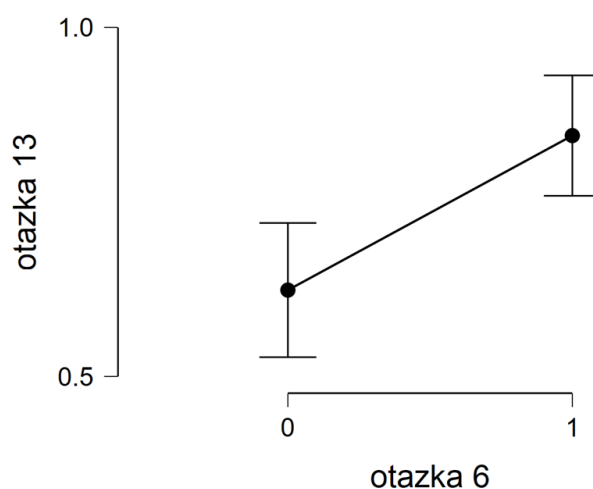
Tabulka 8 – Verifikace H2

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p
Otázka č. 6	Student	-3.243	170	< .001
	Mann-Whitney	2220.000		< .001

Pozn.: Alternativní hypotéza u všech testů uvádí, že skupina 0 je menší než skupina 1.

Hypotéza je testována opět pomocí Independent Samples T-Testů. Výsledek signifikance umožňuje zamítnutí nulové hypotézy. Výsledek signifikance Independent Samples T-Testů je u Studentova T-Testu i u Mann-Whitney T-Testu 0,001, jež je nižší než 0,05. Na základě toho dochází k **přijetí H2**. Hypotéza se tedy statisticky přijímá a lze ji potvrdit i vizuálně (viz graf 2).

Graf 2 – Popisný graf H2

Z celkového počtu 385 respondentů se i tato hypotéza týká 172 z nich. S cizími lidmi komunikuje 71 žáků (zakódování na 1) a 101 žáků s nimi nekomunikuje (zakódováno na 0).

H3: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ používající TikTok jsou častěji ohroženi problémy duševního zdraví než ti, kteří TikTok nepoužívají.

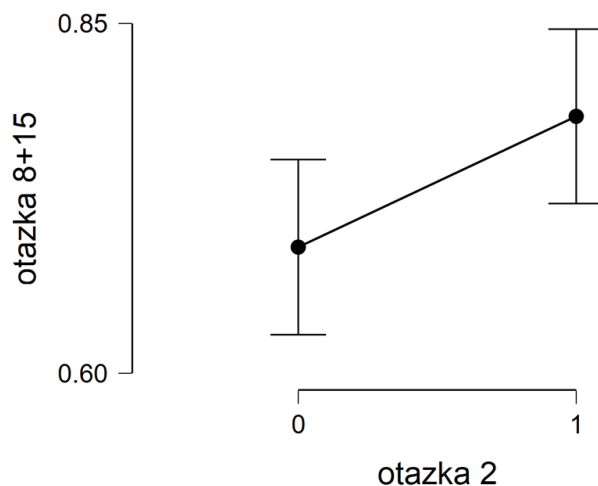
Tabulka 9 – Verifikace H3

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p
Otázky č. 8+15	Student	-2.061	382	0.020
	Mann-Whitney	16509.000		0.020

Pozn.: Alternativní hypotéza u všech testů uvádí, že skupina 0 je menší než skupina 1.

Hypotéza je testována pomocí Independent Samples T-Testů. Před provedením T-testu v případě třetí hypotézy byla spojena data z otázek číslo 8 a 15, aby bylo možné hypotézu statisticky verifikovat. Výsledek signifikance umožňuje zamítnout nulovou hypotézu, která tvrdí, že průměry se od sebe neodlišují. Výsledek signifikance Studentova T-Testu je shodná s Mann-Whitney T-Testem a činí 0,020, což je nižší než 0,05. Závěrem je **H3 přijatá**. Hypotéza je přijatá statisticky a rovněž ji lze přijmout vizuálně (viz graf 3).

Graf 3 – Popisný graf H3

Třetí hypotéza se týká všech respondentů, zahrnuje tedy 385 žáků 4. a 5. tříd. Graf potvrzuje přijetí hypotézy. Současně z něj lze vyčíst, že problémy duševního zdraví je ohroženo 171 žáků (zakódováno na 1) a zbylých 214 žáků ohroženo není (zakódováno na 0). Z grafu však nejde určit, kolik z těchto žáků TikTok používá/nepoužívá kvůli spojení otázek číslo 8 a 15, které bylo nutné pro přehledné vyhodnocení hypotézy v JASPU.

H4: Dívky ze 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ jsou častěji vystaveny rizikovým jevům na TikToku než chlapci ze 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ.

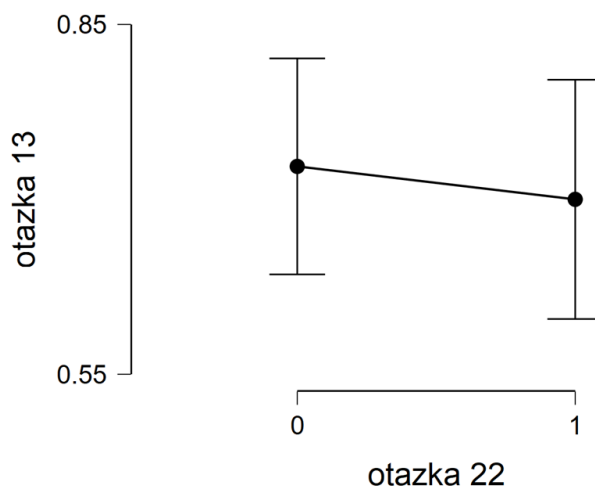
Tabulka 10 – Verifikace H4

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p
Otázka č. 13	Student	0.407	170	0.658
	Mann-Whitney	3784.000		0.659

Pozn.: Alternativní hypotéza u všech testů uvádí, že skupina 0 je menší než skupina 1.

Hypotéza je testována pomocí Independent One Samples T-Testů. Výsledek signifikance neumožňuje zamítnout nulovou hypotézu, která tvrdí, že průměry se od sebe neodlišují. Výsledek signifikance Studentova T-Testu je 0,658 a u Mann-Whitney T-Testu 0,659, což jsou hodnoty vyšší než 0,05. Na základě toho lze dojít k závěru, že se **H4 zamítá**. Hypotéza se zamítá rovněž vizuálně (viz graf 4).

Graf 4 – Popisný graf H4

Hypotéza se týká pouze 172 respondentů používajících TikTok. Častěji jsou vystaveni rizikovým jevům chlapci, a to konkrétně v 92 případech (zakódováno na 0). Dívky jsou riziku vystaveny v 80 případech (zakódováno na 1). Z grafu lze vyvodit nepatrnou převahu chlapců, coby pohlaví častěji se setkávajícího s rizikovými jevy. Převaha není však statisticky významná.

H5: Žáci 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ mají větší zkušenosti s výzvami než s tzv. „killingstalkingem“.

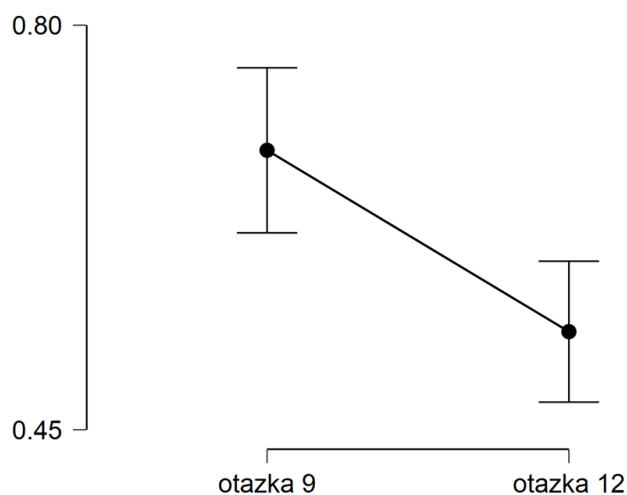
Tabulka 11 – Verifikace H5

Paired Samples T-Test H5

Measure 1	Measure 2	t	df	p
Otázka č. 9	- Otázka č. 12	3.888	145	< .001

Pozn.: Alternativní hypotéza u všech testů uvádí, že otázka 9 je větší než otázka 12.

Hypotéza je testována pomocí Paired Samples T-Testu. Výsledek signifikance umožňuje zamítnout nulovou hypotézu, která tvrdí, že průměry se od sebe neodlišují. Výsledek signifikance Paired Samples T-Testu je 0,001, jež je nižší než 0,05. Na základě toho lze dojít k závěru, že je **H5 přijatá**. Hypotéza je přijatá statisticky a zároveň vizuálně (viz graf 5).

Graf 5 – Popisný graf H5

Hypotéza se týká 172 respondentů používajících TikTok. S výzvami se setkala 120 žáků (otázka č. 9) a s tzv. „killingstalkingem“ 92 žáků 4. a 5. tříd (otázka č. 12).

Součástí dotazníkového šetření byly i otázky, které přímo neslouží k vyhodnocení stanovených hypotéz. Jejich cílem je dotazník doplnit nejen pro zajímavost, ale i pro případná další šetření. Výsledky těchto otázek jsou představeny jen stručně s tím, že na

položky číslo 4, 5, 7 a 14 odpovídalo 172 žáků používajících TikTok. Na položky číslo 16, 17, 18, 19 a 20 odpovídalo 213 žáků, kteří TikTok nepoužívají:

- V případě položky číslo 4, která zní: „Jak často používáš TikTok?“ 68 % žáků odpovědělo, že TikTok používá každý den.
- Položka číslo 5 zní: „Kolik času za jeden den strávíš na TikToku?“ Nejčastější odpovědi byly 1–2 hodiny (51,8 %). Mnohem důležitější je však údaj říkající, že až 15 % žáků tráví denně na TikToku 3-5 hodin.
- Položka číslo 7 zní: „Jak se cítíš po prohlížení příspěvků na TikToku?“ Tato položka byla otevřenou otázkou, žáci měli možnost vypsát nejrůznější pocity. Výsledkem je informace, že 39,5 % žáků se cítí někdy dobře, někdy špatně. Záleží na obsahu, který zrovna vidí. Pouze negativní emoce cítí 8,7 % žáků.
- Položka číslo 10 zní: „Pokud jsi se s nějakou výzvou setkal/a, o jakou výzvu se jednalo?“ Tato otázka byla dobrovolná, většina dětí si nebyla schopná vzpomenout na jednu konkrétní výzvu. Nicméně 11,6 % žáků uvedla výzvy spojené se zvyšováním počtu sledujících, „like“ apod.
- Položka číslo 14 zní: „Pokud jsi se setkal/a s jiným jevem, který se nenachází v předcházející otázce, napiš ho.“ Otázka byla opět dobrovolná. V 16 % žáci odpověděli, že se setkali s týráním zvířat. 5,2 % žáků vidělo návody na sex. Další jevy se v dotazníku objevily v řádu jednotek, ale i tak by měly zaznít. Žáci na TikToku viděli týrání lidí i seniorů, vraždy, videa s nahotou, nabádání ke gambelingu, znásilnění, sebevraždy či videa z deep/dark webu.
- Položky číslo 16, 17, 18, 19 a 20 byly dobrovolné. V předvýzkumu děti radši označily v otázce číslo 15 u všech tvrzení „Ne“, aby nemusely odpovídat na tyto následné otázky. Z toho důvodu výzkumnice otázku změnila z povinné na dobrovolnou. Nejčastěji se děti cítí, že nejsou dost dobré, hezké, oblíbené, štihlé a nemají dost kamarádů v prostředí školy.

Při srovnání s výsledky výzkumných šetření, která byla základem pro stanovení hypotéz, lze dojít k následujícím závěrům. Ve srovnání s diplomovou prací Orsága, zaměřujícího se na 2. stupeň základní školy, se s rizikovými jevy setkali respondenti z 4. a 5. tříd několikanásobně častěji. Orság došel na základě sesbíraných dat k 7,7 % respondentů, kteří se setkali na TikToku s rizikovými jevy. V případě předkládaného výzkumného šetření se s rizikovými jevy na TikToku setkalo více než 71 % respondentů. Nejčastěji se jednalo o nebezpečné výzvy, killingstalking

a kyberšikanu. To může být způsobeno jednak vzestupným trendem TikToku coby sociální sítě, co do užívání a oblíbenosti mezi dětskými uživateli. Roli rovněž sehrává i věk cílové skupiny, který je nižší než v případě Orsága, což s sebou nese i větší zranitelnost. Jedlička tuto zranitelnost, ovlivnitelnost a manipulovatelnost vysvětluje menší rozlišovací schopností dětí (Jedlička, 2015, In: Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021, s. 6).

Kopecký ve spolupráci se Szotkovským a Dobešovou došli ve výzkumném šetření z roku 2021 k závěru, že s cizími lidmi přiznalo komunikaci 50,50 % dětí. V případě předkládaného výzkumného šetření komunikuje s cizími lidmi více než 42 % žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ. Vyšší procento komunikujících v případě Kopeckého může být způsobeno větším vzorkem respondentů napříč věkovými kategoriemi, kdežto vlastní výzkumné šetření se zaměřuje na užší věkovou skupinu.

Z článku uveřejněného v Časopise „NC Medical Journal“, věnujícímu se souvislostem mezi používáním sociálních sítí a častějším výskytem různých problémů duševního zdraví, včetně obav o vzhled apod., si lze všimnout negativního vlivu sociálních médií na duševní zdraví. Což potvrzuje i vlastní výzkumné šetření. Děti používající TikTok se častěji cítí nebyť dost dobré, hezké, štíhlé, oblíbené jako ostatní, ve srovnání s dětmi, které TikTok nepoužívají.

V průběhu realizování dotazníkové šetření vyvstaly na povrch otázky týkající se motivace respondentů. Absenci tohoto typu otázek lze označit za limit dotazníkového šetření, ale zároveň to může být vodítkem pro obdobná výzkumná šetření. Rozhodně by stálo za pozornost zjistit, kolik sledujících děti mají, proč je pro ně toto číslo důležité a jak se v souvislosti s ním cítí. V dnešní době „čísla“ na sociálních sítích mohou vyvolávat až pocity méněcennosti, zármutku či vzteku.

V rámci kvalitativního výzkumného šetření jsou, jak již bylo zmíněno, rozhovory vyhodnoceny pomocí otevřeného kódování. Příslušné kódy jsou součástí vyhodnocení jednotlivých tazatelských otázek:

TO1: Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

V první otázce, doptávající se na vliv sociálních sítí obecně, se všech sedm psychologů shodlo nezávisle na sobě, že sociální sítě mohou psychosociální vývoj determinovat jak pozitivně, tak negativně. V tomto případě je kódem stanoven pojem „**vliv**“. Informant 1: „*Kladně vnímám videa vzdělávací a rozvíjející, pomocí nichž se*

mohou děti něco naučit, rozvinout, motivují je“. Negativně je podle většiny odborníků zasažena komunikace a volný čas dětí. Z těchto informací vychází druhý a třetí kód tedy „**komunikace**“ a „**volný čas**“. Informant 2: *„Přijde mi, že online komunikace je pro děti přirozenější než komunikace face-to-face. Přípravují se tím o její emoční doprovod. Komunikace se stává méně empatickou“.* Na úkor sociálních sítí děti ve volném čase přichází o trávení chvil s vrstevníky, o čas, který by mohly věnovat rozvíjejícím činnostem. Psychologové se shodují, že děti na sociální sítích tráví příliš mnoho času. Informant 3: *„Internet je dobrý sluha, špatný pán“.* V souvislosti s volným časem jsou dalšími kódy „**rizika**“ a „**falešné vzory**“. Až na jednoho psychologa, se všichni dotkli rizik, která sociální sítě přináší. Problémem je nejen anonymita a rizikové jevy (kyberšikana, predátoři, ...), ale také falešné vzory a zdánlivě „dokonalý život“. V dětech tato „dokonalost“ může vyvolávat pocity méněcennosti, vést k poruchám příjmu potravy, ale také k nápodobě. Pro tuto věkovou kategorii jsou velmi důležité vzory a idoly, ke kterým se snaží přiblížit za každou cenu a kterým bezmezně věří. Důležitou roli hraje „**opora**“, která je posledním kódem v rámci této tazatelské otázky. Ať v podobě rodiny, školy či staršího sourozence. Informant 1: *„Je nutno zmínit, že nesmírně důležitý je v tomto případě rodič či jiná osoba, která na dítě dohlíží a koriguje ho“.*

TO2: Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Při zodpovězení této otázky většina psychologů navazovala na otázku předcházející, vzhledem k tomu, že TikTok je též sociální sítí. Na základě odpovědí psychologů je stanoven kód „**aplikace**“ neboť se pět ze sedmi psychologů věnovalo vzhledu a fungování aplikace. Dalším kódem jsou opět „**rizika**“. Rychlost a dynamika, na které je aplikace založena, může u dětí vést nejen k závislosti, poruchám pozornosti a paměti, dlouhodobé koncentrace, ale také k povrchnímu konzumování videí. Informant 2: *„Děti jsou bombardovány zásobou plytkých, povrchních informací. Vytrácí se i schopnost verbální inteligence“.* Dochází také k posunu „**norem**“, jež jsou též kódem. Informant 4: *„Dítě na videu vidí, že někdo někomu ubližuje, směje se mu, sdílí to a má spoustu „liků“ – AHA, takže ono je to vlastně normální“.* Ve chvíli, kdy chybí korekce či vysvětlení rodiny, si dítě začne vytvářet pokřivený obraz vnímání světa. Poslední kód, kterým je „**porozumění**“, vyplývá z konstatování většiny psychologů, že takto malé děti nejsou schopny porozumět nejen obsahu videí, ale i jejich rizikovosti. Informant 5: *„Jsou tam videa s násilím, která dítě umí málokdy zpracovat. Děti se nad samotným obsahem videí spíše nezamýšlí, ale jen je povrchně konzumují“.*

TO3: Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

V případě třetí tazatelské otázky je prvním kódem „**souhlas**“. Všichni z psychologů souhlasí s tvrzením, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost a vést k závažnému kriminálnímu chování. Velkou roli podle většiny informantů hraje opět „**nápodoba**“, která je druhým kódem. Informant 6: „*Už Bandura v teorii sociálního učení došel k závěru, že děti mají tendence replikovat to, co vidí*“. S tím jde ruku v ruce již zmíněný kód a posun „**norem**“ v důsledku sledování násilí na TikToku. Na jedné straně to tedy může vést k nápodobě, na straně druhé to může vést k psychickým problémům. Děti nejsou tak rozumově vyspělé, aby taková videa dokázaly zpracovat. Sledováním násilí dochází nejen ke zmíněnému posunu norem, desenzibilizaci, otupělosti, ale také to může vést až k sebepoškozování. Je třeba zmínit, že se nejedná o jev izolovaný, ale příčiny jsou multifaktoriální. „**Multifaktorialita**“ je posledním kódem v rámci této tazatelské otázky. Informant 5: „*Samozřejmě k tomu, aby došlo k disharmonickému vývoji, je třeba multifaktoriální spouštěč*“. Roli sehrává prostředí, ve kterém dítě žije, jakož i jeho rodina.

TO4: Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

„**Popularitu**“, coby další kód, lze vyvodit ze shody naprosté většiny psychologů. Motivem k nastavení veřejného profilu na TikToku je větší dosah, větší šance na získání „liků“, sledujících, a tím i větší oblíbenosti. Oblíbenost zasahuje jak do postavení dítěte v kolektivu, tak do utváření jeho sebevědomí. Informant 1: „*Někdo v procesu sebeutváření může být ovlivněn právě tím, kolik lidí ho sleduje, kolik dostává „liků*“. *To může ovlivňovat jak jeho sebevědomí, tak jeho popularitu na škole*“. Dalším důvodem a současně kódem je také „**nevědomost**“. Informant 1: „*Děti nevidí následky toho, když mají veřejný profil*“. Opět hraje velmi důležitou roli rodič a z toho vycházející kód „**opora**“. Informant 6: „*Chybí kontrola ze strany rodičů. Ten by samotné dítě nenechal jít v sobotu večer na Václavák, ale klidně ho nechá v sobotu v deset večer produčirovat se na TikToku, nebo si chatovat s cizími lidmi*“. Děti mají falešný pocit bezpečí, že v soukromí domova jim nic nehrozí.

TO5: Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Z odpovědí informantů vychází kódy „**spánek**“, „**rozvoj**“, „**zdraví**“ a „**rituály**“. Psychologové se jednohlasně shodli na tom, že při sledování TikToku před spaním dochází k narušení spánku, a to ze dvou hlavních důvodů. Prvním je modré světlo vyzařované mobilním telefonem, které narušuje produkci melatoninu, a tím zhoršuje či narušuje kvalitu spánku. Za druhé v dětech zůstává viděné. Informant 6: *„Pokud se jedná o násilný obsah nebo obsah emočně znepokojující, tak to samozřejmě dítěti zůstává v mysli a promítá se to i do snů“*. Z hlediska psychiky může docházet až k úzkostem, psychosomatickým obtížím, bolestem hlavy, břicha, nevolnostem, a to zejména ve vztahu rizikovým jevům (násilná videa, ...). Informant 3: *„Negativní videa, kde je smrt, týrání atd. mohou v dětech vyvolávat úzkost, a to dítě pak může svět vnímat jako nebezpečné místo“*. V důsledku několikahodinového sledování TikToku dochází k narušení jeho rytmu, denních rituálů a denního řádu. Informant 7: *„Dochází k narušení rituálů dítěte na úkor jiných a možná i vhodnějších aktivit“*. Pro takto malé děti je několikahodinové sledování TikToku naprosto nevhodné.

TO6: Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Prvním kódem je „**souhlas**“. Všichni odborníci se shodli na odpovědi, že setkání s rizikovými jevy na TikToku může změnit nahlížení dítěte na sebe sama. Dominantní roli hraje již zmíněná „**nápodoba**“, která je i v rámci této tazatelské otázky, jedním z kódů. Na její dominantní roli se shoduje většina informantů. Děti se snaží nápodobou přiblížit ke svým vzorům, idolům za jakoukoliv cenu. S tím souvisí také domnělá dokonalost těchto vzorů a idolů. „**Dokonalost**“ je též kódem. Často zmiňovaná ze strany psychologů je snaha dítěte dosáhnout této dokonalosti. Informant 2: *„Řekla bych, že videa, kde influencer ukazuje sebe nebo svůj život jako dokonalý, mohou vést například k poruchám příjmu potravy“*. Každý sdílí jen to dobré. Děti pak mohou mít pocit méněcennosti, nedostatečnosti či zbytečnosti. Z této skutečnosti vychází opět kód „**rizika**“. Obranou proti takovým pocitům pak může být přejímání rizikového chování samotnými dětmi, aby se vyrovnaly ostatním a zapadly. Informant 7: *„Setkání s rizikovými jevy může změnit nahlížení dítěte na vlastní tělo, zejména u dívek, které pak drží diety, aby se vyrovnaly ostatním“*. Je třeba zdůraznit, že rozhodný vliv má rodina, kód „**opora**“. V případě, že má dítě harmonickou rodinu, která mu věci vysvětluje, je

pravděpodobnost negativního nahlížení na sebe sama nižší, než když dítě žije v rodině disharmonické.

TO7: Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Naprostá většina psychologů se nezávisle na sobě shodla na negativním dopadu sexuálně laděného obsahu do psychosociálního vývoje dítěte, kód „**negativně**“. Informant 2: „*Sexualita je vyvrcholením vztahu, tato videa mohou vést u dětí k odporu vůči sexuální stránce, protože tomu nerozumí*“. A právě porozumění takovému obsahu velice rezonovalo v odpovědích na tuto otázku, kód „**porozumění**“. Děti v tomto věku nemusí vůbec porozumět tomu, co se na videích děje. S tématem sexuality by měly být seznámeny úměrně jejich věku a rozumové vyspělosti. Kód „**trauma**“ vychází z názoru, že ve chvíli, kdy na dítě něco takového „vyskočí“, může dojít až k traumatizování. Tento názor sdílí naprostá většina psychologů. Informant 1: „*Obávám se, že pokud na dítě vyskočí takovýto obsah, tak ho může až traumatizovat. Je to situace, kterou vidí poprvé, není to pro něj normální*“. V souvislosti s již řečeným, je třeba zmínit opět posun „**norem**“ ve vnímání sexuality. Informant 2: „*Pokud se jedná o sexuální chování spojené s násilím, tak se to v očích dítěte může stát normou*“.

TO8: Jak podle Vás může setkání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

V rámci osmé tazatelské otázky je prvním kódem „**individualita**“. Tři ze sedmi psychologů zdůrazňují, že to, že setkání s kyberšikanou z pozice sledujícího může ovlivnit psychosociální vývoj dítěte, je poměrně individuální. Mohou nastat dvě situace. Kód „**přidání se**“ vyplývá ze situace první, kdy se dítě může přidat na stranu kyberšikany. Informant 3: „*Může to narušit jeho charakter, pokud se třeba ke kyberšikaně přidá, nebo se tím baví*“. Na straně druhé může dojít k „**lítosti**“, ta je dalším kódem, ze strany dítěte s obětí. Tato lítost však může vést až k úzkostem či obavám., kód „**strach**“. Informant 2: „*Jiné dítě může s obětí soucítit a mít strach, že se mu to může také stát*“. Stejně jako u předešlých otázek i v této z odpovědí psychologů vychází kódy „**opora**“ a „**norma**“. Ve chvíli, kdy dítě opakovaně vidí kyberšikanu, dochází k posouvání norem. Zásadní roli má opět rodina. Je třeba, aby rodiče dětem byli oporou a zároveň jim vysvětlili, že takhle se člověk chovat nemá.

TO9: Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Z pohledu psychologů je tato situace mnohem závažnější, než když je dítě pouhým pozorovatelem, kód „**negativně**“. Pro děti v tomto věku je nesmírně důležité, jak je vnímá okolí, kód „**okolí**“. Ve chvíli, kdy se stanou obětí kyberšikany, může dojít v lepším případě k pocitům méněcennosti, nedostatečnosti, k psychosomatickým onemocněním, depresím, úzkostem, kód „**psychické problémy**“. V horším případě to může vést až k sebevraždě, kód „**sebevražda**“. Informant 3: „*Víme, že to může někoho přivést i k sebevraždě*“. Oproti šikaně klasické dítě stojí proti „neviditelnému nepříteli“, kyberšikana nabývá mnohem větších rozměrů než šikana klasická. S tím narůstá také pocit bezmoci, kód „**bezmoc**“.

TO10: Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Prvním kódem je opět pojem „**negativně**“. Podle většiny psychologů by s takovýmto typem videí děti neměly přijít vůbec do kontaktu, i kdyby to bylo myšleno ve vtipu. Děti v tomto věku, až na výjimky, neumí pochopit, že je něco „jen jako“, kód „**realita**“. To může na jedné straně vést k „**nápodobě**“, která je opět kódem a v tomto případě může skončit zmařením života. Informant 4: „*Ve chvíli, kdy to uvidí na TikToku, tak to budou chtít zkusit taky. Pokud to zopakují a povede se jim to až za hranu toho „jako“, tak to skončí sebezabitím nebo nějakým sebezmrzačením*“. Na straně druhé může dojít k traumatizování dítěte, kód „**trauma**“. Opět může docházet k posouvání hranic a důležitou roli sehrává rodina dítěte, z čehož vyplývají kódy „**norma**“ a „**opora**“. Informant 2: „*Určitě to může u dětí posunout normy v pojmání toho, co je ještě normální a co už není*“.

TO11: Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Kód „**souhlas**“ vyplývá z názoru psychologů, že pocity dítěte, jež se cítí nebýt dost dobré, hezké a oblíbené jako ostatní, mohou vést k závažnějším problémům. Častým vyvrcholením těchto pocitů je vznik poruch příjmu potravy, kód „**PPP**“ (poruchy příjmu potravy). Informant 1: „*Takové děti hledají co nejrychlejší nástroje, jak například vzhled zlepšit, což je přivede k poruchám příjmu potravy*“. S tím jde v ruku v ruce již zmíněná zdánlivá dokonalost a nápodoba. Děti v tomto věku vše berou jako reálné, neumí si udělat

odstup a říct si, že se nejedná o skutečnost, kód „**objektivita**“. To leckdy neumí ani dospělí. Informant 4: „*Pokud dítě všude vidí hubené dívky, začne mít pocit, že není dost hezké, hubené a musí to napodobit, přestane jíst nebo po jídle zvrací*“. Tyto pocity mohou vést rovněž k úzkostným poruchám, ať už se jedná o panické ataky či generalizovanou úzkostnou poruchu, sociální fóbii. Dále také k depresím, depresivním poruchám, poruchám nálady, k bipolární poruše osobnosti či cyklothymii. Z toho všeho vyplynul kód „**psychické problémy**“. Rozhodující roli sehrává opět „**opora**“, která je dalším kódem, ze strany rodiny. Informant 7: „*Záleží, jestli to dítěti někdo vysvětlí, jestli má v životě povzbudivé zážitky. Rodiče mu řeknou, že ho milují ať je takový, nebo takový*“.

TO12: Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Kód „**nejsou schopni**“ vyplývá ze shody všech psychologů. Děti obecně nedokáží vyhodnotit, že je výzva nebezpečná. Vždy se však najdou výjimky, kód „**individuální**“. Děti nedokáží domyslet „**důsledky**“, jež jsou dalším kódem. Děti nedokáží odhadnout, že by se jim mohlo něco stát. Informant 3: „*Děti nejsou schopné domyslet si závěr*“. Ve chvíli, kdy opakovaně vidí, že někdo danou výzvu provedl, ani nemají důvod zamýšlet se nad riziky. Ta většinou nastávají po vypnutí natáčení.

Na základě otevřeného kódování a následné interpretace analyzovaných dat lze zodpovědět výzkumné otázky.

VO1: Jakou roli sehrávají sociální sítě v psychosociálním vývoji dítěte?

Sociální sítě mohou v psychosociálním vývoji dítěte hrát jak roli negativní, tak roli pozitivní. Vždy je velmi důležitý přístup rodiny i samotného dítěte. Na jedné straně sociální sítě slouží k upevnování mezilidských vztahů a sociální pozice dítěte, na straně druhé je nadměrné trávení volného času na sociálních sítích vždy na úkor rozvíjejících či jiných pestrých činností. Ve spojení s mezilidskými vztahy dochází k proměně komunikace dětí. V dnešní době si děti volí raději komunikaci v online světě než ve světě reálném. Dochází ke ztrátě empatie a schopnosti používat komunikaci neverbální. Stejně jako sociální sítě, tak konkrétně i TikTok může způsobit změnu osobnostních charakteristik v důsledku vystavení rizikovým jevům. Zaprvé může vystavení například kyberšikaně, killingstalkingu a dalším rizikovým jevům na TikToku vést k rozvoji psychických problémů, psychosomatických obtíží, ale také k sebevražednému jednání. Zadruhé může vést toto vystavení k nápodobě. Na základě nápodoby pak samo dítě může jednat rizikově, a to nejen vůči sobě, ale i vůči ostatním. V souvislosti se sociálními sítěmi

se také zásadně posouvá vnímání norem. Pokud je dítě opakovaně vystavováno například násilným videím a nedojde ke korekci ze strany rodiče či jiné osoby, může se takové jednání stát pro dítě normou. S posunem norem také souvisí postupná otupělost a desenzibilizace, ke které v případě dětí dochází. K tomu, aby došlo k narušení psychosociálního vývoje dítěte v negativním směru, je zpravidla potřebná multifaktoriální příčina. Nejedná se o jev izolovaný. Ve chvíli, kdy se k negativnímu působení sociálních sítí přidá i nevhodné prostředí, disharmonická rodina či jiná nestabilita, může dojít k závažným problémům na straně dítěte.

VO2: Jaké jsou biopsychosociální projevy fungování dětí na sociálních sítích se zaměřením na TikTok?

Děti míří na sociální sítě, jakož i na TikTok, za zábavou, získáním popularity a nalezením vzorů/idolů. Zmíněná popularita na sociálních sítích se v dnešní době stává ve vývoji dětí důležitým aspektem, který ovlivňuje jejich sebehodnocení, sebevědomí a postavení v kolektivu. Děti si ve vztahu k fungování na TikToku neuvědomují důsledky nejen toho, že mají nastavený účet jako veřejný, ale i toho, že komunikují s cizími lidmi. V bezpečí domova se mohou mylně cítit jako nedotknutelné. Projevy fungování dětí na sociálních sítích lze hledat také ve spánku. Spánek je vlivem několikahodinového sledování obsahu na TikToku narušován. Narušení je způsobeno nejen modrým světlem, které negativně působí na produkci melatoninu, ale také samotným obsahem videí. Pokud dítě sleduje před spaním násilná či jinak emočně znepokojující videa, dochází k jejich promítání do snů, což opět narušuje spánek. Mezi další biopsychosociální projevy lze zařadit psychosomatické obtíže, bolesti hlavy, nevolnost a další negativní jevy, které jsou vyvolávány v souvislosti s TikTokerem, zejména s rizikovými jevy na TikToku. Trávením volného času na sociálních sítích dochází nejen k ochuzování se o reálné kamarády a vztahy, ale i k narušování denního řádu, který je v tomto věku pro řádný vývoj dítěte velmi důležitý.

VO3: Jaké jsou dopady rizikového užívání sociální sítě TikTok?

Rizikové užívání TikToku může dopadat do sebehodnocení a sebevědomí dítěte. Ve chvíli, kdy se dítě setkává opakovaně s rizikovými jevy, může to vést ke změně jeho nahlížení na sebe sama. Ve srovnání s ostatními, kteří na TikToku vystupují jako dokonalí, s dokonalými životy mohou u dětí přicházet pocity méněcennosti, nedostatečnosti či zbytečnosti. Děti ještě nemají vyvinutou rozlišovací schopnost natolik, aby si uvědomily, že ne všechno, co se na sociálních sítích objevuje, je realita

a skutečnost. Z toho důvodu se často stává obranným mechanismem proti nežádoucím pocitům nápodoba přinášející s sebou například poruchy příjmu potravy, s cílem podobat se těm dokonalým. U jiných dětí může dojít k rozvoji psychosomatických obtíží, psychických problémů či k sebevražedným tendencím. Zvučným dopadem je rovněž snaha dosáhnout popularity za každou cenu. Tato snaha může však dítě přivést v lepším případě k již zmíněným poruchám příjmu potravy, v tom horším k sebezabití. Stejně jako neumí dítě ve věku 9–11 let rozlišit realitu a „umělou dokonalost“, neumí ani domyslet důsledky nejen svého jednání, ale i jednání ostatních. Dalším nezpochybnitelným dopadem je posouvání norem. Ať už ve vztahu k pojmání sexuality, chování jednoho člověka k druhému nebo chování k vlastnímu tělu. Všechny posuny ve vnímání norem jsou způsobovány jednak vystavením rizikovým jevům na TikToku, a rovněž absencí jakékoliv korekce či vysvětlení ze strany rodičů. Svou funkci neplní podle psychologů ani školy a preventivní programy. Prevence je krokem, na který je nutné se více zaměřit, zejména ji správně načasovat a přizpůsobit věku dítěte. Dnes se ukazuje, že je nutné nejen děti, ale i rodiče informovat již na prvním stupni základní školy o rizicích skrývajících se na sociálních sítích.

Ve shodě s psychology píše o modrém světle narušujícím uvolňování melatoninu, a tím pádem i spánku též Ramsden. Ten se také shoduje s tvrzením, že sociální sítě mohou vyvolávat pocity úzkosti (2021, s.10).

Stejně jako psychologové zdůrazňují roli rodiny, tak ji zdůrazňuje i Dočekal. Podle něj neleží problém trávení přílišného času na sociálních sítích pouze v technologiích, ale zejména v samotných rodinách. Dítě se častěji připojuje k sociálním sítím, pokud se mu rodiče nevěnují (Dočekal, 2019, s. 16).

O vlivu sociálních sítí v rámci trávení volného času stejně jako psychologové pojednává i průzkum „NMS Market Research“. Z výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že moderní technologie spolu se sociálními sítěmi ovlivňují volný čas dětí velkou měrou (NMS Market Research, 2020, online).

Otázky nedostatečné a špatně načasované prevence se mimo psychologů dotýkají také Burdová a Traxler. Oba autoři zdůrazňují, že prevence je žádoucí hned od počátku užívání internetu dětmi (Burdová, Traxler, 2014, s. 6–7).

Limitem kvalitativního výzkumného šetření, kterého si je výzkumnice vědoma, je absence klinického psychologa v roli informanta. V případě obdobného výzkumného šetření by bylo rozhodně více než vhodné, provést rozhovor i s psychologem majícím praxi v této oblasti.

7.5 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumného šetření se ve kvantitativní části zúčastnilo 385 žáků 4. a 5. tříd 1. stupně základní školy a v části kvalitativní se zúčastnilo výzkumného šetření 7 psychologů. Obě části byly realizovány výzkumníci osobně. S žáky 4. a 5. tříd bylo provedeno dotazníkové šetření mezi prosincem 2021 a únorem 2022. S psychology byly vedeny polostrukturované rozhovory během března 2022. Pro respondenty dotazníkového šetření byl sestaven dotazník vlastní konstrukce čítající 24 položek. V případě informantů kvalitativního výzkumného šetření byl sestaven polostrukturovaný rozhovor o 12 otázkách.

Stanoveným výzkumným problémem bylo zjištění rizikového chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ v prostředí TikToku a současně vlivu na psychosociální vývoj dítěte. Cílem smíšeného výzkumného šetření bylo zjistit rizikovost chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ v prostředí TikToku a současně objasnit vliv TikToku na psychosociální vývoj žáků. Z pohledu výzkumnice byl na základě verifikace stanovených hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek výzkumný problém i výzkumný cíl splněn.

Kvantitativní výzkumné šetření bylo postaveno na pěti statistických hypotézách, vystavěných na obdobných výzkumných šetřeních, jak z prostředí českého, tak i zahraničního.

První část dotazníkového šetření směřovala ke zjištění statisticky významného vztahu mezi veřejným/soukromím nastavením profilu na TikToku a setkáváním se s rizikovými jevy. Výzkumným vzorkem bylo 172 žáků používajících TikTok, z toho měla naprostá většina na TikToku nastavený profil jako veřejný. I přesto verifikace hypotézy prostřednictvím T-testu neprokázala existenci statisticky významného rozdílu mezi zvolenými proměnnými. Nastavení profilu tedy nesehrává zásadnější roli při setkávání se s rizikovými jevy, což může být způsobeno samotným TikTokem a jeho fungováním. Nejčastějším rizikovým jevem, se kterým se žáci setkávali, byla kyberšikana, nebezpečné výzvy a killingstalking, což jsou jevy spojené s videi. Tato

videa tvoří obsah celé aplikace, tudíž k nim mají rovný přístup jak účty soukromé, tak účty veřejné.

Druhá část dotazníkového šetření byla zaměřena na objasnění statisticky významného vztahu mezi komunikací s cizími lidmi a častějším vystavením se rizikovým jevům. Výzkumný vzorek opět čítal 172 žáků, z něhož komunikaci s cizími lidmi přiznala menší polovina. Tato část žáků komunikujících s cizími lidmi se na základě verifikace hypotézy setkává s rizikovými jevy častěji než žáci, kteří s cizími lidmi nekomunikují. Závěrem je zjištění, že mezi zvolenými proměnnými existuje statisticky významný rozdíl, který potvrzuje i provedený T-test.

Další část šetření byla orientována do oblasti duševního zdraví žáků, respektive na častější ohrožení problému duševního zdraví žáků používajících TikTok. Vzhledem k nízkému věku respondentů byly problémy duševního zdraví zjednodušeny na pocity nedostatečnosti ve srovnání s ostatními. Výzkumným vzorkem bylo 385 žáků, z čehož TikTok používalo zmíněných 172 žáků. Verifikace hypotézy jednoznačně potvrdila existenci statisticky významného rozdílu mezi stanovenými proměnnými. Děti používající TikTok se častěji cítí v oblasti duševního zdraví nebyť dostatečně dobré, hezké, oblíbené jako ostatní. Výsledek hypotézy lze vysvětlit zdánlivou dokonalostí tvůrců na TikToku. Ti se prezentují jen v tom nejlepším světle, což na děti, které věří všemu, co vidí, může působit velmi negativně.

Čtvrtá část dotazníkového šetření věnovala pozornost roli pohlaví, respektive jestli existuje statisticky významný vztah mezi pohlavím a častějším setkáváním se s rizikovými jevy. Výzkumný vzorek byl tvořen 92 chlapci a 80 dívkami používajícími TikTok. Verifikace hypotézy prostřednictvím T-testu neprokázala existenci statisticky významného rozdílu mezi zvolenými proměnnými. Podle výsledků hypotézy se s rizikovými jevy na TikToku setkávají častěji chlapci než dívky. Tento rozdíl není nijak markantní, ale přesto existuje. Hypotéza byla zamítnuta, k čemuž mohlo dojít ze dvou důvodů. Prvním je poměrně malý vzorek respondentů. Pokud by byl vzorek větší, i výsledky by se mohly lišit. Druhým důvodem je obsah TikToku, kde je značná část tvořena nebezpečnými výzvami. Ty budou s největší pravděpodobností zajímat více chlapce, a z toho důvodu je i algoritmus aplikace bude chlapcům více nabízet.

Poslední část dotazníkové šetření zkoumala, zda mají žáci větší zkušenost s výzvami nebo s killingstalkingem, respektive s jakým jevem se setkávají častěji. Verifikace hypotézy potvrdila, že žáci používající TikTok se častěji setkávají s výzvami.

Nicméně v případě killingstalkingu je počet dětí, které se s ním setkaly, velmi alarmující. Vzhledem k nízkému věku žáků a formátu, na kterém je killingstalking založen, se tento obsah může stát velmi rizikovým.

Provedené dotazníkové šetření otevřelo mnoho otázek do následných rozhovorů s psychology. Právě vliv rizikových jevů, s jakými se žáci na TikToku setkávají, a vliv TikToku jakožto sociální sítě byl hlavním důvodem pro realizaci rozhovorů. Žáci ve věku 9–11 let působí v hojném počtu na TikToku aktivně i přes nastavenou věkovou hranici na 13 let, to samo o sobě je značně rizikové. Rozhovory s psychology měly do hloubky ozřejmit negativní vliv TikToku na psychosociální vývoj dítěte, zejména ve vztahu k rizikovým jevům.

Kvalitativní výzkumné šetření bylo vystavěno na třech výzkumných otázkách. Výzkumné otázky se následně staly základem pro sestavení otevřených otázek do polostrukturovaného rozhovoru.

První část rozhovoru směřovala ke zjištění role, jakou sehrávají sociální sítě v psychosociálním vývoji dítěte. Nezávisle na sobě se všichni psychologové shodli, že sociální sítě mohou hrát jak roli pozitivní, tak i roli negativní. Sociální sítě ovlivňují nejen trávení volného času, ale také způsob, jakým děti komunikují. Ve spojení s rizikovými jevy mohou též ovlivnit osobnostní charakteristiky dítěte a vnímání norem.

Druhá část rozhovoru byla orientována na biopsychosociální projevy fungování dětí na sociálních sítích se zaměřením na TikTok. Z pohledu psychologů fungování dětí na sociálních sítích potažmo TikToku zasahuje do utváření sebevědomí a pozice ve skupině. Děti pomocí TikToku navazují a udržují mezilidské vztahy. Negativně je zasažen spánek prostřednictvím působení modrého světla, ale také obsahu videí. V souvislosti s rizikovými jevy mohou u některých dětí propuknout psychosomatické obtíže, bolesti hlavy, nevolnosti a další negativní projevy. Zároveň trávení velkého množství času na TikToku narušuje denní řád a rituály dítěte.

Poslední část rozhovoru byla zaměřena na dopady rizikového užívání sociální sítě TikTok. Mezi dopady na základě odpovědí psychologů patří změna nahlížení na sebe sama, srovnávání s ostatními vedoucí k pocitům méněcennosti či nedostatečnosti. I v tomto případě může docházet ke vzniku psychosomatických obtíží, poruch příjmu potravy, k depresím, úzkostem, a dokonce až k sebevražedným tendencím.

I když každý z psychologů odpovídal nezávisle na ostatních, tak se všichni v rámci jednotlivých otázek dotýkali podobných témat. Největší shoda panovala ve vlivu sociálních sítí na psychosociální vývoj dítěte, ve vlivu sledování násilí na charakter a osobnost dítěte. Dále se psychologové shodli na naprosté nevhodnosti sledovat TikTok před spaním a rovněž na změně nahlížení na sebe sama v důsledku setkání s rizikovými jevy. Většina psychologů zdůrazňovala roli rodiny, hlavně rodičů, kteří by měli být dítěti oporou. Měli by vědět o jeho pohybu na sociálních sítích a vysvětlovat mu vše, s čím se na nich setká.

Hlavním důvodem pro zvolení smíšeného výzkumného šetření byla snaha a potřeba popsat stanovený výzkumný problém a cíl z více úhlů pohledu. Jak z pohledu dítěte a toho, zda a jakým způsobem jedná rizikově v prostředí TikToku, tak z pohledu psychologů a toho, jaký vliv může rizikového chování mít na psychosociální vývoj dítěte.

Ze smíšeného výzkumného šetření vyplynuly následující souvislosti. Žáci mají v naprosté většině nastaven profil na TikToku jako veřejný, k čemuž je vede z pohledu odborníků snaha po větším dosahu, větší šanci na získání sledujících, a tím i větší oblíbenosti. Na stranu druhou si také neuvědomují důsledky toho, že mají nastavený profil jako veřejný.

Nejčastějšími rizikovými jevy, se kterými se žáci na TikToku setkávají, je kyberšikana, nebezpečné výzvy a killingstalking. Všechny tyto jevy mohou skončit tragicky. V případě kyberšikany, pokud je dítě v roli pozorovatele, mohou tato videa buď posunout jeho vnímání norem, nebo mohou dítě zúzkostňovat. V případě, že se dítě stane obětí kyberšikany, jsou následky mnohem závažnější. Psychologové hovořili o psychických problémech na jedné straně, na straně druhé to může vést až k sebevražedným tendencím. Největší úskalí nebezpečných výzev tkví v jejich zdánlivé „bezpečnosti“. Děti v tomto věku v naprosté většině nedokáží odhadnout, že by se mohlo něco stát, což v konečném důsledku může vést ke zraněním, ale i ke ztrátě života. Killingstalking je v očích odborníků naprostým zverstvem. Děti v tomto věku neumí pochopit, že je něco „jen jako“. Tato skutečnost může na jedné straně vést k nápodobě, která opět může skončit zmařením života, na straně druhé může dojít k traumatizování dítěte.

Poměrně vysoké procento žáků přiznalo komunikaci s cizími lidmi. Ve chvíli, kdy dítě komunikuje s cizími lidmi, je pravděpodobnost vystavení rizikovým jevům, jež mohou dítě negativně ovlivnit, vyšší. Obecnými důsledky vystavení rizikovým jevům

jsou podle psychologů nejrůznější psychické problémy, ať už úzkosti, deprese, pocity méněcennosti, ale také psychosomatické obtíže. V horším případě, jak bylo několikrát zdůrazněno, i sebevražedné jednání. Častým výsledkem setkání s rizikovými jevy je rovněž posouvání hranic. Norem toho, co je ještě přijatelné a co už přijatelné není. Pokud se dítě opakovaně setkává například s kyberšikanou či sexuálně laděným obsahem spojeným s násilím, stává se to pro něj normou.

V oblasti duševního zdraví žáků bylo jednoznačně potvrzeno častější vystavení problémům duševního zdraví dětmi používajícími TikTok. Z pohledu psychologů jsou pro děti nesmírně důležité vzory a idoly. Tyto vzory a idoly však často na TikToku ukazují jen to dobré, vystupují jako naprosto „dokonalí“ jedinci. Tato „dokonalost“, které děti bezmezně věří, v nich pak může vyvolávat pocity méněcennosti či nedostatečnosti. Může je přivést k poruchám příjmu potravy kvůli touze přiblížit se ke svému vzoru za každou cenu. I za cenu toho, že budou jednat rizikově směrem k okolí, ale i k vlastnímu tělu.

Z dotazníkové šetření také vyplynulo, že převážná část žáků TikTok používá každý den, nejčastěji 1–2 hodiny. Poměrně velké procento žáků odpovědělo, že na TikToku tráví 3–5 hodin denně. Sledování TikToku bezprostředně před spaním může vést k narušení spánku. Sledování nějakým způsobem emočně znepokojujícího obsahu se může promítat do snů, nebo vést k úzkostem a již zmíněným psychickým obtížím. Několikahodinové sledování TikToku je současně na úkor jiných a často vhodnějších aktivit. Dochází k narušení denního rytmu a řádu dítěte. Odborníci se shodují na naprosté nevhodnosti několikahodinového sledování TikToku.

Rozhovory s odborníky byly skrz na skrz prolnyly zdůrazňováním opory. Významnou roli v životě dítěte, ať v tom reálném, tak i v tom virtuálním, sehrává rodina. Na tomto místě je vliv rodičů naprosto nezbytný. Pokud jsou rodiče dítěti oporou, dávají mu najevo lásku, podporují ho, mají ho rádi takové, jaké je, a vysvětlují mu, že ne vše, co vidí na TikToku, je skutečnost, tak pravděpodobnost, že dítě podlehne rizikovým jevům, je daleko nižší než v případě rodiny, která dítě nechává ladem. Rodiny, která se o dítě nezajímá, nezajímá se o to, co na TikToku dělá, s čím se na něm setkává. Rodiče by v tom nejlepším případě měli být průvodci dítěte virtuálním prostředím.

Výzkumnice se zamýšlí i nad limity práce, kterých si je vědoma. Prvním limitem je pojetí duševního zdraví, respektive zjednodušení této části výzkumného šetření. Duševní zdraví je velmi rozsáhlé a složité téma. V případě dětí by mu mělo být věnováno

samostatné výzkumné šetření. Součástí předložené diplomové práce se stalo pro vykreslení dopadů rizikovosti TikToku i do sféry psychické. Za limit lze označit též vybrané rizikové jevy. Pokud by bylo výzkumné šetření provedeno s jinou skupinou rizikových jevů, výsledky by se mohly lišit. Dalšími již zmíněnými limity je absence klinického psychologa v rámci kvalitativního výzkumného šetření a absence otázek týkajících se motivace žáků, kteří TikTok používají. Za limit rovněž lze považovat i velikost výzkumného souboru v případě kvantitativního výzkumného šetření. Soubor sice čítal 385 žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ, nicméně většina hypotéz se týkala pouze 172 z nich, tedy žáků používajících TikTok. Pokud by výzkumný soubor tvořili žáci používající TikTok ve větším počtu, rozhodně by mohly být poodhalené i jiné skutečnosti.

Stejně jako každá závěrečná práce přináší určité limity, tak také přináší i užitečné poznatky do praxe. Vzhledem k věku cílové skupiny kvantitativního, ale ve své podstatě i kvalitativního výzkumného šetření, je třeba zamyslet se nad oblastí školství. Zamyšlení je nutné jak ve směru k samotným žákům, ale i k vedení školy a pedagogickým pracovníkům. Součástí rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání v rámci průřezových témat sice je mediální výchova, ta se však zaměřuje zejména na mediální výchovu ve smyslu systematického vytváření kritického odstupu od mediovaných sdělení a na schopnost interpretovat mediální sdělení z hlediska jeho informační kvality. Konkrétní kroky vedoucí k seznámení s riziky v kybersvětě potažmo na sociálních sítích chybí. Výzkumnice považuje za velice důležité zahrnout do mediální výchovy nejen oblast týkající se seznámení s rizikovými jevy, ale také způsoby, jak se před nimi chránit a předcházet jim.

MŠMT aktualizuje řadu metodických dokumentů obsahujících doporučení a pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování. Nicméně z pohledu výzkumnice tato prevence není dostatečná. Život každého člověka se postupně přesouvá do virtuálního prostředí, což u dětí platí dvojnásob. Pro děti jsou sociální sítě a jiné služby virtuálního prostředí součástí života pomalu od narození. Na tento trend je třeba aktivně reagovat i v rámci metodických dokumentů. Je třeba rozšířit témata prevence v rámci virtuálního prostředí, ale také prevenci provádět včas a její obsah přizpůsobit věku a rozumovým schopnostem cílové skupiny. Zatím je větší pozornost věnována pouze kyberšikaně, což v dnešní době rozhodně nestačí. Dnes už nestačí začínat s mediální

výchovou ani s prevencí na druhém stupni základní školy. Děti jsou online již na stupni prvním, v mnohem zranitelnějším věku.

Stejně jako chybí informovanost dětí o rizicích skrývajících se na sociální sítích, chybí tato informovanost i na straně rodičů a pedagogů. Při provádění dotazníkového šetření se výzkumnice opakovaně setkávala od pedagogických pracovníků se slovy „Co je to TikTok?“ a „Tady jste zbytečně, naše děti TikTok rozhodně nepoužívají.“ Opak byl pravdou, což překvapilo většinu z nich. Prevence je důležitá jak ve směru k dětem, ale i ve směru k pedagogům a rodičům. Zejména v případě pedagogů je nutné zajistit jejich vzdělávání v oblasti virtuálního prostředí se zaměřením na sociální sítě. Pedagogové jsou v roli, která může zachytit počínající problémy dítěte v zárodku. Bez znalostí a přehledu i v „online“ světě tuto roli nemohou včasné a správně naplňovat. S rodiči je to poměrně komplikované, v jejich případě je účast na preventivních aktivitách dobrovolná. Tato dobrovolnost klade veliké nároky na osvětovou činnost. Je třeba ji provádět tak, aby si získala pozornost a zájem rodičů.

Ve vztahu k sociální pedagogice a problémům, které by měla řešit, je důležité zmínit volný čas. Ten je v dnešní době i na základě výzkumného šetření značně sociálními sítěmi nejen ovlivněn, ale i naplněn. Tyto poznatky lze uplatit v rámci sociální pedagogiky jak ve vzdělávání a osvětě, tak i ve vědeckovýzkumné činnosti.

Sociální pedagogika je mimo jiné aplikovaným odvětvím pedagogiky zabývajícím se výchovným působením na rizikové skupiny členů společnosti. Tyto skupiny mohou být tvořeny dospělými, mládeží, ale i dětmi. Při propojení s poznatky předložené práce lze shrnout, že i TikTok je prostředím rizikového chování a z toho titulu si zaslouží pozornost nejen sociálních pedagogů.

Závěr

Diplomová práce, nesoucí název „TikTok jako prostředí rizikového chování žáků 1. stupně ZŠ“, byla zacílena na jednu z nejnovějších sociálních sítí, která si získala velkou popularitu nejen mezi dospělými, dospívajícími, ale i mezi dětmi. Cílem práce bylo zjistit rizikovost chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ v prostředí TikToku a současně objasnit vliv TikToku na psychosociální vývoj žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ. Od cíle práce se také odvíjel výběr respondentů a informantů. V případě kvantitativního výzkumného šetření šlo o žáky 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ, v případě výzkumného šetření kvalitativního byli osloveni psychologové. Na základě realizace smíšeného výzkumného šetření vedoucího k verifikaci hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek lze konstatovat, že výzkumný problém i výzkumný cíl byl splněn.

Prvotním krokem přispívajícím k dosažení cíle práce bylo v teoreticky zaměřených kapitolách provést prostřednictvím literárních i internetových zdrojů odbornou rešerši.

První kapitola byla věnována zastřešujícímu tématu, kterým bylo rizikové chování. V kapitole byl definován pojem „rizikové chování“ obecně, ale i ve školství, pozornost byla věnována rovněž teorii rizikového chování. Ve vztahu k cílové skupině výzkumného šetření byl prostor věnován i objasnění pojmů „problémové děti“ a „riziková mládež“.

Cílem druhé kapitoly bylo vymežit pojem „virtuální prostředí“, které může být též nazýváno jako kyberprostor či virtuální prostor. Pozornost byla směřována rovněž k charakteristice e-komunikace a jejím rozdílům oproti komunikaci běžné. Závěr kapitoly byl věnován pozitivům a negativům virtuálního prostředí.

Třetí kapitola vycházela z kapitoly druhé, neboť sociální sítě jsou součástí virtuálního prostředí. Pro účely předložené práce byla sociální síť chápána jako síť ve virtuálním prostředí. Z toho důvodu byla součástí kapitoly charakteristika sociálních sítí následovaná představením nejznámějších zástupců sociálních sítí. V neposlední řadě se kapitola věnovala nástrahám na sociálních sítích.

Čtvrtá kapitola představila novou sociální síť nesoucí název „TikTok“, ta se stala předmětem výzkumného šetření. Spolu s hlavními důvody, proč se TikTok stal tak oblíbeným, byli v kapitole představeni také jeho nejznámější tvůrci ze zahraničí i z České republiky. Pozornost byla rovněž věnována vzniku a postavení TikToku mezi sociálními sítěmi. Závěrem byly, stejně jako v případě předcházejících kapitol, vyzdvíženy negativní jevy spojené s TikTokem.

V páté kapitole bylo třeba ve vztahu k celé práci i k výzkumnému šetření blíže popsat psychický vývoj dítěte, jehož součástí je i psychosociální vývoj. Dále byla pozornost věnována determinantům, vývojovým fázím a činitelům psychického vývoje. Součástí kapitoly byla také charakteristika žáka prvního stupně základní školy, který se stal cílovou skupinou ve kvantitativním výzkumném šetření.

Šestá a zároveň poslední teoretická kapitola byla věnována, vzhledem ke studovanému oboru, prevenci a bezpečnému chování na internetu. V první řadě byl krátce představen samotný pojem „prevence“ a její dělení. Následovala reflexe toho, jak v dnešní době děti tráví svůj volný čas oproti době dřívější. Celou kapitolu završily rady, jak se za prvé chovat slušně na internetu a za druhé, jak se chovat bezpečně.

Závěrečná kapitola byla věnována smíšenému výzkumnému šetření. Realizované kvantitativní výzkumné šetření bylo orientováno na zjištění rizikového chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ, z čehož logicky vyplývá i cílová skupina výzkumného šetření. Realizované kvalitativní výzkumné šetření bylo orientováno na zjištění vlivu rizikového chování na psychosociální vývoj dítěte. V tomto případě se informanty stali psychologové. V první části výzkumného šetření došlo na základě verifikace hypotéz prostřednictvím testů významnosti k přijetí tří z nich, dvě hypotézy byly zamítnuty. Nepřijetí hypotézy není však vnímáno jako neúspěch, naopak to otvírá dveře do dalších výzkumných šetření. V druhé části výzkumného šetření byly na základě zodpovězených tazatelských otázek zodpovězeny otázky výzkumné.

Došlo k prokázání rizikovosti chování žáků 4. a 5. tříd 1. stupně ZŠ v prostředí TikToku, zejména ve vztahu ke sledovanému obsahu a komunikaci s cizími lidmi. Dopady tohoto jednání do psychosociálního vývoje dítěte byly rovněž objasněny v rámci kvalitativního výzkumného šetření.

Na základě provedeného smíšeného výzkumného šetření lze zdůraznit, že vystavení rizikovým jevům na sociálních sítích nemusí nutně znamenat, že bude dítě negativně zasaženo. Negativní dopady přichází ve chvíli, kdy na dítě spolupůsobí vícero faktorů, je nutná tzv. „multifaktorialita“. Na druhou stranu je naprosto nevhodné podceňovat rizikové jevy. Pokud na dítě působí opakovaně a dítě je například zvýšeně citlivé, nemá dostatečnou sociální oporu, mohou tyto jevy zapříčinit obrovské problémy. Problémy vedoucím k úzkostem, depresím, cyklothymii, a v tom nejhorším případě k sebevražedným tendencím.

Další kapitolou samou o sobě je posun ve vnímání norem. Posun ve vnímání toho, co je normální a co normální není. Ve chvíli, kdy jsou děti opakovaně vystavovány kyberšikaně, killingstalkingu či čemukoliv jinému a nedojde ze strany dospělého ke korekci, může velice snadno dojít k posunu ve vnímání norem. Pokud je dítě vystaveno rizikovému jevu, na který není připraveno, jakým může být opět killingstalking či sexuální chování spojené s násilím, může dojít k traumatizování.

Ani v policejní praxi není výjimečným případem pokus o sebevraždu v důsledku například kyberšikany na sociálních sítích. Takových případů stále přibývá. Tato skutečnost volá po okamžité reakci. Reakce musí být provedena ve vztahu jak k dětem, rodičům, ale i pedagogům. Rodina, jakožto primární sociální skupina dítěte, hraje zásadní roli stejně jako škola, která má na vývoj dítěte rovněž značný vliv. Vliv, který může rozhodnout o životě dítěte. Z toho důvodu je třeba tyto strany podpořit jak aktuálními metodickými dokumenty, cíleným vzděláváním v oblasti online rizik a správně zacílenou a načasovanou osvětovou činností.

Diplomová práce a zejména výsledky výzkumného šetření by mohly sloužit jednak jako podklad pro následná výzkumná šetření, ale i jako preventivní materiál pro školy i rodiče. Během realizace dotazníkového šetření často docházelo ze strany pedagogů k mylným představám, že žáci TikTok nepoužívají. V několika případech pedagogové ani nevěděli, co TikTok je. Tuto nevědomost je třeba změnit.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BĚLÍK, Václav a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 142 s. ISBN 978-80-7435-726-8.

BENDL, Stanislav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. 334 s. ISBN 978-80-7290-881-3.

BOCAN, Miroslav a kol. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotová orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. 98 s. ISBN 978-80-87449-24-0.

BOUDON, Raymond a JOCHMANN, Vladimír. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3.

BURDOVÁ, Eva a TRAXLER, Jan. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 43 s. ISBN 978-80-904864-9-2.

DOČEKAL, Daniel, MÜLLER, Jan, HARRIS, Anastázie, HEGER, Luboš a kol. *Dítě v síti: Manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. Praha: Mladá fronta a.s., 2019. 207 s. ISBN 978-80-204-5145-3.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní a včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena a NEPRAŠ, Karel. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHRÁSKA, Jaroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, Jaroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

JESSOR, Richard, DONOVAN, John, COSTA, Frances M. *Beyond adolescence. Problem behavior and young adult development*. Cambridge: Cambridge University Press, 332 p. 1991. ISBN 0-521-46758-6.

KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 123 s. ISBN 978-80-210-5488-2.

KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. 98 s. ISBN 978-80-85783-78-0.

KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming – nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: Net University Ltd, 2010. 16 s. ISBN 978-80-254-7573-7.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace III*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 60 s. ISBN 978-80-244-3087-4.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René a DOBEŠOVÁ Pavla. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2021. 111 s. ISBN 978-80-244-5914-1.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra, et al. *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.

LÉVY, Pierre. *Kyberkultura: zpráva pro Radu Evropy v rámci projektu "Nové technologie: kulturní spolupráce a komunikace"*. Praha: Karolinum, 2000. 229 s. ISBN 80-246-0109-5.

MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav a SOUKUP, Petr. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 508 s. ISBN 978-80-210-6362-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2015. 112 s. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATĚJČEK, Zdeněk a POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H & H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8.

MATOUŠEK, Oldřich a KŘIŠŤAN, Alois. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, JANTULOVÁ ŠŤOVÍČKOVÁ, Magdaléna (eds.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Univerzita Karlova: Fakulta humanitních studií, 2019. 496 s. ISBN 978-80-7571-025-3.

ONDREJKOVIČ, Peter. *Kapitoly z metodologie výskumu v sociálních vědách*. Levice: Client Service, 2017. 318 s. ISBN 978-80-972661-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-295-5.

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. 181 s. ISBN 978-80-245-1742-1.

PELCOVÁ, Naděžda a SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014. 220 s. ISBN 978-80-246-2636-9.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

RAMSDEN, Chloe. *Jak říct ne sociálním sítím*. Brno: Lingea s.r.o., 2021. 128 s. ISBN 978-80-7508-673-0.

SEMERÁDOVÁ, Tereza a WEINLICH, Petr. *Marketing na Facebooku a Instagramu*. Brno: Computer Press, 2019. 192 s. ISBN 978-80-251-4959-1.

SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7.

STANFORD, Sara. *Staň se hvězdou TikToku*. Brno: CPress, 2020. 80 s. ISBN 978-80-264-3285-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. 102 s. ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠVARŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Úvod do psychologie*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1996. 94 s. ISBN 80-7044-123-2.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a VACÍNOVÁ, Marie. *Ontogenetická psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. 108 s. ISBN 80-7044-792-3.

VÁGNEROVÁ, Marie a VALENTOVÁ, Lidmila. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita: skripta pro posl. pedagog. fakulty Univ. Karlovy*. Praha: Karolinum, 1991. 115 s. ISBN 80-7066-384-7.

WAYNE, Raymond. *TikTok Marketing Profits: How to Leverage The TikTok Platform For Profits*. Hongkong: Estalontech, 2020. 45 p. ISBN 97888835821854.

WEDLICOVÁ, Iva. *Vývojová psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010. 119 s. ISBN 978-80-7414-320-5.

ZOUNEK, Jiří, JUHAŇÁK, Libor, STAUDKOVÁ, Hana a POLÁČEK, Jiří. *E-learning: učení (se) s digitálními technologiemi: kniha s online podporou*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 279 s. ISBN 978-80-7552-217-7.

Kapitola v monografii

KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, Zuzana. Rodič, vychovatel a dítě na internetu. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 53–68. ISBN 978-80-904920-2-8.

ŠAFÁŘOVÁ, Michaela. Morálka a svědomí v pojetí adolescentů. In: MACEK, Petr, SMÉKAL, Vladimír a INSTITUT VÝZKUMU DĚTÍ, mládeže a rodiny. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 163–200. ISBN 80-85947-83-8.

ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. In: MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka., ZAPLETALOVÁ, Jana, NOVÁK, Petr. (eds.) *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: TOGGA, 2010, s. 101–114. ISBN 978-80-87258-47-7.

ŠMAHEL, David. Děti na internetu. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 23–30. ISBN 978-80-247-5010-1.

ZANDLOVÁ, Markéta. Rozhovor. In: NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, JANTULOVÁ ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (eds.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Univerzita Karlova: Fakulta humanitních studií, 2019, s. 322–324. ISBN 978-80-7571-025-3.

Sborník

KIELAR, Jan. Interakce reálného prostoru a kyberprostoru. In: MARŠÁLEK, Roman, ed. *Studentská vědecká konference: Kategorie Věda má budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 264–268. ISBN 978-80-7368-719-9.

Právní předpisy

MŠMT. *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/strategie-prevence-rizikovych-projevu-chovani_msmt.pdf.

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2013_18.pdf.

MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

Periodika

JESSOR, Richard, TURBIN, Mark, S., COSTA, Frances M. Protective factors in adolescent health behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, Colorado: University of Colorado at Boulder, 1998, vol. 75, no. 3, p. 788–800. ISSN 0022-3514.

KOLAŘÍKOVÁ, Veronika a NĚMEC Jiří. Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky. *Sociální pedagogika*. Brno: Pedagogická fakulta, 2017, roč. 5, č. 1, s. 10–28. ISSN 1805-8825.

ŠIRŮČEK, Jan, ŠIRŮČKOVÁ Michaela a MACEK a Petr. Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj rizikového chování v adolescenci. *Československá psychologie*. Praha: ČSAV, 2007, roč. 51, č. 5, s. 476–488. ISSN 0009-062X.

VAŇKÁTOVÁ, Eva, MERTIN, Václav a JIROUŠKOVÁ, Ivana, eds. *Co dělat, když ...: Praktické náměty k prevenci a intervenci rizikového chování*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2010-2013. ISSN 1804-5537.

Kvalifikační práce

ORSÁG, Ondřej. *Fenomén TikTok u žáků 2. stupně základních škol*. Olomouc, 2020. 90 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

Internetové zdroje

AXIS. *A Parent's Guide to TikTok* [online]. England: David C Cook, 2019. 18 p. [cit. 2021-09-23]. ISBN 978-0-8307-7889-8. Available from: [https://books.google.cz/books?id=hW-](https://books.google.cz/books?id=hW-HDwAAQBAJ&pg=PA7&dq=why+is+tik+tok+dangerous&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwj_6uejguHsAhVR9IUUKHR35C4wQ6AEwAHoECAIQAg#v=onepage&q&f=false)

[HDwAAQBAJ&pg=PA7&dq=why+is+tik+tok+dangerous&hl=cs&sa=X&ved=2ahUK](https://books.google.cz/books?id=hW-HDwAAQBAJ&pg=PA7&dq=why+is+tik+tok+dangerous&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwj_6uejguHsAhVR9IUUKHR35C4wQ6AEwAHoECAIQAg#v=onepage&q&f=false)
[Ewj_6uejguHsAhVR9IUUKHR35C4wQ6AEwAHoECAIQAg#v=onepage&q&f=false](https://books.google.cz/books?id=hW-HDwAAQBAJ&pg=PA7&dq=why+is+tik+tok+dangerous&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwj_6uejguHsAhVR9IUUKHR35C4wQ6AEwAHoECAIQAg#v=onepage&q&f=false).

BURIÁNEK, Jiří. Sociologická encyklopedie: operacionalizace. In: *Encyklopedie.soc.cas.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Operacionalizace>.

CZ.NIC. Rizika sociálních sítí. In: *Jak na internet.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.jaknainternet.cz/page/1185/rizika-socialnich-siti/>.

ČERNOVSKÝ, Tomáš. Top 10 sociální sítě: kdo je používá a proč na nich propagovat svůj byznys? In: *cernovsky.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://cernovsky.cz/marketing/top-10-socialni-site/>.

E-BEZPEČÍ. Informace o projektu. In: *E-Bezpeci.cz* [online]. 2020a [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>.

E-BEZPEČÍ. Problém zvaný TikTok. In: *E-Bezpeci.cz* [online]. 2020b [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/socialni-site/1403-problem-zvany-tik-tok>.

E-BEZPEČÍ. Nebezpečné výzvy. In: *YouTube.com* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=KyRaFOy48Fc&t=495s>.

GOSS-SAMPSON, Mark A. In: *statistic.jasp-stats.org* [online]. 2018 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: [https://static.jasp-](https://static.jasp-stats.org/Statistical%20Analysis%20in%20JASP%20-%20A%20Students%20Guide%20v1.0.pdf?fbclid=IwAR3um9XPiVFWFcrTndCQBmEffXKKNEgNbZLnB51VPCqA3g3wTY3IYrYsOtI)
[stats.org/Statistical%20Analysis%20in%20JASP%20-](https://static.jasp-stats.org/Statistical%20Analysis%20in%20JASP%20-%20A%20Students%20Guide%20v1.0.pdf?fbclid=IwAR3um9XPiVFWFcrTndCQBmEffXKKNEgNbZLnB51VPCqA3g3wTY3IYrYsOtI)
[%20A%20Students%20Guide%20v1.0.pdf?fbclid=IwAR3um9XPiVFWFcrTndCQBm](https://static.jasp-stats.org/Statistical%20Analysis%20in%20JASP%20-%20A%20Students%20Guide%20v1.0.pdf?fbclid=IwAR3um9XPiVFWFcrTndCQBmEffXKKNEgNbZLnB51VPCqA3g3wTY3IYrYsOtI)
[EffXKKNEgNbZLnB51VPCqA3g3wTY3IYrYsOtI](https://static.jasp-stats.org/Statistical%20Analysis%20in%20JASP%20-%20A%20Students%20Guide%20v1.0.pdf?fbclid=IwAR3um9XPiVFWFcrTndCQBmEffXKKNEgNbZLnB51VPCqA3g3wTY3IYrYsOtI).

CHLOE, Glittery. @chloe_aesthetics_ofc. In: *TikTok.com* [online]. 2022 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: https://www.tiktok.com/@chloe_aesthetics_ofc.

IQBAL, Mansoor. TikTok Revenue and Usage Statistics. In: *BusinessofApps.com* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Available from: <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>.

JESSOR, Richard, TURBIN, Mark, S., COSTA, Frances M., DONG, Qi, ZHANG, Hongchuan, CHANGHAI, Wang. Adolescent problem behavior in China and the United States: A cross national study of psychosocial protective factors. *Journal of Research on adolescence* [online]. Boulder: University of Colorado, 2003, vol. 3, no. 13, p. 329–360 [cit. 2021-09-23]. Available from: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.5918&rep=rep1&type=pdf>.

JURKOVÁ, Eliška. Nejstahovanější aplikace TikTok vzrostla v roce 2021 o 158 %. In: *TikTokuj.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.tiktokuj.cz/tiktok-mezirocne-vzrostl-o-158-a-dosahl-3-miliard-stazeni/>.

KLEMENT, Vitězslav. Sociální média v roce 2020. In: *h1.cz* [online]. 2020 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.h1.cz/upload/680-social-trendy-2020-groupm.pdf>.

LANGEROVÁ, Jana. Jak na Instagramu pracovat s hashtagy a využít je ve svůj prospěch. In: *Podnikatel.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/jak-na-instagramu-pracovat-s-hashtagy-a-vyuzit-je-ve-svuj-prospech/>.

LIVINGSTONE, Sonia, HADDON Leslie, GÖRZIG, Anke, ÓLAFSSON, Kjartan. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children* [online]. London: EU Kinds Online, LSE, 2011. 168 p. [cit. 2021-09-23]. ISSN 2045-256X. Available from: <http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet%28Isero%29.pdf>.

MÁČA, Roman. Děti a rizika sociálních sítí. In: *Šance dětem* [online]. 2014 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/deti-rizika-socialnich-siti>.

MAŠEK, Jaroslav. Web 2.0 a jeho vliv na oblast vzdělávání. In: *Edukační technologie* [online]. 2009 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: http://it.pedf.cuni.cz/strstud/edutech/2008_Web20_Masek/Masek-Web2.pdf.

MIKULA, Ondy. @ondymikula. In: *TikTok.com* [online]. 2022 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.tiktok.com/@ondymikula>.

NESI, Jacqueline. The Impact of Social Media on Youth Mental Health: Challenges and Opportunities. In: *NCMedicalJournal.com* [online]. 2020 [cit. 2021-09-23]. Available from: <https://www.ncmedicaljournal.com/content/ncm/81/2/116.full.pdf>.

NETO, Patrik. Glittery Chloe. In: *Extra.cz* [online]. 2020a [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/nejuspesnejsi-ceska-tiktokerka-arie-taborska-alias-glittery-chloe-tiktok-je-jako-snehova-koule>.

NETO, Patrik. Ondy Mikula. In: *Extra.cz* [online]. 2020b [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/ondy-mikula-3-200-000-sledujicich-nejoblíbenější-a-nejtajemnější-tiktoker-u-nas>.

NMS MARKET RESEARCH. Jak děti a mládež tráví svůj volný čas? In: *331.cz* [online]. 2020 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.331.cz/pruzkum-2020-jak-deti-a-mladez-travi-svuj-volny-cas/>.

PAVLÍČKOVÁ, Katka. Počet lidí na českém a slovenském Instagramu k březnu 2020. In: *BGRAM.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://bgram.cz/pocet-lidi-na-ceskem-a-slovenskem-instagramu-k-breznu-2020/>.

POLICIE ČR. Jednotlivé druhy kyberkriminality. In: *Policie.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/jednotlive-druhy-kyberkriminality.aspx>.

REIGLOVÁ, Eliška. České děti sledují hvězdu filmů pro dospělé: Z TikToku utekla k nahotě a podivným praktikám. In: *Extra.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/ceske-deti-sleduji-hvezdu-filmu-pro-dospеле-z-tiktoku-utekla-k-nahote-a-podivnym-praktikam>.

ROBINS, Kevin. Kyberprostor a svět, ve kterém žijeme. *Revue pro média: časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Brno: Katedra mediálních studií a žurnalistiky, 2003, č. 5, s. 10–15 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: https://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue05/preklad_robins_rpm5.pdf.

SULER, John. The Psychology of Cyberspace: The Online Disinhibition Effect. In: *Rider.edu* [online]. 2010 [cit. 2012-02-29]. Available from: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.

SZOTKOWSKI, René a KOPECKÝ, Kamil. E-Bezpečí: Fenomén Youtubering a česká škola. In: *PDF.UPOL.cz* [online]. 2018 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: https://www.pdf.upol.cz/fileadmin/userdata/PdF/VaV/2018/odborne_seminare/E-Bezpeci_-_Fenomen_Youtubering_a_ceska_skola.pdf.

THE JASP TEAM. JASP: A Fresh Way to Do Statistics. In: *jasp-stats.org* [online]. 2018 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://jasp-stats.org/>.

TIKTOK PARTNER. Data o TikToku v ČR. In: *TikTokuj.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://www.tiktokuj.cz/uvod-o-tiktoku/>.

VOHANKOVÁ, Alena. TikTok aneb noční měra rodičů. In: *Blog.Avast.com* [online]. 2021 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z: <https://blog.avast.com/cs/tiktok-nocni-mura-rodicu>.

Ostatní zdroje

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. *České děti v kybersvětě*. Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2019. 32 s. Výzkumná zpráva.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 – Některé rozdíly mezi běžnou komunikací a e-komunikací	24
Tabulka 2 – Struktura respondentů dle pohlaví	85
Tabulka 3 – Struktura respondentů dle věku	85
Tabulka 4 – Struktura respondentů dle navštěvované třídy	85
Tabulka 5 – Struktura respondentů dle studované základní školy.....	86
Tabulka 6 – Základní informace o odbornících.....	87
Tabulka 7 – Verifikace H1.....	89
Tabulka 8 – Verifikace H2.....	90
Tabulka 9 – Verifikace H3.....	91
Tabulka 10 – Verifikace H4.....	92
Tabulka 11 – Verifikace H5.....	93
Graf 1 – Popisný graf H1	89
Graf 2 – Popisný graf H2	90
Graf 3 – Popisný graf H3	91
Graf 4 – Popisný graf H4	92
Graf 5 – Popisný graf H5	93

Seznam příloh

Příloha A <i>Dotazník výzkumného šetření</i>	126
Příloha B <i>Rozhovor s informantem I1</i>	130
Příloha C <i>Rozhovor s informantem I2</i>	133
Příloha D <i>Rozhovor s informantem I3</i>	136
Příloha E <i>Rozhovor s informantem I4</i>	139
Příloha F <i>Rozhovor s informantem I5</i>	144
Příloha G <i>Rozhovor s informantem I6</i>	147
Příloha H <i>Rozhovor s informantem I7</i>	152

Přílohy

Příloha A *Dotazník výzkumného šetření*

Ahoj, jmenuji se Pavla Šlesingrová a jsem studentka vysoké školy. V rámci mého studia píšu diplomovou práci týkající se TikToku. Následující dotazník ti zabere 15–25 minut. Odpovědi jsou zcela anonymní a výsledky výzkumu budou sloužit pouze pro mou diplomovou práci.

Předem ti moc děkuji za vyplnění mého dotazníku.

Část I: TikTok

V této části dotazníku mě zajímají informace související s TikTokem.

Q1: Znáš aplikaci, která se jmenuje TikTok?

- a) Ano, znám.
- b) Ne, neznám.

Q2: Používáš TikTok?

- a) Ano, používám.
- b) Ne, nepoužívám.

Q3: Jak máš na TikToku nastavený účet?

- a) Jako veřejný účet.
- b) Jako soukromý účet.
- c) Nevím.

Q4: Jak často používáš TikTok?

- a) Každý den.
- b) 1–3× týdně.
- c) 4–6× týdně.

Q5: Kolik času za jeden den strávíš na TikToku?

.....

Q6: Komunikuješ na TikTok i lidmi, které neznáš?

- a) Ano, každý den.
- b) Ano, 1–3× týdně.
- c) Ano, 4–6× týdně.
- d) Ne, nekomunikuji.

e) Jiná ...

Q7: Jak se cítíš po prohlížení příspěvků na TikToku?

.....

Q8: Vyvolávají v tobě příspěvky na TikToku následující pocity?

	Ano	Ne
Nejsem dost dobrý/á jako ostatní.		
Nejsem dost hezký/á jako ostatní.		
Nejsem dost oblíbený/á jako ostatní.		
Nejsem dost štíhlý/á jako ostatní.		
Nemám tolik kamarádů jako ostatní.		

Q9: Setkal/a jsi se na TikToku s nějakou výzvou (challenges)?

- a) Ano, opakovaně.
- b) Ano, více než jednou.
- c) Ano, ale pouze jednou.
- d) Ne, neseťkal/a.

Q10: Pokud jsi se s nějakou výzvou setkal/a, o jakou výzvu se jednalo?

.....

Q11: Vyzkoušel/a jsi nějakou výzvu i ty?

- a) Ano, ale pouze jednou.
- b) Ano, více než jednou.
- c) Ne, nevyzkoušel/a.

Q12: Setkal/a jsi se na TikToku s tzv. „killingstalkingem“? (= videa zachycující chlapce, kteří si vzájemně přikládají nože na krk, předstírají vzájemné týraní apod.)

- a) Ano, opakovaně.
- b) Ano, více než jednou.
- c) Ano, ale pouze jednou.
- d) Ne, neseťkal/a.

Q13: Setkal/a jsi se na TikToku s některými z následujících nebezpečných projevů?

Zvol odpověď u všech projevů.

	Ano, opakovaně.	Ano, více než jednou.	Ano, ale pouze jednou.	Ne, nesetkal/a.
Opakované sledování a obtěžování na internetu.				
Nebezpečné výzvy (challenges).				
Manipulace k osobní schůzce.				
Zasílání zpráv a fotek se sexuálním obsahem.				
Šikana ve virtuálním prostředí.				
Killingstalking.				

Q14: Pokud jsi se setkal/a s jiným jevem, který se nenachází v předcházející otázce, napiš ho.“

.....

Část II: Doplnující informace

Odpovídej, pokud nemáš TikTok. Pokud TikTok máš a používáš ho, přeskoč až na otázku číslo 22.

Q15: Cítíš se někdy následovně?

	Ano	Ne
Nejsem dost dobrý/á jako ostatní.		
Nejsem dost hezký/á jako ostatní.		
Nejsem dost oblíbený/á jako ostatní.		
Nejsem dost štíhlý/á jako ostatní.		
Nemám tolik kamarádů jako ostatní.		

Q16: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u první možnosti (Nejsem dost dobrý/á jako ostatní) uveď, kdy se takto cítíš?

.....

Q17: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u druhé možnosti (Nejsem dost hezký/á jako ostatní) uveď, kdy se takto cítíš?

.....

Q18: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u třetí možnosti (Nejsem dost oblíbený/á jako ostatní) uveď, kdy se tak cítíš?

.....

Q19: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u čtvrté možnosti (Nejsem dost štíhlý/á jako ostatní) uveď, kdy se takto cítíš?

.....

Q20: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u páté možnosti (Nemám tolik kamarádů jako ostatní) uveď, kdy se takto cítíš?

.....

Q21: Pokud jsi v otázce č. 15 označil/a ANO u šesté možnosti (Nemám tolik drahého a značkového oblečení jako ostatní.) uveď, kdy se takto cítíš?

.....

Část III: Základní informace

Na závěr bych se tě ráda zeptala na pár základních informací, které mi pomohou odpovědi lépe zpracovat.

Q22: Jsi chlapec nebo dívka?

- a) chlapec
- b) dívka

Q23: Do jaké třídy chodíš?

.....

Q24: Kolik ti je let?

.....

Moc si děkuji za tvůj čas a vyplnění mého dotazníku.

Příloha B *Rozhovor s informantem II*

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Vždycky záleží, na jaké úrovni dítě je. Samozřejmě může jít o vliv kladný, ale i záporný. Kladně vnímám videa vzdělávací a rozvíjející, pomocí nichž se mohou děti něco naučit, rozvinout, motivují je. Na druhé straně stejně jako většina věcí i tady můžeme najít stránku negativní. Ne každý sdílí věci, které by se sdílet měly. Někteří lidé mohou sdílet věci a témata, která rozhodně nepřispívají ke zdravému psychosociálnímu vývoji, ať už hovoříme o rizikových jevech či něčem obdobném. Myslím si, že dnes je normální, že dítě má telefon a nějakým způsobem se na něm pohybuje. Je nutno zmínit, že nesmírně důležitý je v tomto případě rodič či jiná osoba, která na dítě dohlíží a koriguje ho.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Já to vnímám tak, že člověk, když chce, tak se opravdu může zakoukat. Může u toho sedět nekonečně dlouho. TikTok svou dynamikou a rychlostí ubírá hrozně pozornost. Vždy záleží, na co se dítě kouká, co sleduje a jaký prostor má na to TikTok sledovat, k čemu se dostane.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Myslím si, že určitě. Je spousta psychologických teorií tohoto tématu se dotýkajících. Jedna z teorií je učení se nápodobou. Podle ní dítě, na co se kouká, tak pak postupně zkouší. Takže pokud dítě uvidí násilí a rozumově není tak vyspělé, aby si to dokázalo zpracovat, tak by to v praxi mohl zkoušet. Zkoušet, co to samotné chování může způsobit.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

Určitě získání většího dosahu. Někdo v procesu sebeutváření může být ovlivněn právě tím, kolik lidí ho sleduje, kolik dostává „liků“. To může ovlivňovat jak jeho sebevědomí, tak jeho popularitu na škole. U dětí to může být také způsobeno tím, že nevědí, co vlastně to soukromí znamená. Nevidí následky toho, když mají veřejný profil.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Záleží samozřejmě, dokdy děti TikTok sledují. Jestli jde TikTok do popředí a děti si ubírají čas na spánek. Tak to spánek samozřejmě narušuje, nejen že se okrádají

o spánek, ale jak je známo, modré světlo narušuje produkci melatoninu, a tím vede ke zhoršení nebo narušení spánku. Z hlediska psychiky tím, jak je TikTok postavený, tak se z mého pohledu bude jednat převážně o konzumní hltání obsahu, což rozhodně nevnímám pozitivně. Je určitě důležité ve vztahu ke zdravému rozvoji dítěte zapojovat ve volném čase i jiné činnosti, a pokud se dítě věnuje pouze mobilu, popř. TikToku, tak to není dobře. Pokud děti zejména dívky vidí na TikToku pouhou „dokonalost“ vytvořenou pomocí filtrů, tak to na ně rozhodně nepůsobí dobře. Sociální sítě jsou v tomto ohledu dvousečným nástrojem, na jednu stranu mohou dítě motivovat v pohybu, nebo v tom, jak by mohlo vypadat, na stranu druhou děti volit cestu rizikovou v podobě poruch příjmu potravy apod., může docházet k úzkostem, depresím, protože se nepodobají svým vzorům.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Určitě ano. Nevnímám pro dítě jako správné, aby bylo dítě vystavováno takovým věcem. Děti často takové věci ani nechápu. Doba je taková, že stále více věcí, které dříve nebyly normou, se dnes normou stávají. Mou obavou je, aby v budoucnu nebylo norma tak široká, že to, co dnes normou není, se jí nestalo. Pokud děti vidí videa s násilím nebo s posměšky na účet někoho jiného, tak si nemyslím, že to v nich vyvolává něco dobrého. Nejsou to hodnoty, na kterých by se mělo stavět, ani by v nich neměly být vychovávané. Není přece normální někomu ubližovat, řezat se nebo si ubližovat. Tím, že se na TikToku může setkat v podstatě s čímkoliv, tak bych řekl, že je to o to rizikovější. Děti by takovýmto jevům v tak nízkém věku být vystaveny rozhodně neměly.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Pokud děti ve věku 9-11 let uvidí videa, kde se někdo obnažuje, tak to pro ně rozhodně není dobrý „studijní materiál“. Vystavením takovýmto videím se opět u dětí mohou posouvat hranice a normy toho, co je normální i v sexuální oblasti. Z vývojového hlediska si nemyslím, že by to bylo dobré. V tomto věku děti nemusí ani chápat, o co na videu jde. Obávám se, že pokud na dítě vyskočí takovýto obsah, tak ho může až traumatizovat. Protože to je situace, kterou vidí poprvé, není to pro něj v životě normální.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Zase záleží, jak je dítě nastavené, jaké má hodnoty, jak vnímá samotnou kyberšikanu. Může se k tomu stavět pozitivně, v tom případě soucítí s obětí a je mu jí líto. Na stranu druhou může on sám šířit tato videa. Zhoršovat zahanbení oběti. Pokud něco takového dítě vidí častěji, tím je větší pravděpodobnost, že dojde opět k posouvání norem toho, co je ještě normální a v pořádku, a co už není.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To už je dost závažné téma. Dítě může v takové situaci dojít až k sebevražedným sklonům.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Jinde jsem se s tímto nesetkal. Mám docela obavu, aby dítě tento způsob nevolilo jak obranu proti strachu či stresu. Aby to nezačalo aplikovat samo na sobě či někom jiném a nestal se z toho patologický jev. Pokud bychom se zamysleli nad věkem, tak děti nemusí chápat, že je to pouze jako, což může vést opravdu ke smutnému konci.

11. Jestliže dítě pociťuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexii, sebevražednému jednání, ...)?

Určitě. Takovéto děti hledají co nejrychlejší nástroje, jak například vzhled zlepšit, což je přivede k poruchám příjmu potravy. V těchto dětských letech často děti nemají náhled na to, jak objektivně je svět posuzuje. V tu chvíli „zdánlivá krása“ na sociálních sítích může být pro děti to nejdůležitější a snaží se k ní přiblížit za každou cenu.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Vždy je to dost individuální. Ale obecně bych řekl, že to povědomí o rizicích je menšinové. Děti si věci často neuvědomují, a hlavně následky si neuvědomují.

Příloha C Rozhovor s informantem I2

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že sociální sítě mají velký vliv. Děti na mobilu tráví spoustu času, samozřejmě svou roli hraje rodina. Její snaha dítě zapojovat do různých aktivit tak, aby ten čas na sociálních sítích trávil co nejméně. Každopádně pokud by se děti na sociálních sítích nepohybovaly, mohly by být vyloučeny z kolektivu, čehož důkazem byla i distanční výuka. Kdy se od dětí vyžadovala online aktivita. V této době virtuální svět převážil nad tím skutečným. Což se do značné míry projevilo i v komunikaci. Přijde mi, že online komunikace je pro děti přirozenější než ta face-to-face. Oni se tím však připravují o emoční doprovod komunikace. Přeci jen to není pouze o obsahu, ale i stylu sdělení, tónu hlasu, to virtuální komunikace postrádá. Komunikace se stává méně empatickou, dítě nevidí, že druhému svým slovem například ublížilo. Další věcí je fakt, že kvůli trávení času na sociálních sítích okrádají čas, který by mohly věnovat rozvíjejícím činnostem.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Určitě si myslím, že se na základě rychlých videí, které jsou základem TikToku, zhoršuje dlouhodobá koncentrace. Také bych řekla, že TikTok vede k pasivnějšímu způsobu trávení volného času, kdy jen hltá obsah z mobilu, nepřemýšlí nad obsahem videa. Vlastně to ani nejde přemýšlet, když se po pár vteřinách video přepne na další. Děti jsou bombardovány zásobou plytkých, povrchních informací. Vytrácí se i schopnost verbální inteligence. Na druhou stranu bych řekla, že se svět mění, zrychluje se. Je možné, že i mozek člověka začne být postupně přizpůsobován každodennímu pohybu ve virtuálním světě.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Rozhodně. Člověk se přizpůsobuje prostředí, ve kterém žije. Pokud dítě vyrůstá v rodině, kde je násilí běžné, stane se to i pro něho normou. Stane se to normou pro řešení běžných konfliktů, nemusí to být ani vědomé. Pokud dítě bude sledovat agresivní videa, tak je tu větší pravděpodobnost, že dítě tento způsob jednání použije jako nástroj ve stresové situaci.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

To je otázka gramotnosti, jestli si děti uvědomují důsledky toho, že mají účet nastavený jako veřejný. Možná se ani necítí ohroženy, protože ještě nenarazily na negativní zkušenost. Z toho důvodu jsou otevřené kontaktům. Mohou mít pocit, že ve srovnání se setkáním se s někým venku na ulici, tak tady jsou v soukromí domova. To vede k falešnému pocitu bezpečí, že jim nic nehrozí.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Jednak věnování tolika hodin sledování TikToku je vždy na úkor jiné činnosti. Ať už spánku nebo činností, které by mohly dítě rozvíjet. Dítě je omezeno na jednu aktivitu, na místo pestrosti aktivit, která je zdravá. Ochuzují se o podněty, které čekají venku. Nebezpečné je to hlavně před spaním. Mozek přijímá další a další informace a nedochází ke zklidnění, které je potřebné. Tím může docházet k narušení spánku. Dítě pak ani nemá prostor na reflexi dne. Děti ztrácí schopnost zabavit se jinak než zapnutím mobilu. Aktivně zapojovat myšlení.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Určitě. Řekla, že videa, kde se influencer ukazuje sebe nebo svůj život jako dokonalý, může vést například k poruchám příjmu potravy. Každý sdílí jen to dobré, málo kdo ukáže reálnou stránku věci. Co se týče výzev, děti mají touhu něco zažít, což je může vést k vyzkoušení výzev. Je to pro děti určité ozvláštnění stereotypního dne, chtějí konečně zažít adrenalin, dobrodružství. Děti se mohou cítit méněcenné, nedostatečné, zbytečné. Pokud se stanou obětí třeba kybergroomingu, tak ztrácí důvěru ve svět. Může to též ovlivnit schopnost a ochotu navazování vztahů.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Dětská sexualita ještě není připravená vnímat a pochopit takovýto obsah. Děti nemají možnost pochopit, že takhle se ty věci mezi mužem a ženou nedějí vždy. Pokud se jedná o sexuální chování spojené s násilím, tak se to v očích dětí může stát normou. Sexualita je vyvrcholením vztahu, tato videa mohou vést u dětí k odporu vůči sexuální stránce, protože tomu nerozumí.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Záleží na tom, jak se k tomu dítě postaví. Někoho to může nabádat ke stejnému jednání, pokud mu takové chování a videa přijdou vtipná. Jiné dítě může s obětí soucítit a mít strach, že se mu to může také stát.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Je to velký zásah do integrity dítěte. Člověk obecně je formován i tím, jak ho vyobrazují ostatní. Pro děti je hrozně důležité sebevědomí, které se v tom věku 9-11 také utváří. Dítě hledá svou totožnost, ale i místo ve skupině. Taky záleží, kam až sahá kyberšikana. Oproti té klasické se dítě vlastně nemůže tak dobře bránit. Často ani neví, kdo je zdrojem kyberšikany. Dítě může také trpět tím, že stresové hormony vyvolané touto situací nemůže vyplavit. To může vést k rozvoji psychosomatických onemocnění.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Určitě to může u dětí posunout normy v pojmání toho, co je ještě normální a co už není. Pokud chybí vliv rodiny, tak si děti vytváří hranice norem samy, což není dobře. Zároveň velkou roli hraje nápodoba, ta může vést až k tragickému konci.

11. Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Myslím si, že sociální sítě obecně svět idealizují. Nikdo nepřidává příspěvky, jak se hádá, naopak ukazují jen to dokonalé. Děti pak nevidí reálný obraz světa, pohádat se je přeci normální. To může vést k tomu, že dítě vidí, že takové není. Cítí se méněcenné, znechucené ze sebe sama. Z toho, že do tohoto světa nepatří. Z hlediska postavy se mohou prohloubit poruchy příjmu potravy. Ale také různé úzkostné stavy. Může to vést k depresím z toho, že svět, ve kterém dítě žije, není tak dokonalý jako ten virtuální.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Řekla bych, že je to velice individuální, ale obecně je tahle věková kategorie nedokáže riziko rozlišit. Nedokáže domyslet důsledky.

Příloha D Rozhovor s informantem I3

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že mohou determinovat psychosociální vývoj jak pozitivně, tak negativně. Jak se říká, že internet je dobrý sluha, špatný pán. Jednak obecně internet pochopitelně rozšiřuje obzor dětem. Třeba moji vnuci mají znalosti, které já jsem v jejich věku neměl. Na druhou stranu, je tam spousta negativního. Zejména jako ohromné riziko vnímám anonymní komunikaci, je to pole pro různé agresory a devianty. Například i pod různými diskuzemi je velká hromada sprostoty a agresivity. Takže si myslím, že tímto svým způsobem společnost hrubne.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Myslím si, že právě tahle riziková videa jsou nejvíce sledovaná, protože jsou nejzajímavější. Známe to i z jiných médií, že lidi sledují spíše negativní věci. Ono je to vzrušuje, svým způsobem znejistí a pořád to nutkavě sledují, může je to zúzkostňovat. Takže si myslím, že u dětí to posouvá určitě vnímání toho, co je normální a co není. Dnes víme, že ve vnímání toho, co je a není normální, je obrovský posun. Děti to skutečně může činit labilními. Vnímají a sledují videa, na kterých se dějí špatné věci, jejich přirozenou reakcí je úzkost. Děti to zase sledují nutkavě dál a dál a myslím si, že právě proto se říká, že ti „mileniáni“ jsou labilní. Další věcí je, že to má určitě negativní vliv na pozornost. Jednak tím člověk zabíjí čas, jednak sledování rychle se střídajících obrazů má negativní vliv na pozornost. Člověk v tu chvíli není schopen ponořit se do sledovaného, soustředit se na nějakou práci, tím se narušuje nebo oslabuje pozornost.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Já si myslím, že zcela určitě. Přinejmenším tak dochází k desenzibilizaci. To, co by dříve člověka ohromilo, jako třeba smrt, vražda, tak se časem otupí. Já si pamatuji, že když jsem jako dítě jel kolem dopravní nehody a viděl pod plachtou mrtvého člověka, tak mě to strašilo v hlavě ještě týden. A dneska to ty děti většinou nechá chladnými. Ony dnes a denně vidí daleko horší věci.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

Myslím si, že jednak to je potřeba, aby bylo dítě IN. Jednak, že děti mohou čekat, že někdo zajímavý s nimi naváže kontakt.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Myslím si, že negativně. Jednak před spaním nějaké vzrušující podněty neumožní dítěti se dostat do pohody, do útlumu. A další věc je, že modré světlo z displeje nebo z obrazovky narušuje melatoninový cyklus, takže to narušuje i spánek. Ohledně psychiky, jak jsem říkal, ta negativní videa, kde je smrt, týrání atd. Tak to na jedné straně otupí. Na druhé straně to vyvolává akutně úzkost a to dítě pak může svět vnímat jako nebezpečné místo. Může být pak hodně vnímavé vůči ohrožení. A s úzkostí pak souvisí řada psychických poruch.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Myslím si, že může. Jednak jak jsem říkal, že to vlastně mění vnímání toho, co je normální a co není. A jednak i vnímání sebe sama, když ty děti vidí, že na tom TikToku jsou všichni „dokonalí“. Zažívají, byť bizarní a nebezpečná dobrodružství, tak děti mohou mít pocit, že nejsou dostatečně dobří. Že se nedokáží vyrovnat těm svým vrstevníkům. Jedna anglická psycholožka uvádí, jak například Facebook ovlivňuje sebevnímání. S TikTokem to bude obdobné. Jak na sociální síti většinou lidé umisťují pouze pozitivní informace, fotky, kde vypadají dobře. Každý, kdo to sleduje, může mít pocit, že je insuficientní oproti nim. Tak se snaží také umisťovat takové příspěvky na sociální síti. Tím si budují, řekl bych, virtuální identitu, která neodpovídá ovšem realitě. Tato psycholožka píše, že řada lidí uvěří své virtuální identitě, že jsou tak krásní, skvělí, úspěšní. Například v americkém DSM se uvádí, že dochází k přibývání narcistických poruch osobnosti. Takže to na jednu stranu může působit v tom člověku mindráky a zmatek. Na druhé straně, pokud člověk sám přidává příspěvky a prezentuje se jako dokonalý, tak také pěstuje u sebe narcismus. Myslím si, že sociální síti i internet jsou dnes obecně plné fáků a dezinformací. Tam se pravdu nedozvíte.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že to rozhodně může dítě ovlivnit. Například Weiss říká, že řada lidí, která má nějakou latentní zvláštnost v sexuální sféře, by v sexuální oblasti žila normálním způsobem. Ale setkání na internetu s něčím obdobným je povzbuzuje a stimuluje. Sledování těchto nápadných nebo nezvyklých praktik, nebo dokonce praktik deviantních může motivovat k napodobení. K „vypuštění džina z lahve“.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že to dítě může ovlivnit. Může narušit jeho charakter, pokud se třeba ke kyberšikaně přidá, nebo se tím baví. Nebo ho to může zúzkostňovat, když vidí, jak se někomu ubližuje. Každého napadne, že i jemu by se tohle mohlo stát. Myslím si, že jako všechny negativní videa a situace, které se odehrávají na těch sítích a na internetu, že to jenom zhoršuje způsob prožívání atmosféry ve společnosti.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To určitě může. Víme, že to může někoho přivést i k sebevraždě. Tam je člověk v podstatě bezmocný. Když vás někdo šikanuje v reálném světě, ve třídě, tak tam je přeci jen konkrétní nepřítel, kterému čelíte. Kdežto v tom kyberprostoru vlastně můžete být anonymně šikanovaná. Tam ten pocit bezmoci, zmaru musí být velmi silný.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že když se k tomu dítě dostane náhodně, tak bude otřeseno a bude se vyhýbat takovým příspěvkům. Pokud se tam objeví chuť to sledovat, tak bych to považoval za vážný signál nějaké poruchy osobnosti, nějaké deviace.

11. Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Tak to určitě. Já za těch 40 let, co dělám psychologii, jsem učinil takovou zkušenost, že v pozadí řady špatných věcí jsou mindráky. Když ten člověk má potřebu si mindrác nějak kompenzovat, tak to velice často dělá něčím nehezkým.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Myslím si, že to takto malé děti, ale kolikrát i děti starší nedokáží vyhodnotit. I to, že to je na videu, na sociální síti, tak tam to úmrtí asi není bezprostřední. Děti nejsou schopné domyslet si závěr. Navíc je to IN a děti se chtějí blýsknout. Dneska se dělají hlouposti kvůli oblíbenosti.

Příloha E Rozhovor s informantem I4

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že pozitivně i negativně. Záleží na tom, jak k tomu děti přistupují. Pokud jsou na sociálních sítích například s kamarády, které mají daleko, znají se třeba z tábora a využívají to ke komunikaci mezi sebou, posílají si fotky z výletu apod. To si myslím, že by bylo něco špatného. Negativní vliv je to, pokud si začnou posílat nějaké škaredé fotky, pokud je někdo začne zneužívat k tomu, aby mu začali posílat lechtivé fotky, nahé fotky apod. Případně pokud začnou samy na sociálních sítích sdílet takovýto závadný obsah. A další rizika, o kterých se budeme ještě bavit u TikToku. To si myslím, že je špatně a že může dětem hodně ublížit.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Myslím si, že konkrétně u psychosociálního stránky jde dost o vnímání morálky. Jestliže se budeme bavit o dětech, jejichž rodiče jim raději dají do ruky mobil, než aby se mu sami věnovali a ono si pak stáhne TikTok a sledují tam videa, pak záleží na tom, co vidí. Můžou sledovat videa typu pletení košíčků, správného cvičení, taková videa mohou dítě motivovat, aby se této činnosti věnovaly také. Dítě se pomocí takovýchto „vzdělávacích“ videí může naučit nějakou novou dovednost. Pokud ale narazí na videa, ať se bavíme o killingstalkingu, o kyberšikaně, už to je něco, kdy dítě začíná mít konflikt morálky. Na jednu stranu mu rodiče sice něco říkají, ale ono potom najednou na videu vidí, že někdo někomu ubližuje, směje se mu, sdílí to a má to spoustu „liků“ – AHA, takže to je vlastně normální. A najednou si dítě začíná vytvářet trochu pokřivený obraz vnímání světa. Vždyť ono je vlastně normální, když půjdu za nějakým slabším spolužákem a budu ho týrat. Ono je vlastně normální, že tam uvidím nějaké zvíře, třeba kočku a do ní si třeba kopnu, nebo ji poliju benzínem a potom ji zapálím. Všichni se tomu smějí, všichni to sdílí, je to vlastně prima. A najednou to malé dítě, které nemá odezvu, protože nepředpokládám, že by se s tím svěřovalo rodičům, zjistí, že je to v pořádku, že takové věci jsou normální. Tohle u TikToku vnímám jako veliké nebezpečí. Pokud dítě nemá korekci od dospělých, babičky, dědy, rodičů, staršího sourozence, tak to dítě začne mít pocit, že to, co vnímá a vidí na TikToku, je normální. Takhle se to ve světě dělá, vždyť to vidím. To je v pořádku.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Já si myslím, že to souvisí s mou předešlou odpovědí. Dítě to neumí rozlišit, ono neví, že to je jenom „jako“. Řekl bych, že kriminální chování může mít základ i ve videích, která se objevují na TikToku. Děti nevědí, že je to video, které je naaranžované. Ony neví, že to je jen jako. Že třeba ten člověk toho druhého ve skutečnosti nezabil, ale jen to naaranžovali. Anebo když tam bude video, kde opravdu týrají nějakého spolužáka, mlátí ho, kopou ho, tak ty děti si řeknou, že to je vlastně v pořádku. A najednou to zkusí, strčí do nějakého svého spolužáka, dají mu facku a zjistí, že se ve škole nic nestalo. Dneska mi to tak připadá, že ty školy s tím nic dělat nechtějí a radši předstírají, že se to neděje. A dítě najednou zjistí, že to vlastně jde, že mu to prochází a je to v pohodě. Kriminální chování a kriminálníci, když si uděláte jejich profil, oni se také vyvíjejí. Oni si zkusí například první vraždu, zjistí, že se na ně nepřišlo, že policie první vraždu nevyřešila, tak udělají druhou, třetí, patnáctou, třicátou. Až při třicáté vraždě toho pachatele například chytí, ale on udělal 29 vražd beztrestně. Myslím si, že podobné to je u dětí, když uvidí na TikToku, že je to vše v pořádku, samy budou mít sklony něco takového páchat. Oni TikTok vnímají jako super aplikaci, kde jsou jen dobrý videa. Oni neumí rozlišit, co je špatně. Pokud dítě uvidí nějaké negativní video po padesáté – opakovaná lež stává se pravdou, takže najednou si dítě řekne, že je to normální, že to zkusí taky, kopnout si například do spolužáka. Zkusí to poprvé, podruhé, potřetí po padesáté a bum je mu pětatřicet a sedí v kriminále. Rozhodně si tedy myslím, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

Děti díky tomu mají dojem, že mají spoustu kámošů, a proto se mají dobře. Zvláštní je, že když se pak těch dětí zeptáte, který z těch jeho 450 kámošů zná osobně, kterého by mohl pozvat na kofolu nebo s kterým může jít hrát fotbal do parku. Tak často odpoví, že neví, že je ani nezná. Je to podle mě snaha mít tu vazbu s okolím, mít spoustu známých, být součástí nějaké širší skupiny, komunity. To je jedna věc. Druhá věc je, si myslím, taková snaha o podněty. Nudíme se, dneska ta doba je taková, že děti se dost často nudí. Tak si jako zdroj zábavy volí veřejný profil, sledování videí, sám tam nějaká přidám, lidi

mě tam pozorují, dávají mi like, komentují. Bohužel doba začíná být zvrácená natolik, že míra oblíbenosti (kolik mám sledujících, liků, ...) se stává měřítkem hodnoty.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Na spánek rozhodně. Po několikahodinovém sledování vás za prvé budou bolet oči, za druhé vás bude bolet hlava, za třetí ty myšlenky samozřejmě jedou. A u malých dětí obzvlášť. Několikahodinové sledování rozhodí naprosto mozkovou činnost, ty děti jsou takové nabuzené. Psychiku samozřejmě taky. Několikahodinové sledování nejen dítěti, ale i člověku nažhaví a unaví mozek. Dětský mozek je mnohem náchylnější než mozek dospělého. Myslím si v každém případě, že to má negativní vliv, i pokud by se jednalo o hodinu ráno a hodinu večer. Když v té hodině, co se dívá před spaním na videa, uvidí strašidelná nebo až excitující videa, tak to dítě neusne. Dítě nebude schopné usnout, protože ten mozek bude tak nabuzený, že to dítě na to bude pořád myslet, může se bát. Myslím, si že v tomhle ohledu má TikToku rozhodně negativní vliv. V rámci celkového fungování dítěte dochází k narušení jeho rytmu. Dítě má mít určitý pravidelný rytmus. Určitá pravidla. Naučí se dennímu řádu, jenomže když mu ho nabouráte tím, že na něj nemáte čas a posadíte ho s mobilem, tak zaprvé to dítě po půl hodině, když má rozkoukané nějaké video, rozhodně nebude chtít přestat, bude řvát, bude se vztekat. Ten pocit uspokojení, který sledování videí přináší, je pak pro dítě důležitější než to, co říká rodič. Pokud rodiče nenastaví jasná pravidla, tak dítě bude vyžadovat víc a víc a bude to horší a horší. Nabourává to denní rytmus a řád, který je nějak nastavený, a vy ho těmito půlhodinami vlastně roztrháte.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Rozhodně ano. Co si budeme vykládat, sociální sítě a internet je jeden veliký klam. Nikdo samozřejmě nebude sdílet něco, kde se ukáže v pravém světle. Každý bude sdílet spíše video, kde ukazuje, jak je báječný, skvělý, dokonalý. Chtěl bych zdůraznit, že rozhodný vliv má rodina. Jestliže rodina nedává dítěti pozitivní příklad a neřekne mu, že to, že někdo ubližuje například druhému, je špatně, tohle se nedělá, a zároveň dítěti nedává pozitivní zpětnou vazbu, nepochválí ho, neocení, tak to dítě to logicky začne hledat někde jinde. Protože od rodičů to nedostává, nemají na něj čas. Začne to hledat ve videích. Aha, takže když jsem nezmlátil žádného spolužáka, tak vlastně nejsem žádný frajer, drsňák, nejsem nic, jenom nula. Dřív nebo později dítě buď sklouzne k tomu, že je

vlastně k ničemu, že ho nikdo neobdivuje, nikdo nesleduje jeho video, nebo sklouzne k tomu, že aby se vyrovnalo ostatním, tak to samé udělá taky. I za cenu toho, že to bude třeba nelegální, kriminální, že opravdu zapálím kočku a nechám ji běhat na dvoře jenom proto, abych se vyrovnal spolužákovi, a ti ostatní řekli, jo jsi hustej, jsi super. Tohle by měli hlídat rodiče. Rodiče by měli dítěti dávat pozitivní příklad.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že určitě negativně. Dítě by se o sexualitě mělo dozvídat jednak v určitých předem nastavených situacích. To znamená, že by s nimi měli mluvit rodiče, způsobem odpovídajícím jeho věku. Se třinácti letým dítětem budu mluvit jinak, než dejme tomu s devítiletým. Informace ohledně sexuality by mělo dítě prostě dostávat v nějaké jemu a jeho věku přijatelné formě. Jestliže najednou uvidí takovéhle video, kdy pořádně vlastně neví, co to znamená, co si o tom má myslet, tak to může narušit vůbec jeho vnímání sebe sama. Jeho vnímání sexuality. Může to v něm vyvolávat dojem, že sexualita je něco veřejného, že to všichni všude sdílí. Dítě by mělo vědět, že sexualita je něco intimního, něco, co je mezi dvěma lidmi za „zavřenými dveřmi“. Dítě takovýmto videem může být až traumatizováno. Když vidí taková videa, může si říct: Aha – chlap u toho ženskou musí mlátit, musí ji u toho škrtnout apod. To dítě si vytváří špatný vzor.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Pokud je tam pozitivní vliv rodiny, tak to dítě samozřejmě na to buď upozorní rodiče, rodiče to nějak zablokují, aby se na to nedívalo, případně se s ním o tom budou bavit. A řeknou mu, hele, takhle to nejde, takhle se to nedělá. Pokud chybí vliv rodičů, nebo osob, které jsou schopné to vysvětlit, tak to dítě získá dojem, že je to normální, že je to v pořádku. Když opakovaně vidí, že někdo sdílí například fotky, které vylákal z kamarádky, a video má hodně „liků“, sdílení, řekne si, že to je v pohodě a vytváří si tak špatný vzor, špatný náhled, špatné vnímání reality. Ono to není normální, ale tím, že to dítě vidí opakovaně, tak získá dojem, že to normální je. To je problém.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To si myslím, že může mít velmi negativní vliv, protože malé děti velmi citlivě vnímají svoji osobu, i to, jak jsou vnímány svým okolím. Ve chvíli, kdy tam někdo pověsí

nějaké nehezké video s dítětem a dítěti se to vrátí, spolužáci mu třeba řeknou, že viděli to a to, tak tam to může skončit až sebevražedným jednáním. Tato situace může vést až k naborání důvěry ve svět, lidi, v sebe sama. V „lehčím“ případě to povede k tomu, že dítě bude mít nabourané sebevědomí a skončí v péči psychologa nebo psychiatra, bude trpět depresemi, nespavostí, úzkostmi. V horším případě to skončí až sebevraždou dítěte.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To si myslím, že je snad nejhorší, co může být. Jestliže dítě pozoruje videa, kde někdo finguje vraždu, sebevraždu, nebo přikládání nože na krk, děti nevnímají, že to je jenom jako, že to je jenom sranda. Děti mají tendenci to napodobovat, děti chtějí napodobovat vzory, mají rády, když mají vzor, hrdinu. Ve chvíli, kdy to uvidí na TikToku, tak to budou chtít zkusit taky, a pokud to zopakují a povede se jim to až za hranu toho „jako“, tak to skončí až sebezabitím nebo nějakým sebezmrzačením, a to je rozhodně špatně.

11. Jestliže dítě pociťuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Samozřejmě. Jedna z příčin poruch příjmu potravy je to, že děti vidí vyretušované fotografie a chtějí být taky hezké, hubené, obdivované. Pokud všude vidí hubené dokonalé dívky, tak začnou mít pocit, že nejsou dost hezké, hubené a musí to napodobit, přestanou jíst nebo po jídle zvrací. Dnes pokud chce být člověk hodnotný musí být nádherný, úspěšný, skvělý, mít „tah na branku“. To dětem hrozně může zvrátit myšlení. Může to vést opravdu k úzkostem, sebevražednému jednání. Sociální sítě i TikTok v tomhle případě malých dětí je velmi nebezpečný. Budu se opakovat, zase tu musí být rodiče, které dětem vše vysvětlí. Povzbudí je, že jsou krásní i oni.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Výzvy jsou nebezpečné, aby zajímaly ostatní. Děti chtějí zaujmout, takže jsou schopny jít opravdu až do rizika. Děti ve věku 9-11 to opravdu nedokáží rozlišit. To si spíše řekne, když to zvládl on, tak já to zvládnou taky, ale tu rizikovost už nevidí. Děti nedokáží odhadnout, že by se jim mohlo něco stát.

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že celkově vývoj technologií děti ovlivňuje. Dnešní mladé generace přistupují k technologiím jinak než generace naše. Používají to k práci, zábavě, a mnohému dalšímu. Samozřejmě také záleží, kolik času na sociálních sítích denně stráví. Samozřejmě věková kategorie 9-11 by k sociálním sítím mít přístup ještě rozhodně neměla, i když realita je opačná. Děti v tomto věku nemají mozek ještě vyzrálý a obecně nejsou schopné vyhodnocovat rizika. Tím pádem to je podle mě věková kategorie, která je internetovými rizikovými jevy skutečně ohrožená.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Navázala bych na to, co jsem řekla v předešlé otázce, a propojila to také se závislostí. Protože ta může vyvolávat mimo jiné zhoršení sociálních vztahů, zhoršení ve škole, zdravotní problémy, psychickou podrážděnost či únavu atd. To je takový obecný balík, který v případě, že se spojí s násilnými a jinými rizikovými videi, kterým děti ani nemusí porozumět nebo je umět vyhodnotit, se stává skutečně nebezpečným. Mozek dítěte je přetěžovaný a zároveň naprosto nezralý. Když si představím ta šílená krátká videa, která jsou jednoduchá na pozornost, tak se tam z odreagování dítěte stává trávení x hodin denně. Což například dětem hyperaktivním vůbec nepomáhá, protože je tu spousta podnětů, kterým by se měly naopak vyhýbat. Do toho tam jsou videa s násilím, která dítě málokdy umí zpracovat. Děti se nad samotným obsahem videí spíše nezamýšlí, ale jen to povrchně konzumují. Ve chvíli, kdy je tento obsah nějakým způsobem násilný, dítě to neumí zpracovat a nemá ani někoho, s kým by si o tom promluvílo, může to vést až k úzkostem, nebo jiným depresivním projevům.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Řekla bych, že tato otázka je na dlouholeté výzkumy. Ale z toho, co víme ohledně televize a jejího vlivu, tak můžeme usuzovat, že vliv bude obdobný i u TikToku. Samozřejmě k tomu, aby došlo k disharmonickému vývoje, je třeba multifaktoriální spouštěč.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

Podle mě je k tomu motivuje touha po co největším dosahu, největší oblibě. A pokud nejsou dostatečně poučeni o rizicích, tak je to samozřejmě nenutí nastavit účet jako soukromý. Dítě nepřemýšlí samo nad důsledky, které to může přinést. O to je to rizikovější.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Když si představím tuhle věkovou kategorii, která ještě nemá úplně vyvinutý mozek do dospělé úrovně a jsou v neustálé zátěži neustálých vjemů, tak to musí být opravdu náročné. To by bylo náročné i pro dospělého. Pokud na to koukají třeba do noci, tak to může vést k poruchám spánku. Zároveň to zavádí závislostí související se zmíněnou poruchou spánku, tenzí, fyzickými projevy jako je bolest zad, bolest hlavy, problémy se spojivkami a další.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Určitě. Když si dítě někoho oblíbí, tak k němu vzhlíží a snaží se ho napodobit. Ať už vyznává šílený životní styl, má anorexii nebo bulimii. Další věcí je i to, že i pro dospělého je někdy těžké unést a uvědomit si, že to, co se prezentuje, není realita, natož pro dítě. Dojem, jak se vykresluje okolí, je zkreslený a dítě se pak této zkreslené reality může snažit dosáhnout. Což je často opět velmi rizikové.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Pokud dítě zhlédne něco, na co jeho mozek není nastavený ani připravený, tak tomu obsahu buď neporozumí, nebo ho to může skutečně vyděsit a zanechat v něm traumatický zážitek. Jakmile nedojde k vysvětlení, korekci, když dítě nemá za kým přijít, s kým to probrat. Tak to v dítěti zůstává a negativně ho to ovlivňuje.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Řekla bych, že sociální sítě včetně TikToku jsou rájem takových videí. Když si představím, jak jsou děti v tom tahu, jak se všichni podporují v té kyberšikaně, a není tam opět žádná korekce, tak tady může běžet spousta neřešených otevřených situací, ve

kterých ty děti zůstanou viset. Protože tam není ten dospělý, který by určil hranice, jako je tomu například u šikany klasické. V tomhle si myslím, že to dětem rozhodně neprospívá, chybí hranice toho, co už je špatně. Z toho, co se na TikToku děje, mám dojem, že se velice posunuly normy toho, co je a co není normální.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To mi přijde jako naprosto neohraničené a neuchopitelné. Na TikToku se to může dostat defacto kamkoliv a naprosto bez kontroly, to je něco, co by neunesl dospělý, natož dítě. Myslím si, že to má opravdu mnohem větší rozsah a mnohem více to může dítě psychicky poškodit.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Za mě to jsou věci, ke kterým by děti absolutně neměly přijít. Jejich psychika není schopná to pojmout, zrale zpracovat. To znamená, že to jsou věci, které nejsou dětem nijak prospěšné. Nedá se z toho nic vytěžit, absolutně bych to zakázala. V tomhle věku je pro dítě vše reálné. Kritické myšlení není tak rozvinuté, aby si spoustu věcí mohly zhodnotit. O to víc je to ohrožuje.

11. Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Děti se běžně setkávají i ve třídě s tím, že se chtějí vyrovnat průměru a zapadnout, pokud se projeví problémy, tak ve škole je někdo, kdo má schopnost to zachytit a řešit. Ale na TikToku je to naprosto bezhraniční. To, co tam dítě sleduje, ho utvrzuje v nerealitách. To může vést ke sníženému sebevědomí, pocitům nedostatečnosti a méněcennosti. Většinou hraje roli více faktorů, jako např. vyšší nejistota, vyšší citlivost, chybějící zázemí, tíživá rodinná situace. To už pak může být opravdu pomyslnou poslední kapkou pro dítě. Může to vést k poruchám příjmu potravy, ale i závažnějším koncům.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Myslím si, že ne. Úroveň kritického myšlení není na takové výši, aby děti viděly následky.

Příloha G *Rozhovor s informantem I6*

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

No já bych řekla, že velmi zásadně. Sociální sítě hrají velmi důležitou roli v životě dětí. Tráví na nich hodiny denně, ať už jde o Instagram, TikTok, Twiter, YouTube, to všechno jede. Děti to berou tak, že na sociálních sítích jsou jejich vzory, idoly. A to, co ty idoly říkají nebo dělají, tak to ty děti berou velmi vážně. Není pak výjimkou, že dospívající dívka řekne: „Já jsem nespokojená se svojí postavou, protože ta a ta dívka na sociálních sítích vypadá hubenější než já“. Určitě se děti porovnávají. My víme, že ne všechno, co se na sociálních sítích ukazuje, je realita. Je to zkraslený obraz. Ať už to jsou fotky na Instagramu, jak jsou všichni hrozně happy, jak jedí v těch nejlepších restauracích, jezdí na ty nejhezčí dovolené. Není tam ukázána ta druhá stránka, ten normální všední život. To u dětí vede ke zkreslování reality, že všichni bychom měli být hrozně happy, všichni bychom měli jezdit na drahé dovolené, všichni bychom měli být hubení, cvičit každý den atd. To samozřejmě není možné, všichni jsme občas smutní. Tohle celé pak vytváří na děti, ale i dospívající obrovský nárok, jak by měly vypadat, co by měly jíst. Jak by se měly oblékat, líčit. Když nejsou schopny toho dosáhnout, například kvůli financím, tak je to problém. Zdrojů, které ovlivňují psychosociální vývoj z hlediska sociálních sítí, je opravdu moc.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Myslím si, že jednak tady hraje roli aspekt návykovosti. Videá na TikToku jsou hrozně rychlá, krátká, což je pro děti lehce konzumovatelné. Vy se ptáte na psychosociální vývoj, ale já bych do toho zařadila i ten kognitivní vývoj. Když si představím, že by mi bylo 9-11 let a měla bych v ruce takovouto smršť rychlých videí, tak si myslím, že to hrozně zaplavuje mysl člověka skrz kognici. Takže já bych se i bála, aby to nešlo až k poruchám pozornosti, nebo celkově poruchám paměti. Ta videá jsou intenzivní, krátká a rychle na sebe navazují. Chybí tady to, co máme v běžném hovoru a životě. Povídáme si, ale pak může být chvíli ticho. Chvíli poslouchám na přednášce, ale pak tady koukám z okna, nebo se zamyslím. A tohle na TikToku není možné. Tam máte proud videí. Děti neumí říct dost, ony proklikávají dál a dál. Nemají stopku. Když dáte dítěti čokoládu, tak taky jí a jí, ale čokoláda je vidět, takže buď rodič řekne dost, anebo čokoláda dojde. Ale TikTok nikdy nedojde.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Už Bandura v teorii sociálního učení došel k závěru, že děti mají tendence replikovat to, co vidí. Zvláště malé děti. Bandura se věnoval sice školkovým dětem, ale už ty si pamatovaly, sice to nemusely všechny opakovat, že ta paní vzala kladivo a mlátila panenku. To, co viděly, tak si zapamatovaly, a to je podle mě klíčové. Ano, spousta dětí naštěstí nepůjde a nebude to opakovat, ale všechny to mají v té hlavě. To si myslím, že je důležité si uvědomit. Že děti, které to neopakují aktivně, byly přesto něčeho svědky. Já vnímám, že z toho pak vzniká určitá otupělost vůči násilí. Že je to nějaká norma, že ubližovat si je normální. Když na TikToku vidím videa, jak si někdo ubližuje, hladoví, tak mám pak pocit, že je to vlastně normální. To vnímám jako obrovské nebezpečí. Taková videa, kde se někdo řeže apod. působí na děti opravdu strašlivě. Často videa děti nabádají, jak mají správně hladovět, a to je samozřejmě problém. Člověka samotného by to nenapadlo, všechny tyhle věci. Když je člověk inspirován sociálními sítěmi, tak se to samozřejmě o to víc potencuje, jakékoliv psychické problémy typu sebepoškozování nebo třeba poruch příjmu potravy.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

První věc bych řekla, že tomu spousta dětí nerozumí, co znamená mít veřejný a neveřejný profil. Mám pocit, že mediální výchova začíná hrozně pozdě, až na druhém stupni. My už bychom o tom měli začít mluvit v první třídě. Druhá věc je, že ony absolutně ve svém věku nejsou schopni odhadnout ta nebezpečí. Od malička dětem říkáme: „Nechod' s nikým cizím, neber si od nikoho bonbóny“, takové ty klasické věci. Ale neřekneme jim: „Nemůžeš mít na internetu veřejný profil.“ Myslím si, že ty děti absolutně nejsou informované o tom, jaké nebezpečí to s sebou nese. A chybí kontrola ze strany rodičů. To, že bychom nenechali jít samotné dítě v sobotu večer na Václavák, ale klidně je necháme v sobotu v 10 večer produčirovat se na TikToku, nebo si chatovat s někým cizím. A my rodiče o tom nevíme. A já se ptám, jak je to možné, že jsme jako společnost došli do tohoto stádia, že jako rodiče neřešíme, kde naše děti sedí a s kým sedí. Není podle mě nutné lézt dětem do telefonu, ale je nutná debata o tom. Musíme o tom s dětmi mluvit od malička.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

Vliv na spánek, tak jedna věc je určitě biologická. Děti nevědí, že si mají ztlumit jas, modré světlo narušuje produkci melatoninu, což narušuje celý spánek. Druhá věc je to, že před spaním se potřebuje mozek vypnout, potřebuje klid. Díváním do mobilu před spaním do poslední chvíle nutíme mozek svištět a ta videa jsou hrozná v tom, že jedou jedno za druhým. Pokud je to násilný obsah nebo nějak znepokojující emočně obsah, tak samozřejmě nám to v mysli zůstává, promítá se to i do snu. Děti pak mohou mít noční můry. Špatně spí. Potíž také v tomhle tom věku je, že to dítě pořád ještě nemá rozvinuté abstraktní myšlení, nedokáže si od toho vytvořit ještě ten odstup. To znamená říct si: „To bylo na videu, já jsem tady a dobrý“ a oddělit se od toho. To často neumí ani dospělý, po nějakém psychologicky náročném filmu. Takže dítě jde spát s tím, že někde vidělo něco znepokojivého, mnoho dětí z toho má pak opravdu úzkosti. Děti nedokáží rozlišit, jestli se opravdu někdo podřízl nebo to je jen jako, jestli se zabil, nezabil, jestli ta holčina je opravdu takhle vychrtlá. Oni to berou všechno jako realitu. Pak žijí s tím, že „panebože, já jsem viděl, jak se někdo zabil, na té sociální síti“. Teď jak se s tím to dítě vyrovná? Rodičům to říct nemůžou, protože ti by je vyhubovali, že se dívají na takové věci. Pak se to dítě, mám obavu, ocitá v takové pasti, že to nemá komu říct. Když to řekne spolužákům, tak ti jsou na tom stejně jako on, taky nevědí. Takže spolu začnou vytvářet neuvěřitelné bubliny, neuvěřitelné teorie a vzniká z toho fakt nepříjemná úzkost. Ta může vyústit i v nějaké psychosomatické obtíže. Jako jsou bolesti hlavy, břicha, nevolnosti atd.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Určitě. Myslím si, že tyhle všechny sociální sítě fungují stejně. Pokud tam dítě vidí svého oblíbence, který je pro něho vzorem, tak se mu samozřejmě snaží přiblížit. Snaží se ho napodobit. Jestliže tam vidí lidi, kteří nejedí, sebepoškozují se, kteří dělají cokoli jiného, tak má dítě tendence je napodobit. A jestliže vidím, že standart je to, že holka váží tolik a tolik, tak se snažím tomu přiblížit. Mezi tím 9-11 rokem skutečně už může dojít k rozvoji poruch příjmu potravy. Setkala jsem se s tím xkrát ve své praxi. To psychiku dítěte může velmi zásadním způsobem narušit ve všech směrech. Ať už je to pojetí identity, kým jsem a kým mám být. Nesmíme zapomínat, že fakt to dítě, pokud nemá silnou harmonickou rodinu, která s dítětem komunikuje a vysvětluje mu sociální normy a sociální sítě, tak je dítě opravdu ztracené. Jako kdybyste ho postavila na Václavák

uprostřed noci a řekla mu: „Tak a teď tady přežij noc“. To je stejný. To dítě pak nemá stabilní pojetí reality. V tomhle věku je běžné, že dítě se kamarádi jednu chvíli více s touhle kamarádkou, pak zase s touhle a ti rodiče to mohou sledovat a dá se o tom mluvit. Ale pokud se tohle všechno děje ve virtuálním světě a ti rodiče se o to aktivně nezajímají, tak to dítě je chycené. Chybí tady korekce dospělého, korekce z vnějšku.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že úplně stejným způsobem jako jakýkoliv negativní obsah. Obvykle o tom, že takové věci děti vidí, nevědí rodiče. Chybí tam korekce ze strany rodičů. Bylo by to o tom, co je a není normální v sexuálním životě. A zase jsme u toho, že chybí celospolečenská prevence, respektive vzdělávání v téhle oblasti. Kdy se začíná se sexuální výchovou? Na druhém stupni, to je pozdě. To je v dnešní době prostě pozdě. Je potřeba s tím začínat minimálně od třetí třídy, zase o tom hovořit přiměřeně věku. Tam nejde o to ukazovat nějaké explicitní sexuální scény, tam jde o to hovořit o vztahu muže a ženy, nebo stejnopohlavních párů. Ale o tom, že jde o vztah a ten vztah je také o sexualitě. Také je důležité mluvit o tom, jaké jsou normální projevy sexuálního chování, o tom je potřeba prostě otevřeně mluvit s těma dětma. Jednoznačně to ovlivňuje psychosociální vývoj dítěte a je třeba celospolečenských změn.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Je to nějaké nastavení normy. Děti začnou mít pocit, že je to něco normálního. Pokud tam není dospělý, který by to usadil a vysvětlil, tak dítě získává pocit, že je to v pořádku.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Tam už je to samozřejmě mnohem, mnohem horší. Víme, že nejhorší varianta je, že pokud je člověk obětí kyberšikany nebo normální šikany, tak to může skončit sebevraždou. Dítě se stydí, je tam obrovský aspekt studu a někdy i viny, že si za to vlastně může samo, protože je takové a takové. Že si to vlastně zaslouží být šikanované.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

To je masakr. To asi nedokážu říct jinak. Tohle když uvidí dítě, kterému je 9–11 let a bude mít pocit, že je to realita, tak může být traumatizované. Například u toho sexuálně explicitního obsahu, pokud tam nebude násilí, tak bude dítě vyděšené, ale tohle může vést k těžkému traumatu. To přeci není něco, co by se mělo normálně objevovat na sociálních sítích, i já jako dospělý bych šla asi zvracet, kdybych viděla, jak někdo někoho vraždí a nevěděla bych, zda je to realita nebo není. Tohle vnímám jako nejvíce nebezpečné, dítě si z toho může odnést opravdu trauma na celý život.

11. Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Rozhodně ano. Tady ten pocit, a je jedno odkud pramení, jestli z rodiny nebo sociálních sítí, tak může vést k rozvoji celé řady psychických poruch. U těch méně závažných jde o nějaké psychosomatické obtíže. Velmi často to vede k úzkostným poruchám, ať už to jsou panické ataky nebo nějaká generalizovaná úzkostná porucha, sociální fobie. Zkrátka a dobře, cokoliv si představíte. Deprese, depresivní poruchy, porucha nálady. Velmi často se setkávám spíše u starších dětí s bipolární poruchou osobnosti, s cyklothymií. Samozřejmě to může vést k nejrůznějším poruchám identity, „kdo vlastně jsem?“. Myslím si, že sociální sítě přispívají i k nejistotě u starších dětí ohledně vlastní sexuální identity. Děti nevědí, kým vůbec mají být.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Ne. Nejsou. Myslím si, že ani starší děti v tom dospívání nejsou schopné tohle ohodnotit, protože leckterý dospělý není schopen na tohle dohlédnout. Když dítě vidí x videí, kde to někdo udělal, může získat dojem, že je to v pohodě, že to zkusí taky, ale už to video samo nikam nedá, protože se zabije.

1. Jak mohou sociální sítě determinovat psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že vzhledem k tomu, že psychosociální vývoj dítěte může determinovat v podstatě cokoliv, tak i sociální sítě. Dnes je to častý prostředek komunikace, nejen u dětí. Vždycky záleží, jak věci, které na sociálních sítích vidí, dokáží komunikovat, nechat si je vysvětlit. A jestli vůbec někdo takový v jejím blízkém okolí je, kdo by jim k tomu dal komentář, nebo jim to vysvětlil. To je alfa omega. Trávení volného času to ovlivňuje nejvíc v úbytku trávení času se svými vrstevníky. Teď tomu nenahrávala ani doba online výuky. Dětem chyběl kontakt a dotek. Celkově se komunikace lidí velice odosobnila. Největším úskalím je i fakt, že jsou děti schopné si dopisovat přes mobily, i když jsou ve stejné místnosti. Obecným nešvarem, podle mě, sociálních sítí jsou komentáře. Ty mohou mít jak vliv pozitivní, tak i negativní. Záleží na celkovém komplexu dítěte. Jakou má osobnost, povahové rysy, jaké má zázemí. Jak dokáže s informacemi pracovat a jak jeho to konkrétně ovlivní.

2. Jak podle Vás TikTok ovlivňuje psychosociální stránku dítěte?

Stejně tak, jako jsem sdělila v předešlé otázce. Psychosociální vývoj může ovlivnit leccos. Domnívám se, že i TikToku může mít určitý vliv. Zejména svou dynamikou, rychlostí, konzumností. Člověk na něm věci prožívá rychle, nedokáže si je pořádně prožít s doprovodnými emocemi. Soustředit se na daný okamžik. A nutí ho to k rychlosti a někdy i třeba povrchnosti. Což jako základ do dalšího života a vývoje může dítě samozřejmě ovlivnit.

3. Myslíte, že sledování násilí na TikToku může mít trvalý vliv na charakter a osobnost dětí a může vést k závažnému kriminálnímu chování?

Stejně tak, jako něco může mít dopad pozitivní, tak to může mít i dopad negativní. Nemůžeme říct, že každý člověk, který bude sledovat tento typ videí, bude páchat obdobnou činnost. Ale samozřejmě můžou se mu posouvat určité hranice normy. Toho, co je akceptovatelné, co je vhodné. Samozřejmě ten přesah je do běžných etických forem chování a kontaktu a pak samozřejmě budeme hovořit o další kombinaci třeba rizikových jevů, rizikového chování, rizikové sociální skupiny. Tak tam potom můžeme říci, že ta pravděpodobnost bude vyšší.

4. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než 57 % žáků má na TikToku veřejný účet. Co podle Vás vede děti k tomu, že mají na TikToku veřejný účet?

Dneska je člověk zvyklý, že to, co dělá, potřebuje podporu ostatních. Člověk sleduje počet „liků“, hodnotící chování i komentáře. Možná se kvůli tomu děti cítí víc sebevědomě. Někdy jsou tím opravdu posedlé, že sledují počty „liků“ a komentářů. Někdy mají pocit, že jsou tím víc IN, že jsou víc známí, že si mohou dovolit pochybit a bude to akceptováno.

5. Jaký vliv má několikahodinové sledování TikToku na spánek, psychiku a celkové fungování dítěte?

I lékaři říkají, že není dobré vystavovat se před spaním modrému světlu. Člověk by měl volit spíše klidnější aktivity, aby se soustředil víc sám na sebe, zklidnil organismus a tak. TikTok je velice dynamický, to určitě nepřispívá k tomu, aby se dítě zklidnilo, když jde spát. Nehledě na to, že dítě může TikTok strhnout k tomu, že sleduje další a další videa. Přemýšlí o počtu „liků“, kvůli tomu se může i budít, aby znovu zkontroloval telefon. Dochází k narušení rituálů dítěte na úkor jiných a možná i vhodnějších aktivit. Několikahodinové sledování je v tomto věku rozhodně nevhodné.

6. Může setkání s rizikovými jevy na TikToku změnit nahlížení dítěte na sebe sama? Pokud ano, jak?

Ano, samozřejmě. Ale je to otázka multifaktoriální. Záleží na vybudované stabilizaci dítěte v běžném životě, nejen na TikToku. Jak může nahlížet sám na sebe, jak je akceptováno okolím, ve skupině, jak samo sebe vnímá. Setkání s rizikovými jevy může změnit nahlížení dítěte na vlastní tělo, zejména u dívek, které pak drží různé diety, aby se vyrovnaly ostatním. Je bohužel smutné, pokud někdo odvíjí vnímání sebe sama podle „liků“ a komentářů, které mohou být zraňující a mající dopad na vnímání sebe.

7. Jak podle Vás může sledování sexuálně laděného obsahu na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Je to děsivé, s ohledem na to, že se jedná o děti. Tohle téma by se v téhle podobě k dětem absolutně nemělo dostávat. U zejména sexuální výchovy je důležité ji za prvé nepodcenit a za druhé o tom hovořit jako o procesu, který souvisí s emocemi, pocity, že je až od určitého věku. Vysvětlit jim, jaké toto chování může mít dopady. Pokud se děti k takovému obsahu dostanou bez vysvětlení a korekce dospělého, tak si troufám říct, že je to může skutečně až traumatizovat. I zvědavost dětí pramení z tabuizování tohoto

tématu. Pokud by to bylo dětem včas, řádně a přizpůsobeně jejich věku vysvětleno, tak by je tolik nelákalo sledovat taková videa a braly by to jako součást vztahu. Součástí, která má být realizována až od určitého věku. Myslím si, že to může být hrozně zraňující i v tom vývoji psychosociálním, ale i následném sexuálního chování v dospělosti.

8. Jak podle Vás může setkávání s kyberšikanou na TikToku z pozice sledujícího ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Není vůbec vhodné, aby tohle děti viděly. Je potřeba, aby děti věděly, proč je to špatně, aby jim někdo vysvětlil, co to v té oběti může vzbuzovat. Co to může rozjet za psychické procesy. Někdy děti takové jednání schvalují jen proto, aby se dostaly do určité sociální skupiny. Aby si získaly respekt a uznání a kolikrát to může být i jejich maska. Protože nechtějí ukázat, že s tím nesouhlasí. Protože si myslí, že je to slabost. Zase jako u všeho je potřeba, aby to dětem někdo vysvětlil. Aby si uvědomily, jaký by to mohlo mít třeba dopad i na ně. Může vést k posunutí hranic vnímání toho, co je správně a co je normální. Může to posouvat i vnímání hranic. Když budu v něčem žít a někdo mě bude neustále utvrzovat v tom, že je to takhle správně, že to dělají všichni ostatní, že to je běžná norma a že díky tomu budu mít více sledování a tak. Tak začnu žít v tom, že to opravdu normální je, nebudu nad tím přemýšlet. Pak když někdo přijde a řekne: „Hele, tohle byste dělat neměli“, tak si řeknu, že to dělají všichni, že je to běžné. Ale to, že to někdo dělá, nebo že to považuje za běžné, neznamená, že to je v pořádku, že to na nemá na děti traumatizující dopad. A neznamená to, že to je legální.

9. Jak podle Vás může setkání se s kyberšikanou na TikToku z pozice oběti ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Myslím si, že dítě může překvapit, že se stane obětí. Děti si často myslí, že jsou „nedotknutelné“. Tahle situace v dítěti může vést k pocitu, že je nedostačující, že je méněcenné, že je na něm něco špatně a obecně to může narušit jeho sebeobraz, sebevnímání. Dítě zpravidla hledá chybu v sobě, proč právě ono se stalo obětí. Záleží na tom, aby měl korektivní zkušenost, nebo aby mu někdo řekl, že to není v pořádku, že tomu nemá věřit, brát si to.

10. Jak podle Vás může setkání s tzv. „killingstalkingem“ na TikToku ovlivnit psychosociální vývoj dítěte?

Určitě může. Když k tomu dítě nebude mít korektivní zkušenost, že se to za první nedělá, za druhé to není realita, tak to může vést i k sebezabítí. Ani z legrace, to není

vhodné. Děti si často na základě her mají pocit, že mají x životů a neuvědomují si, že v tom životě reálném mají jen jeden život. I když ten killingstalking je jenom napodobování, tak to nesnižuje fakt rizikovosti takého jednání. Zaráží mě i ta fantazie těch lidí, kteří překračují hranice jen proto, aby byli výjimeční, a tím pádem i zajímaví.

11. Jestliže dítě pocítuje, že není dost dobré, hezké, oblíbené jako ostatní, může to vést k závažnějším problémům (úzkostem, anorexií, sebevražednému jednání, ...)?

Může. Dítě může mít pocit méněcennosti, že mu něco chybí ve srovnání s ostatními. Děti se neustále srovnávají se sourozenci, spolužáky. Srovnávají se i dospělí. Záleží, jestli to dítěti někdo vysvětlí, jestli má v reálném životě povzbudivé zážitky, že mu například rodiče řeknou, že ho milují, ať je takový nebo takový. Aby vědělo, že si má vážit samo sebe. Potom dopad těchto videí je samozřejmě menší, než když se dítě cítí samo, nechtěné, ostrakizované v kolektivu. V případě různých filtrů apod. dítě samo od sebe nedokáže rozlišit, že tak člověk v reálu nevypadá, pokud mu to nevysvětlí nějaký dospělý.

12. Dokáží podle Vás děti vyhodnotit, zda je výzva nebezpečná? A z toho důvodu ji samy nebudou zkoušet?

Bude to velmi individuální. Takhle malé děti, si myslím, že to neumí rozlišit a určitě to může být rizikové.